

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**ПЕДАГОГТЕРДІҢ АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАСЫН ӘЗІРЛЕУ,
АПРОБАЦИЯЛАУ ЖӘНЕ ІСКЕ АСЫРУЫН МОНИТОРИНГІЛЕУ
БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Астана, 2025

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғылыми-әдістемелік кеңесінің шешімімен ұсынылды ((2025 жылғы 6 наурыздағы №1 хаттама).

Педагогтердің авторлық бағдарламасын әзірлеу, апробациялау және іске асыруын мониторингілеу бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2025. – 120 б

Әдістемелік ұсынымдар инновациялық білім беру материалдарын жасағысы келетін мұғалімдерге арналған практикалық нұсқаулық болып табылады. Ұсынымдарда МЖББС талаптары мен тұлғаға бағытталған оқыту қағидаттарын ескеретін авторлық бағдарламаларды әзірлеудің заманауи тәсілдері ұсынылған. Мектеп басшылығы мұғалімдерге авторлық бағдарламаны құрудың барлық кезеңдерінде: тұжырымдаманы қалыптастырудан бастап оны енгізуге және тиімділікті бағалауға дейін көмектеседі.

Ұсынымдар тек мұғалімдерге ғана емес, сонымен қатар білім беру ұйымдарының басшыларына, педагогика саласындағы зерттеулермен айналысатын әдіскерлер мен ғылыми қызметкерлерге арналған.

© Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы., 2025 ж.

КІРІСПЕ

Қазіргі білім беруде бірқатар себептерге байланысты мұғалімдердің авторлық бағдарламаларды әзірлеу мәселелері өзекті бола түсуде.

Біріншіден, бұл оқытуды дараландыру үрдісі. Авторлық бағдарламалар мұғалімге оқу материалы мен оқыту әдістерін әр оқушының жеке ерекшеліктеріне, материалды игеру қарқыны мен қызығушылықтарына бейімдеуге мүмкіндік береді.

Педагог саралау шеңберінде оқушылардың әртүрлі топтары үшін әртүрлі оқу траекторияларын құра алады, бұл материалды тиімдірек игеруге ықпал етеді.

Екіншіден, мұғалімнің шығармашылық әлеуетін дамыту, оның аясында авторлық бағдарлама өзінің педагогикалық идеялары мен инновациялық тәсілдерін іске асыру алаңына айналады, ал оларды дамыту мұғалімді үнемі кәсіби өсуге, өзін-өзі дамытуға және жаңа әдістерді іздеуге ынталандырады.

Үшіншіден, авторлық бағдарламалар білім алушылардың мотивациясын арттыруға ықпал етеді, өйткені олар өзекті, қызықты және оқушыларға жақын материалды қамтуы мүмкін, ал әртүрлі интерактивті жұмыс түрлері мен заманауи технологияларды қолдану оқу процесін тартымды және тиімді етеді.

Төртіншіден, авторлық бағдарламалар педагогтерге оқу процесін МЖББС және үлгілік оқу бағдарламаларына бейімдей отырып, білім берудің заманауи талаптарына сәйкес келуге мүмкіндік береді, ал оларға инновациялық педагогикалық (білім беру) әдістемелер мен технологияларды енгізу оқытудың тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Бесіншіден, бұл бағдарламалар білім беру үдерісіне инновацияларды енгізуге және жаңа педагогикалық технологияларды дамытуға, ал авторлық бағдарламаларды әзірлеу мен енгізу - білім беру сапасын арттыруға, жалпы білім беру жүйесін дамытуға ықпал етеді.

Авторлық бағдарламалардың артықшылығы-оларды нақты оқу жағдайлары мен білім алушылардың қажеттіліктеріне бейімдеу мүмкіндігі, нақты білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге баса назар аудару, әртүрлі оқу пәндерінен әртүрлі білім салаларын біріктіру, пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру және құру. Қорытындылай келгенде, бағдарламалар білім алушылардың қазіргі қоғамда табысты өмір сүруі үшін қажетті негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға және дамытуға ықпал етеді.

Осылайша, авторлық бағдарламаларды әзірлеу білім беру сапасын арттыру, мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін дамыту және әр оқушының жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін маңызды құрал болып табылады.

Ұсынылған әдістемелік ұсынымдар авторлық бағдарламаны әзірлеуге және инновациялық педагогикалық тәжірибені дамытуға әдістемелік көмек көрсету мақсатында әзірленді.

Осы мақсатты іске асыру үшін мынадай міндеттер қойылды:

1. Авторлық бағдарламаның құрылымы мен мазмұны туралы мұғалімдердің білімін жүйелеу.

2. Әр түрлі білім деңгейлері мен пәндеріне бейімделген авторлық бағдарламаны құрудың кадамдық алгоритмін жасаңыз.

3. Мұғалімдерге авторлық бағдарламаның тиімділігін бағалау құралдарын ұсыну.

4. Оқытушыларды оқыту процесінде инновациялық әдістер мен технологияларды қолдануға ынталандыру.

5. Авторлық бағдарламаларды әзірлейтін мұғалімдер арасында тәжірибе алмасу үшін жағдай жасауға жәрдемдесу.

6. Педагогтерде өзін-өзі талдау және олардың педагогикалық іс-әрекеттерін рефлексиялау дағдыларын дамыту.

7. Мұғалімдердің үздіксіз кәсіби дамуға деген ынтасын арттыру.

8. Оқу-тәрбие процесіне авторлық бағдарламаларды енгізуге ықпал ету.

9. Авторлық бағдарламаларды бағалау критерийлерін әзірлеу.

Әдістемелік ұсыныстарды қолдану нәтижесінде педагогтер авторлық бағдарламаларды әзірлеудің әдіснамалық негіздерін меңгеруі, оның мақсаттары мен міндеттерін тұжырымдауды үйренуі, МЖББС талаптарына сәйкес мазмұнын анықтауы, авторлық бағдарламаны іске асыру үшін қажетті оқыту әдістерін, нысандары мен құралдарын таңдап, сипаттауы, олардың сапасын арттыруы, сондай-ақ авторлық бағдарлама бойынша оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін әзірлеуі тиіс.

Көрсетілгендерге сүйене отырып, ұсыныстардың құрылымы кіріспеден, екі тараудан, қорытындыдан және пайдаланылған көздер тізімінен тұрады.

«Кіріспеде» басшылықтың өзектілігі, артықшылықтары, мақсаттары мен міндеттері, күтілетін нәтижелер негізделеді.

1-тарауда «Авторлық оқу бағдарламасын әзірлеудің теориялық негіздері» авторлық бағдарлама ұғымын, оны әзірлеу принциптерін, талаптарын, даму кезеңдерін, әдіснамалық негіздерін ашады.

2-тарауда «Педагогтердің авторлық бағдарламасын әзірлеу, сынақтан өткізу және мониторингілеу бойынша әдістемелік ұсынымдар» бағдарламаны әзірлеу, оны сынақтан өткізу және іске асыру мониторингі бойынша практикалық кеңестер ұсынылады.

«Қорытындыда» тұжырымдар мен ұсыныстар берілген.

«Пайдаланылған дереккөздердің тізімі» тақырып бойынша әдебиеттерді қамтиды.

1. АВТОРЛЫҚ ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫН ӘЗІРЛЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Бүгінде бүкіл қоғамның назары мұғалімге аударылды. «Педагог мәртебесі туралы» заңның қабылдануымен оның кәсіби қызметін жүзеге асыру үшін жағдайларды қамтамасыз ететін ерекше мәртебе танылады. Оның «шығармашылық бастамаға, авторлық бағдарламалар мен оқыту мен тәрбиелеу әдістерін әзірлеуге және қолдануға, білім берудің тиісті деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының талаптары сақталған жағдайда оқыту мен тәрбиелеудің жаңа, неғұрлым жетілдірілген әдістерін дамытуға және таратуға» құқығы заңнамалық тұрғыдан бекітілген [1].

Сонымен қатар, «шебер-педагог» біліктілік санатын алуға үміткер педагог озық педагогикалық тәжірибелер мен әзірлемелерді енгізеді немесе білім беру ұйымында іске асырылатын және Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы жанындағы Республикалық оқу-әдістемелік кеңесі бекіткен бағдарламаларды әзірлейді немесе білім беру саласындағы уәкілетті орган бекіткен оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің және оқу-әдістемелік кешендердің тізбесіне енгізілген басылымдардың авторы (бірлескен автор) болып табылады [2].

Демек, мұғалімдерге қойылатын талаптардың артуы педагогикалық әзірлемелерді дайындау дағдыларын қалыптастыру және дамыту қажеттілігін талап етеді, олардың арасында соңғы жылдары авторлық бағдарламаларды әзірлеу мұғалімнің ажырамас атрибутына айналды.

Бұл педагогикалық шеберлікті, заманауи білім беру технологияларын білуді және білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделуді қажет ететін шығармашылық процесс. Барлық мәселелерді түсіну үшін алдымен авторлық бағдарлама ұғымын қарастырайық.

Мұғалімдердің авторлық бағдарламаларды құруға деген ұмтылысына қарамастан, бірқатар кедергілер бар. Олардың негізгілері: авторлық тұжырымдаманы жобалаудың нақты алгоритмінің болмауы, өз әдістемесін жүйелеуде құзыреттіліктің болмауы, қажетті ақпаратты табудағы қиындықтар. Авторлық бағдарламаларды әзірлеу кезінде мұғалімдердің мотивациясы төрт факторға байланысты: кәсіби өсуге деген жеке ұмтылыс, педагогикалық қоғамдастықтың әсері, мектептің рейтингін жоғарылату үшін әкімшіліктің талаптары және аттестаттау ережелері.

Барлық мәселелерді түсіну үшін алдымен авторлық бағдарлама ұғымын қарастырыңыз.

1.1 Авторлық бағдарлама ұғымы

Қолданыстағы ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде авторлық бағдарламаның анықтамаларының кең ауқымы бар. Әр автор өз анықтамаларын ұсынады. Олардың кейбірін қарастырайық.

1-кесте. Авторлық бағдарламаны анықтау тәсілдері

Авторлар	Анықтама
Ахметова Г.Б., Сейдина М.З., Тилеуова С.С.	Педагогтің авторлық бағдарламасын білім берудің белгілі бір өзекті мәселесі бойынша жинақталған педагогикалық тәжірибені жүйелеу және жалпылау болып табылатын зерттеу жобасы деп түсінеміз [3].
Леонтьева В.В.	Авторлық бағдарлама – өзіндік идея мен өзіндік педагогикалық тәжірибе негізінде жеке немесе ұжымдық түрде әзірленген білім беру бағдарламасының түрі, белгілі бір білім беру ұйымында немесе қаланың, аймақтың бірқатар білім беру ұйымдарында белгілі бір мәселені шешуге арналған жаңалығымен, өзектілігімен ерекшеленетін бағдарлама [4].
Горовая В.И., Линенко О.А., Палиева Н.А.	Біздің түсінігімізде авторлық бағдарлама – бұл тек мәтін жазумен ғана шектелмейтін өзінің педагогикалық күштерінің ұсынысы, сынамасы. Біз бағдарлама тек білім алушыларға ғана емес, сонымен қатар оқытушының өзіне де білім беру болып табылатындығын айтамыз – олардың бірлескен қызметі, қабілеттерімен, дағдыларымен және таным тәжірибесімен алмасу барысында олар жобалаудың тең құқылы субъектілеріне айналады [5].
Бизнес терминдерінің сөздігі	Авторлық оқу бағдарламасы – бұл жаңашылдық пен педагогикалық құндылық критерийлерін қанағаттандыруы керек автордың немесе авторлар тобының педагогикалық жұмысының нәтижесі [6].
Бизнес терминдерінің сөздігі	1. Осы пәнді жүргізетін мұғалім тікелей әзірлеген жалпы білім беретін мекемедегі оқу бағдарламасы. Авторлық бағдарламаның мәртебесі сараптама негізінде авторға берілетін және осы бағдарламаны оқу процесінде пайдалануға рұқсат болып табылатын білім беруді өңірлік басқарудың арнайы сертификатымен расталады. Әдетте, әр өңір оқу жылында бір рет авторлық бағдарламаларды қарауға қабылдауды, авторлық бағдарламалар конкурсын жариялайды. Әрбір мұғалім өзі жасаған бағдарламаны және оны жүзеге асырудың кейбір нәтижелерін ұсына алады. 2. Өз саласында авторының атымен танымал оқу бағдарламасы: мысалы, «А.П. Ивановтың математика бағдарламасы» [7].
Зерттеу қызметі. Сөздік	Авторлық бағдарлама – бұл белгілі бір білім шеңберінің авторлық нұсқасы, осы білімді игеру туралы көзқарас анықталған және ұсынылған құжат [8].

«Авторлық бағдарлама» ұғымының жоғарыда келтірілген анықтамаларын талдаймыз. Жалпы белгілердің ішінде, біріншіден, даралық пен өзіндік ерекшелікті бөліп көрсету керек: барлық анықтамалар авторлық бағдарлама мұғалімнің жеке көзқарасын көрсететін бірегей авторлық жұмыстың нәтижесі екенін көрсетеді.

Екіншіден, фокус: бағдарлама оқытудың тиімділігін арттыру, белгілі бір құзыреттерді дамыту немесе білім берудің өзекті мәселелерін шешу болсын, нақты міндеттерді шешу үшін әзірленеді.

Үшіншіден, жаңалық: авторлық бағдарлама оқу процесіне жаңа элементтер, инновациялар енгізуді көздейді.

Төртіншіден, педагогикалық құндылық: бағдарламаның практикалық маңызы болуы және білім беру сапасын арттыруға ықпал етуі тиіс.

Бесіншіден, жүйелілік: бағдарлама логикалық түрде құрылып, біртұтас жүйе болуы керек.

Сонымен қатар, бұл анықтамаларда айтарлықтай айырмашылықтар бар. Сонымен, Ахметова Г.Б. және бірлескен авторлар авторлық бағдарламаны педагогикалық тәжірибені жүйелеуге және жалпылауға баса назар аудара отырып, зерттеу жобасы ретінде қарастырады.

Леонтьева В.В. авторлық бағдарлама жаңашылдық пен өзектілікпен ерекшеленуі керек екенін атап өтті.

Горова В.И. және бірлескен авторлар бағдарламаны әзірлеу және іске асыру процесінде мұғалім мен оқушының бірлескен қызметіне назар аударады.

Кейбір анықтамаларда сараптамалық бағалау және авторлық бағдарламаның мәртебесін растайтын сертификат алу қажеттілігі туралы айтылады.

Ұсынылған анықтамаларды талдай отырып, келесі қорытындылар жасауға болады:

1. Авторлық бағдарлама-бұл мұғалімнің жеке стилі мен тәжірибесін көрсететін педагогикалық қызметтің ерекше өнімі.

2. Авторлық бағдарламаны құрудың мақсаты-оқытудың тиімділігін арттыру, педагогтер мен білім алушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту, білім беру үдерісіне инновациялар енгізу.

3. Авторлық бағдарлама жүйелі, логикалық, өзекті болуы керек, білім берудің заманауи талаптарына жауап беруі керек және нақты міндеттерді шешуге бағытталуы керек.

4. Авторлық бағдарламаны әзірлеу-бұл терең білімді, кәсіби дағдыларды және мұғалімнің үнемі өзін-өзі дамытуын қажет ететін шығармашылық процесс.

Осылайша, авторлық бағдарлама тек оқу бағдарламасы ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың оқуы мен дамуы үшін оңтайлы жағдай жасауға бағытталған мұғалімнің шығармашылық ізденісінің нәтижесі болып табылады.

Ал үлгілік оқу бағдарламасы – әрбір оқу пәні және (немесе) модуль бойынша меңгеруге жататын білімнің, іскерліктің, дағдылар мен құзыреттердің мазмұны мен көлемін айқындайтын бағдарлама [9].

Авторлық бағдарлама және үлгілік оқу бағдарламасы – бұл өзара байланысты оқу процесін ұйымдастырудың екі түрлі тәсілі. Авторлық бағдарлама

үлгілік бағдарлама негізінде әзірленеді, бірақ сонымен бірге оқытудың нақты шарттары мен мақсаттарын ескере отырып толықтырылады және өзгертіледі. Үлгілік бағдарлама жалпы шеңберді орнатады, ал авторлық бағдарлама оны бірегей мазмұн мен әдістермен толтыруға мүмкіндік береді (2-кесте).

2-кесте – Авторлық бағдарламаның үлгілік оқу бағдарламасынан ерекшеліктері.

Сипаттамасы	Үлгілік оқу бағдарламасы	Авторлық бағдарлама
Авторлық	МЖББС негізінде авторлар ұжымы (жұмыс тобы) әзірлейді	Жеке педагог немесе педагогтер ұжымы әзірлейді
Бағдарлау	МЖББС және талаптарға	Білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне, білім беру ұйымының ерекшеліктеріне және педагогтің авторлық идеяларына
Икемділік	Шектеулі икемділік, стандарттардың қатаң шеңберімен байланыстыру	Икемділіктің жоғары дәрежесі, өзгермелі жағдайларға бейімделу мүмкіндігі
Жаңалық	Дәстүрлі оқыту әдістеріне назар аудару	Инновациялық әдістер мен технологияларды енгізу мүмкіндігі
Индивидуалдық	Оқытуды жекелендірудің шектеулі мүмкіндіктері	Әр оқушы үшін жеке білім беру траекторияларын құру мүмкіндігі
Шығармашылық	Мұғалімнің шығармашылық әлеуетін көрсетудің минималды мүмкіндіктері	Педагогикалық идеяларды жүзеге асырудың кең мүмкіндіктері

Егер Венн диаграммасы бойынша үлгілік және авторлық бағдарламаларды көзбен салыстыратын болсақ, онда қиылысу аймағы екі бағдарламаның да МЖББС-ға негізделгенін және білім алушыларды оқыту мақсатын көздейтінін көрсетеді.

1-сурет. Үлгілік және авторлық бағдарламаларды визуалды салыстыру.

Басқаша айтқанда, авторлық бағдарлама – бұл мұғалімге өз әлеуетін іске асыруға және білім алушылар үшін жеке білім беру ортасын құруға мүмкіндік беретін икемді және шығармашылық құрал. Авторлық бағдарламаның бірегей ерекшеліктеріне жеке көзқарас, икемділік және инновация жатады.

Үлгілік бағдарлама өз кезегінде білім берудің бірыңғай стандарттарын қамтамасыз етеді және барлық білім алушылардың қажетті білім мен дағдыларды алуын қамтамасыз етеді. Ең жақсы нұсқа-авторлық бағдарлама оны толықтыратын және байытатын үлгілік бағдарлама аясында жасалған кезде осы екі тәсілдің үйлесімі.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, біз **авторлық бағдарлама** деп нақты оқу пәнін немесе білім беру саласын жүзеге асыру үшін мұғалім немесе мұғалімдер ұжымы әзірлеген түпнұсқа білім беру құжатын түсінеміз. Бұл мұғалімнің оқытуға деген жеке көзқарасын, оның оқу-тәрбие процесіне деген авторлық көзқарасын көрсетеді және нақты білім беру ұйымы мен білім алушылар контингентінің ерекшеліктерін ескереді.

Авторлық оқу бағдарламаларының типологиясы

Олардың даралығына қарамастан, педагогикалық әдебиеттегі авторлық бағдарламалар әртүрлі негіздер бойынша жіктеледі.

Сонымен, А.С. Сиденко педагогикалық әзірлемелерді үш негіз бойынша жіктеуді ұсынады (3-кесте):

3-кесте – Педагогикалық әзірлемелердің жіктелуі.

Негіздері	Типтері
мазмұны бойынша	Білім беруді ұйымдастыру <i>тұжырымдамасы</i>, педагогикалық немесе оқушылар ұжымының, оқу курсының қызметі Білім беру кеңістігін құру, тәрбие жұмысы, оқу жұмысы, оқу орнын басқару, мониторинг <i>жүйесі</i> <i>Мектеп моделі</i>, мектепті басқару, оқу процесі, сабақ Мектепті, тәрбие іс-шараларын, сабақты дамыту, білім алушылардың жеке қасиеттерін дамыту бағдарламасының <i>жобасы</i> Мектептегі білім беру <i>бағдарламасы</i>, оқу орнын

	дамыту, эксперимент, оқу курсы Мектептегі <i>педагогикалық технология</i>, бірнеше оқу курстары, бір оқу курсы, мектептің тәрбие жұмысы Мектептің тәрбие жұмысының <i>әдістемесі</i>, курсты, тақырыпты, бөлімді оқыту, сабақ өткізу, мектеп іс-шарасын ұйымдастыру, сынып сағатын өткізу Оқу сабағының, тәрбиелік «сағаттың» <i>сценарийі</i>. <i>Құралдар жинағы:</i> а) диагностикалық (тесттер пакеті, бақылау жұмыстары, сұрақтар жинағы, сұхбат, сауалнама материалдары), б) педагогикалық (оқытуға немесе тәрбиелеуге арналған дидактикалық материалдар пакеті)
құру тәсілі бойынша (әзірлеуші қызметінің тәсілі)	<i>Адаптивті</i> – бұрыннан бар жұмыстың жаңа, нақты өмір сүру жағдайларына бейімделуіне байланысты; <i>Комбинаторлық</i> – онда жаңа дизайн белгілі элементтердің, әдістердің, әдістердің жаңа комбинацияларының арқасында жасалады; <i>Радикалды</i> – негізгі жаңалықты қамтиды.
жаңашылдығы бойынша	<i>Субъективті түрде жаңа</i> – бұл өзіне, әріптестеріне, оқу орнына, муниципалды округке немесе тіпті аймаққа арналған өнім. <i>Объективті түрде жаңа</i> – бұл әлеуметтік маңызы бар өнім: ел, қоғам үшін, әлемдік ауқымда.

[10].

Басқа авторлар, атап айтқанда И.А. Урбанович, әзірлеушінің жұмыс тәсіліне сәйкес типологияны ұстанады: бейімделу, комбинаторлық және радикалды авторлық бағдарламалар [11].

Басқаша айтқанда, мамандар қолданыстағы стандарттар мен инновациялардан ауытқу дәрежесі бойынша авторлық бағдарламалардың типологиясын қалайды. Олардың әрқайсысын толығырақ қарастырайық.

Сонымен, *бейімделу авторлық бағдарламасы* қолданыстағы үлгілік бағдарламаға негізделген, бірақ оқытудың нақты жағдайларына бейімделуге бағытталған белгілі бір өзгерістер енгізіле отырып (білім алушылардың дайындық деңгейі, сыныптың ерекшеліктері, ресурстардың болуы). Оның мақсаты-нақты білім беру жағдайының ерекшелігін ескере отырып, оқытудың тиімділігін арттыру. Мұндай өзгерістердің мысалдарына мазмұнды өзгерту (кейбір тақырыптарды қосу немесе алып тастау, жекелеген мәселелерді зерттеуді тереңдету), оқыту әдістері мен әдістерін өзгерту (интерактивті әдістерді, жобалау қызметін пайдалану), қосымша материалдарды әзірлеу (презентациялар, үлестірме материалдар, тапсырмалар жасау) жатады.

Комбинаторлық авторлық бағдарлама әртүрлі әдістердің күшті жақтарын ескере отырып, оңтайлы білім беру ортасын құруға бағытталған әртүрлі

педагогикалық тұжырымдамалар мен тәсілдердің элементтерін біріктіреді. Мысал ретінде дәстүрлі оқыту әдістерін (дәрістер, практикалық сабақтар) заманауи технологиялармен (интерактивті тақталар, онлайн-платформалар) және жобалау қызметімен үйлестіруге болады.

Радикалды авторлық бағдарлама дәстүрлі оқыту әдістерінен түбегейлі ауытқуды, білім берудің мүлдем жаңа моделін құруды білдіреді. Мақсаты: оқытудың сапалы жаңа нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік беретін инновациялық тәсілдерді әзірлеу.

Мысал ретінде білім алушылардың өзін-өзі тәрбиелеуіне негізделген бағдарламалар, оқу ортасына толық ену жобалары, оқытуды ұйымдастырудың стандартты емес формаларын қолдану (4-кесте).

4-кесте. Салыстыру кестесі.

Сипаттамасы	Бейімделу	Комбинаторлық	Радикалды
Негізі	Үлгілік бағдарлама	Өртүрлі педагогикалық ұғымдар	Жаңа идеялар мен тәсілдер
Мақсаты	Қолданыстағы бағдарламаны жақсарту	Оңтайлы білім беру ортасын құру	Оқытудың инновациялық моделін құру
Өзгерістер дәрежесі	Ішінара өзгерістер	Елеулі өзгерістер	Түбегейлі өзгерістер
Тәуекел	Минималды	Орташа	Жоғары

Авторлық бағдарламаның әр түрінің өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері бар екенін есте ұстаған жөн. Бейімделу бағдарламасы өзгерістерді тез енгізуге мүмкіндік береді, комбинаторлық бағдарлама икемділікті қамтамасыз етеді, ал радикалды бағдарлама жаңа мүмкіндіктер ашады. Оңтайлы таңдау нақты жағдайға байланысты.

Сонымен қатар, авторлық бағдарламаларды басқа негіздер бойынша жіктеуге болады (5-кесте).

5-кесте – Авторлық бағдарламалардың жүктемесі.

Негіздер	Типология
пәндік сала бойынша	Гуманитарлық ғылымдар: тіл, әдебиет, тарих, құқық негіздері. Жаратылыстану ғылымдары: физика, химия, биология, география. Математика: арифметика, алгебра, геометрия, информатика. Өнер: музыка, бейнелеу өнері. Технология: еңбекке баулу, көркем еңбек.

білім деңгейі бойынша	Мектепке дейінгі білім: негізгі дағдылар мен білімді қалыптастыруға бағытталған дамытушы бағдарламалар. Бастауыш жалпы білім беру: іргелі білімді игеруге және әмбебап оқу әрекеттерін дамытуға бағытталған бағдарламалар. Негізгі жалпы білім: білімді тереңдетуге және оқу профилін таңдауға дайындалуға бағытталған бағдарламалар. Жалпы орта білім: жоғары оқу орнына түсуге немесе кәсіби қызметке дайындалуға бағытталған бағдарламалар.
мақсатты аудитория бойынша	Дарынды балалар үшін: ерекше қабілеттер мен таланттарды дамытуға бағытталған бағдарламалар. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін: ЕББҚ бар балалардың жеке ерекшеліктеріне бейімделген бағдарламалар. Әлеуметтік осал отбасылардан шыққан балалар үшін: білім беру олқылықтарын өтеуге және әлеуметтік бейімделуге бағытталған бағдарламалар.
қызмет түрі бойынша	Жобалық бағдарламалар: зерттеу дағдыларын дамытуға және кешенді міндеттерді шеше білуге бағытталған. Модульдік бағдарламалар: әрқайсысы жеке тақырыпқа немесе мәселеге арналған модульдерге негізделген. Ойын бағдарламалары: білім алушылардың ынтасы мен қызығушылығын арттыру үшін оқытудың ойын түрлерін қолдану.
инновация дәрежесі бойынша	Дәстүрлі бағдарламалар: классикалық педагогикалық әдістер мен әдістерге негізделген. Инновациялық бағдарламалар: жаңа педагогикалық технологиялар мен әдістемелерді қамтиды. Эксперименттік бағдарламалар: жаңа идеялар мен тәсілдерді сынақтан өткізуге бағытталған.
басқа пәндермен интеграция дәрежесі бойынша	Пәнаралық бағдарламалар: әртүрлі оқу пәндерінен алынған білімді біріктіреді. Монопәндік бағдарламалар: бір оқу пәнінің шеңберімен шектеледі.
ұзақтығы бойынша	Қысқа мерзімді бағдарламалар: бірнеше сабақтарға арналған. Ұзақ мерзімді бағдарламалар: бір жыл немесе бірнеше жыл ішінде жүзеге асырылуы мүмкін.

[12].

Бір авторлық бағдарлама бір уақытта бірнеше санатқа жатуы мүмкін екенін ескеру маңызды. Мысалы, жоғары сынып оқушыларының зерттеу дағдыларын

дамытуға бағытталған тарих бағдарламасын жобалық, пәнаралық және инновациялық деп жіктеуге болады.

Бағдарламаның нақты түрін таңдау келесі факторларға байланысты:

- 1) оқыту мақсаттары;
- 2) білім алушылардың жасы мен ерекшеліктері;
- 3) педагогтің дайындық деңгейі;
- 4) ресурстардың болуы;
- 5) білім беруді ұйымдастырудың нақты шарттары.

Авторлық бағдарламаны әзірлеу кезінде осы факторлардың барлығын ескеріп, қойылған міндеттерге барынша сәйкес келетін бағдарлама түрін таңдау қажет.

1.2 Даму принциптері

Авторлық бағдарламаны құру, білім алушыларды оқыту мен дамытуға жеке көзқарасты көрсететін педагогикалық қызметтің осы өнімінің бірегейлігіне қарамастан, келесі принциптерге негізделуі керек.

Әдетте, авторлық бағдарламаларды әзірлеу кезінде барлық дерлік авторлар мен зерттеушілер дидактика принциптерін ұстануға кеңес береді (6-кестені қараңыз).

6-кесте. Даму принциптері.

Принцип	Сипаттамалар
Жүйелілік және бірізділік принципі	Тақырыптардың дәйектілігі мен өзара байланысын қамтамасыз ететін оқу материалын нақты ұйымдастыру. Зерттелетін тақырыптың тұтас бейнесін жасау. Қарапайымнан күрделіге біркелкі ауысуды қамтамасыз ету.
Ғылыми және қол жетімділік принципі	Бағдарлама мазмұнының қазіргі ғылыми жетістіктерге сәйкестігі. Материалды олардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, білім алушылар үшін қолжетімді нысанда беру. Оқу материалын әртүрлі көрнекі құралдармен суреттеу.
Жаңашылдық пен шығармашылық принципі	Заманауи білім беру технологиялары мен әдістерін қолдану. Педагог пен білім алушылардың шығармашылық ойлауын ынталандыру. Қоғам мен ғылымның қазіргі даму тенденцияларын есепке алу.
Білім алушылардың жетістіктерін	Формативті бағалау: білім алушылардың үлгерімін бақылау және оқу процесін уақтылы түзету үшін

бағалау принципі	бағалаудың әртүрлі формаларын қолдану. Білім алушылардың өзін-өзі және өзара бағалау дағдыларын дамыту. Білім алушылардың жетістіктерінің әртүрлі аспектілерін есепке алу (білім, білік, дағды, шығармашылық қабілет).
Ашықтық және ынтымақтастық қағидаты	Ата-аналарды оқу-тәрбие процесіне тарту. Басқа педагогтермен тәжірибе алмасу және оқу материалдарын бірлесіп әзірлеу. Оқу нәтижелері мен білім алушылардың қажеттіліктеріне байланысты бағдарламаны түзетуге дайындық.

Бұл принциптер кеңес заманынан бастап бүгінгі күнге дейін педагогика бойынша кез-келген оқулықта немесе оқу құралында сипатталған. Әрине, бұл принциптер жиынтығы нақтыланды, түзетілді, өзгертілді және толықтырылды, бірақ оның негізінде өзгеріссіз қалды.

Қазіргі мектепте оқу-тәрбие процесін құру принциптерінің жүйесі белгілі бір бірлікті білдіретін өзінің теориялық және практикалық жағына ие. Оқыту принциптері – бұл теориялық ойдың шыңы және сонымен бірге қазіргі заманғы (яғни прогрессивті) оқу-тәрбие процесін құрудың негізгі, негізгі көзқарастарының жиынтығы.

Дәстүрлі «оқыту принциптері» жиынтығы мұғалімнің «басшылыққа алуы» керек көзқарастардың жиынтығы болды, сондықтан оның әдеттегі немесе орташа тәжірибесі бұрынғы ұғымдар бойынша «озық» немесе жаңашылдыққа айналады. Бұл бүкіл білім беру жүйесінің дағдарысы басталғанға дейін көптеген жылдар бойы жалғасты, ол кезде бәрін үйрету және барлығына толыққанды (сапалы!) орта және тіпті жоғары білім. «Оқыту принциптері» (яғни субъективті бағдарлар) жұмыс істемеді. Ескі білім беру машинасы қоғамды қанағаттандыруды тоқтатты және шынайы ғылым ретінде сенген барлық педагогикалық теорияны, соның ішінде дидактикалық принциптер деп аталатын тұжырымдаманы қайта қарау қажеттілігі туындады. Бұл принциптер оқытудың жаратылыстану (материалистік) тәсіліне қарамастан алға тартылды, қалыптасты, дамыды, «ғылыми негізделді». Өздерінің «принциптер жүйесін» ұсынғандар немесе жеке «оқыту принципін» жақтағандар оқытудың мәні мен оның маңыздылығы туралы мәселені алаңдатпады. Ал оқу процесінің маңыздылығын мойындамай және түсінбестен оқу-тәрбие процесін құру принциптерінің ғылыми негізделген жүйесі бола алмады.

Оқу принциптері мәселесін шешуге эмпирикалық көзқарас жеткіліксіз. Керісінше, эмпирикалық тәсіл ғылыми-теориялық талдауға ұшырауы керек. Тәжірибе, тәжірибе толық емес. Тәжірибеден алынған тұжырымдар шектеулі. Мысалы, еуропалықтар жүздеген жылдар мүмкін мыңжылдықтар тек ақ аққуларды көрген шығар. Бақылауларға, көптеген ұрпақтардың тәжірибесіне сүйене отырып, олар қорытынды жасады: барлық аққулар ақ түсті. Бірақ

Австралияға барған алғашқы еуропалық саяхатшылар қара аққуларды тапты. Бұрынғы қорытынды жалған болып шықты.

Барлық адамдар ежелден бері күннің шығуын, шығыстан батысқа қарай Аспанмен қозғалуын және оның қалай батып бара жатқанын, ал жер үнемі қозғалмайтынын байқады. Пайда болды және ғасырлар бойы Күннің Жерді айналып өтетініне сенімді болды. Сонымен, тәжірибеге, бақылауларға сүйене отырып, Күннің Жерді айналып өтуі және жердің қозғалмайтындығы туралы қорытынды жасалды.

Осыған ұқсас нәрсе дидактикалық принциптермен де болды.

Олар оқытудың өзінің берік, мызғымас «негізі» бар деп есептеді, ол сана, беріктік, көрнекілік және т.б. принциптері болып табылады. Оқыту – бұл материалдық процесс, сондықтан ол белгілі бір құрылысқа, құрылымға ие, назардан тыс қалған, байқалмаған немесе оған ешқандай мән бермеген. Ең бастысы – оқытудың маңыздылығы емес, оқыту принциптері, олардың психологиялық немесе идеологиялық негіздемесі деп саналды. Егер оқыту материалдық емес құбылыс болса, онда ол жоқ немесе таза рухани «заңдарға» сәйкес жүзеге асырылады. Ол үшін объективті заңдар жоқ. Сондықтан оқушылармен және оқу мазмұнымен жұмыс істеу кезінде мұғалімнің іс-әрекетінің субъективті бағдары болып табылатын дидактикалық принциптер немесе оқыту принциптері қажет болды.

Поляк дидактісі В.Оконь бұл принцип кез-келген процестерді басқаратын ғылыми заңға негізделген тұжырым деп дұрыс айтты. Бұл пікірді келтіре отырып, В.А. Ситаров «алайда, бұл принципті түсінуді оқыту принциптеріне жатқызу екіталай, өйткені дидактикада әлеуметтік ғылымда ғылыми заңдар мен олардың танымының қалыптасуы проблемасы бүгінгі күнге дейін ашық болып қала береді» деп санайды [24, 201-бет].

Осыған ұқсас пікірді іс-жүзінде барлық ғалымдар мен мамандар, ОТТ дидактикасының жақтаушылары ұстанады, бұл оның дамуының ғылыми емес деңгейі.

Сондықтан оқыту принциптерінің ғылыми негізделген жүйесін құру үшін қажетті жағдайларды қарастырайық.

Бірінші шарт: оқу-тәрбие процесін құру қағидаттарының жүйесі оқытудың мәнін дұрыс, жаратылыстану-ғылыми түсінбестен ашылмайды, белгіленбейді, ғылыми негізделген. Принциптер жүйесі осы ғылыми түсінікке сәйкес келеді, одан шығады. Егер бұл шарт орындалмаса, онда оқыту принциптерінің ғылыми негізделген жүйесі болмайды. Ең жақсы жағдайда азды-көпті сәтті болжамдар, жеке жылтыр, тіпті «данышпан» ойлар ғана пайда болуы мүмкін. Оқу-тәрбие процесін құру принциптерінің ғылыми негізделген жүйесі оқытудың дәйекті материалистік теориясының жемісі болып табылады, былайша айтқанда, оның аяғы емес, шыңы. «Принциптер зерттеудің бастапқы нүктесі емес, - деп жазды Ф. Энгельс, - оның соңғы нәтижесі; бұл принциптер табиғатқа және адамзат тарихына қолданылмайды, бірақ олардан абстракцияланады: табиғат пен адамзат принциптермен сәйкес келмейді, керісінше, принциптер табиғат пен тарихқа сәйкес келетіндіктен ғана дұрыс. Бұл тақырыпқа деген жалғыз материалистік

көзқарас, ал қарама-қарсы көзқарас, нақты арақатынасты төңкеріп, ойлардың нақты әлемін құра отырып, әлемнің алдындағы және ғасырлар бойғы схемалардан, көлеңкелерден және категориялардан» [25, 34-бет] ғылыми емес, идеалистік.

Сонымен, оқыту туралы материалистік ілім болмаған жағдайда, оқыту принциптерінің ғылыми негізделген жүйесі жоқ және бола алмайды. Егер оқытудың материалистік, жаратылыстану-ғылыми түсінігі болса, онда бұл оқыту принциптерінің ғылыми негізделген жүйесі бар дегенді білдірмейді. Оны әлі де шығару керек, бұл қарапайым логикалық және теориялық міндет емес. Ол үшін диалектикалық ойлау немесе диалектикалық логика, яғни Логика (бас әріппен), оның заңдарын сақтау қажет.

Оқыту қағидаттарының ғылыми негізделген жүйесін құру (әзірлеу) кезінде ескеру қажет **екінші шарт** осы қағидаттар жүйесіне әлеуметтік сұранысқа, әлеуметтік тапсырысқа сәйкес келеді. Кейбір түсініктемелер берейік. Егер оқыту принциптері жүйесі шығарылса, құрылса немесе жасалса, онда ол практикалық мәнге ие болады: ол мұғалімдер мен білім беру жүйесінің барлық қайраткерлерінің өнімді іс-әрекетіне басшылыққа айналады.

Қоғам, бір елдің немесе Біздің жерді мекендейтін барлық елдердің халқы оқыту принциптеріне немесе олардың жүйесіне емес, осы принциптер жүйесіне сәйкес құрылатын мектептердегі, колледждердегі және жоғары оқу орындарындағы оқу-тәрбие процесіне белгілі бір сұранысқа ие. Қағидаттар жүйесіне сәйкес құрылған оқу-тәрбие процесі қазіргі қоғамға, жалпы адамзатқа және Қазақстан халқына қажет болуы тиіс. Оқыту принциптерінің жүйесі схоластикалық теориялау үшін емес, барлық заманауи білім беру ұйымдарында, соның ішінде отбасында оқытуда өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудің негізгі міндеттерін шешу үшін құрылады, әзірленеді. Әрине, білім беру ұйымдарында жүзеге асырылатын қоғамдық тәрбие, оқыту және білім беру өте маңызды.

Осыған байланысты табиғи сұрақ туындайды: мектептерге, колледждерге және жоғары оқу орындарына қойылатын білім берудің әлеуметтік тапсырысын қалай түсінуге болады?

Егер Кеңес заманында білім беру ұйымдарының барлық қызметі партия мен Үкіметтің директиваларымен реттелсе, посткеңестік кеңістікте елдердің басшылары мектептерге, колледждер мен университеттерге оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың әдістері мен формаларын таңдамады. *Мектептің демократиясы, мүмкін, ең бастысы, педагогикалық қоғамдастықтың өзі жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуді қалай құру керектігін және оған білім беру мазмұнын қалай беру керектігін анықтайды.*

Үкімет демократиялық тәртіпте білім беру үшін қажетті және жеткілікті қаражат бөледі, ал мұғалімдер мен мектеп басшылары жоғарыдан қысымсыз не үйрету керектігін және жас ұрпақты қалай оқыту және тәрбиелеу керектігін шешуі керек. Бұл бірлікте-нені үйрету керек және қазіргі жағдайда қандай әдістермен, құралдармен үйрету жақсы - сұраққа жауап бар: бүгінгі таңда инновациялық тәжірибе қандай болуы керек. Яғни, егер елдің жұмыс күші әлемдегі ең білімді болса, болашақта ел бәсекеге қабілетті экономикаға ие бола алады. Еліміз алдыңғы қатарға шығып, бәсекеге қабілетті экономика құруы үшін барлық еңбеккерлердің

Білім және кәсіби деңгейін көтеру қажет. Білім беруді реформалаудың көп жылдық тәжірибесі көрсеткендей, оқу-тәрбие үдерісін түбегейлі, түбегейлі өзгертпестен, өз бетінше білім беру мен ғылымға Инвестициялар табысқа жете алмайды. Мұның дәлелі КСРО-дағы мектеп пен білім беру реформалары, 2000 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін Қазақстанда қабылданған барлық мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру болып табылады.

Мұғалімдердің алдыңғы қатарлы бөлігінің алдында білім беруге бөлінген шектеулі қаражат, мектепті дағдарыстан шығару және жастарға салыстырмалы түрде қысқа мерзімде білім берудің ең жоғары деңгейін беру міндеті тұр.

Өкінішке орай, әзірге жоғары білім деңгейі орта мектеп қамтамасыз ете алмады. Жоғары мектепке келетін болсақ, *біріншіден*, бұл жаппай емес, *екіншіден*, ол өзінің бірнеше түлектеріне сапалы Жалпы ғылыми және кәсіптік білім береді. Бұған бізді ауыл шаруашылығы және сауда университеттері ғана емес, педагогикалық институттар мен университеттер де сендіреді. Инновациялық тәжірибе жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының ең нашар нәтижелеріне емес, ең жақсы нәтижелерге бағытталады. Бірақ олар қазіргі заманғы инновациялық мектептер, колледждер мен университеттер қандай болуы керек дегеннен де алыс.

Қазіргі заманғы оқу-тәрбие үдерісі қағидаттарының жүйесін әзірлеу кезінде ескеру қажет *үшінші шарт сабақтастықтан* тұрады. Бұл сабақтастық неден тұрады?

Әдетте дәлелденгендей, сана, қолжетімділік, беріктік және т.б. оқыту принциптері бар ма? Дәлелдеу өте қарапайым: оқу табысты болуы үшін білім алушылар оқу материалын түсінуі, ең маңызды ережелерді, анықтамаларды, заңдарды және т.б. Егер оқушы не оқып жатқанын түсінбесе, есіне түсірмесе, онда ол алға жылжымайды, артта қала бастайды, ақырында мұндай оқу оған пайда әкелмейді.

Әрине, дидактикалық принциптер (сана, күш және т.б.) деп аталатын мұғалімдердің іс-әрекеті үшін субъективті нұсқаулардың маңыздылығын жоққа шығаруға болмайды. Оқу-тәрбие процесін құру принциптерінің жүйесі хабардарлық, қолжетімділік, күштілік және т.б. Оның үстіне, принциптер жүйесі қажет, оны жүзеге асыру санаға, күшке, белсенділікке және т.б. Сондықтан да біз түптеп келгенде оқыту принциптерінің ғылыми негізделген жүйесін шығару үшін белгілі бір шарттар мен шектеулер қоямыз. Сондықтан біз «оқыту принциптерінің жаңа жүйесі» деген сөзден аулақ боламыз. Принциптер деп аталатындар (сана, қолжетімділік және т.б.), біз жоғарыда айтып өткеніміздей, оқыту принциптері емес еді. Сондықтан біз бұл мәселе бойынша жеткілікті ауқымды материал жинақталғанымен, бұрынғы әрекеттердің барлығы дәлелденбегенін ескере отырып, оқыту принциптерінің ғылыми негізделген жүйесін бастапқы құру, нақтылау туралы айтып отырмыз.

Дидактикалық қағидалар ұғымына сыни тұрғыдан талдау жасауымыз оның сәйкессіздігін, шындыққа сәйкес келмейтіндігін (шынайы, өзекті дегеннің орнына ойдан шығарылған қағидалар жарияланады), қолданудағы субъективтілікті,

ілгерілеуді, барлығында дерлік негіздеуді, жүйенің жоқтығын, т.б. Сондықтан, біз бұрын оқытудың принциптер жүйесі немесе принциптерінің жиынтығы болғанын енді айтып отырған жоқпыз, бірақ бұл қағидалар жинағы («жүйе») ескірген, сондықтан біз жаңа принциптер жиынтығын (жаңа жүйені) ұсынып отырмыз. Жоқ, әңгіме дәстүрлі дидактиканың мүлдем ғылыми емес (ғылымға дейінгі) көзқарасы болғандығында және дидактика тарихында алғаш рет қағидалар жүйесін шығарып, бұл жүйені жалпы оқу процесіне бұрынғы, ғылымға дейінгі көзқараспен салыстыру қажет. Ғылыми тұрғыдан алынған және негізделген оқыту принциптері жүйесінің маңызды ерекшелігі – бұл *дәстүрлі «оқыту принциптерінде» қамтылған барлық нәрсені жоққа шығармайды, бірақ тек тілек тұрғысынан ғана емес, ең алдымен оларды жүзеге асыру*: принциптер жүйесіне сәйкес құрылған оқу-тәрбие процесі, ғылыми тұрғыдан тұжырымдалған және негізделген (логикалық-теориялық және эмпирикалық тәсілдерді синтездеу арқылы) дәстүрлі оқыту мен тәрбиелеу арқылы жасалынған нәрсені әлдеқайда көп дәрежеде жүзеге асырады.

Төртінші шарт. Оқыту принциптерін іске асыру, егер олар ғылыми негізделген болса және логика заңдарын бұзбай оқытудың мәнін дұрыс түсінуден шығарылса, дәстүрлі оқытудың қайшылықтарын жоюға әкеледі. Қарама-қайшылықтар мен оқыту принциптері оқу процесінің екі жағы болып табылады. Қарама-қайшылықтар – **негатив**, теріске шығару, дәстүрлі оқытудан бас тарту себептері, принциптері – **позитивтілік**, қайшылықтарды жеңу және заманауи оқу-тәрбие процесін құру жолы. Мұны басқаша тұжырымдауға болады, дегенмен мәні бірдей болып қалады: *ғылыми негізделген принциптер жүйесіне сәйкес оқу процесін құру – бұл инновациялық тәжірибенің өзегі, мәні.*

Мұғалімдер мен мектеп басшыларының тәжірибесі олар оқу-тәрбие процесін ғылыми-теориялық талдау арқылы алынған принциптерге негіздей бастаған сәттен бастап инновациялық сипатқа ие болады. Шын мәнінде, түбегейлі жаңа оқу-тәрбие процесін құрудың бұл «сәті» жылдар мен ондаған жылдарға созылуы мүмкін. Алайда, мұндай созылудың себебі жаңа оқу-тәрбие процесін құрудың күрделілігінде емес, қолайсыз мектепішілік және мектептен тыс жағдайларда. Оқыту қағидаттарына сәйкес жаңа оқу-тәрбие процесін құрудың өзі өте ауқымды, жай ғана орасан зор, қайта құру көлемі бойынша іс болып табылады. Бұл шамалы нәрсе сияқты көрінеді, оны тек басталмаған адамдар ғана оңай жүзеге асырады, олар бәріне төмен қарайды, құстардың ұшуынан. Бірақ бұл адамдар оқу-тәрбие процесін жаңа негізде қайта қарауға кіріскенге дейін.

Бесінші шарт. Егер *принциптер оқытудың мәнінен логикалық түрде шығарылса, әрине, оқыту мен тәрбиенің бүкіл тарихын ескере отырып*, олардың саны аз болуы керек және олардың барлығы бір-бірімен байланысты болуы керек, бұл жеке қабылданған принциптердің әрқайсысы қажет болатын және олардың жүзеге асырылуы сәтті шешімді қамтамасыз ету үшін жеткілікті болатын біртұтас жүйе қазіргі мектептегі оқыту мен тәрбиелеудің негізгі міндеттері. Бұл жеке елде де, бүкіл әлемде де өскелең ұрпақты тәрбиелеу ісінде қазіргі қоғамға қажет нәрсеге сәйкес келетін принциптер жүйесін логикалық тұжырымдау және негіздеу. Біз қазіргі әлем шашыраңқы мемлекеттер мен халықтардың қандай да бір

конгломераты болуды тоқтатты деп санаймыз. Бейбітшілік барлық жолдармен, соның ішінде соғыс пен қақтығыстармен жаһандануға, бірлікке бет бұрады. Бұл жол қиын, қарама-қайшы, бірақ әлемнің (бүкіл адамзаттың) бірлігі-бұл қажеттілік. Тағы бір бағыт – өлім, өзін-өзі жою.

Алтыншы шарт. Оқу процесінің барлық осы принциптері (немесе объективті сипаттамалары) *жалпыға бірдей*. Олар ұзақ уақыт бойы белгісіз, ашылмаған күйінде қалды, дегенмен олардың кейбіреулері бұрын да болған. Оларды принциптер жүйесі ретінде елестету мүмкін емес еді, өйткені олар шығарылатын оқытудың мәнін әлі дұрыс, ғылыми түсіну болған жоқ, ең алдымен, негізгі принцип шығарылды. Оқыту принциптері мен олардың бүкіл жүйесінің әмбебаптығы нені білдіреді? Егер принциптер оқытудың мәнінен шығарылса, онда бұл енді «қазақстандық немесе ресейлік дидактика», «еуропалық дидактика», «неміс немесе француз дидактикасы» принциптері бола алмайды, олар табиғаты бойынша әмбебап, маңызды. Бұл принциптерді және олардың жүйелерін елемеу бүкіл Әлемдегі мектептер мен білім беру жүйелерінің тоқырауына және дағдарысына әкелді. Әлемдік білім беру дағдарысынан шығу төменде көрсетілген қағидаттар жүйесіне сәйкес барлық елдердегі мектептерде оқу-тәрбие процесін құру арқылы жатыр.

Инновациялық тәжірибе – бұл келесі принциптер жүйесін жүзеге асыру тәжірибесі:

- оқытудың аяқталу принципі;
- білімді кідіріссіз және үздіксіз беру принципінің сипаты;
- тақырыптардың, тапсырмалардың, міндеттердің әртүрлілік принципі;
- жалпыға ортақ ынтымақтастық және жолдастық өзара көмек қағидатының атауы; қабілеттер бойынша оқыту принципі;
- білім беру ұжымының әр түрлі жастағы және әр түрлі деңгейдегі принципі;
- оқу сабақтарына қатысушылардың әрқайсысының қызметін педагогизациялау қағидаты;
- би - және полилингвалдық негізде оқыту немесе оқыту процесін интернационалдандыру қағидатын әзірлеу.

Жоғарыда аталған барлық принциптер өзара байланысты және іс жүзінде барлық елдердегі барлық білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесі қалай, қай бағытта қайта құрылуы керектігін анықтайтын бірлік болып табылады. Жоғарыда келтірілген ғылыми негізделген принциптер жүйесін кешенді жүзеге асыру қазіргі инновациялық тәжірибенің мәні, өзегі, өзегі болып табылады. Сонымен қатар, жоғарыда аталған принциптердің біреуін немесе екіншісін интуитивті, бейсаналық, эпизодтық түрде жүзеге асыру маңызды емес, бірақ бүгінгі және мектептің дамуының жақын кезеңінде принциптердің бүкіл жүйесін жүзеге асырудың жалпы тенденциясы маңызды.

Принциптер жүйесін іске асыру туралы [15]. Осы принциптерге сүйене отырып, педагог әр оқушының жеке басының жан-жақты дамуына ықпал ететін бірегей білім беру өнімін жасайды.

1.3 Авторлық бағдарламаның құрылымы

Бірегей педагогикалық тәсілді көрсететін авторлық бағдарлама екі негізгі компоненттен тұрады: түсіндірме жазба және негізгі бөлім.

Түсіндірме жазба, көбінесе түсіндірме деп аталады, бағдарламаның негізі ретінде қызмет етеді. Ол негізгі мазмұннан бұрын пайда болады және маңызды функцияны орындайды: автордың әдістер мен стратегияларды таңдауын негіздеу.

Оның мақсаты – бағдарламаны құру логикасын ашу, педагогикалық мәселелерді шешуге таңдалған тәсілді дәлелдеу, сонымен қатар авторды осы бағдарламаны жасауға итермелеген себептерді түсіндіру.

Негізінде, түсіндірме жазба – бұл автор негізгі бөліктің негізгі ойларын егжей-тегжейлі баяндайтын, оларды дәлелді дәлелдермен қолдайтын кеңейтілген кіріспе.

Түсіндірме жазба жауап беретін негізгі сұрақ: неге? Неліктен дәл осы тәсіл таңдалды, неге дәл осы әдістерді қолдану керек, неге бұл білім алушылар үшін маңызды.

Бағдарламаның негізгі бөлігі – авторлық ниетті іс жүзінде жүзеге асыру. Мұнда автор сұраққа жауап бере отырып, оның даму мазмұнын егжей-тегжейлі сипаттайды: Қалай?

Бұл бөлімде автор бағдарламаның мазмұнының бөлімдерін, тақырыптары мен сұрақтарын нақтылайды, әр аспектіні егжей-тегжейлі ашады.

Негізгі бөлім мыналарды қамтуы мүмкін: оқу материалының мазмұнын егжей-тегжейлі сипаттау; білім беру процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар; практикалық тапсырмалар мен жаттығулардың мысалдары; оқу нәтижелерін бағалау критерийлері.

Авторлық бағдарлама – мұғалімнің жеке жұмысының нәтижесі. Сондықтан автор жұмыстың ең қолайлы әдістері мен формаларын таңдай отырып, бағдарламаның құрылымы мен мазмұнын дербес анықтауға құқылы.

Автор ұсынылған элементтерді қолдана алады немесе өзінің педагогикалық ниетін толық ашу үшін өзін дамыта алады.

Бағдарламаның құрылымы логикалық және дәйекті, ал мазмұны мақсаттар мен міндеттерге сәйкес болуы маңызды.

Түсіндірме жазба авторлық бағдарламаның негізі болып табылады, онда автор өз дамуының қажеттілігі мен өзектілігін негіздейді. Сенімді түсіндірме жазба жасау үшін келесі алгоритмді орындау ұсынылады:

1. Өзектілігін анықтау: қайшылықтар мен проблемаларды анықтау

Бірінші қадам – авторлық бағдарламаны құруға түрткі болған қайшылықтарды, мәселелерді немесе қиындықтарды анықтау.

Қазіргі білім беру жағдайында Сізге не сәйкес келмейтінін анықтау маңызды.

Бұл қолданыстағы бағдарламалардың кемшіліктеріне, әдістердің заманауи талаптарға сәйкес келмеуіне немесе жаңа білім беру мақсаттарының пайда болуына байланысты болуы мүмкін.

2. Себептерді талдау: негізгі сұрақтарға жауаптар

Тереңірек талдау үшін келесі сұрақтарға жауап беру ұсынылады:

1. Сіздің кәсіби қызметіңіздегі қандай нақты қиындықтар сізді авторлық бағдарламаны жасауға итермелейді?

2. Осы қиындықтардың қайсысы ақыл-ой деңгейінде шешуді қажет етеді?

3. Сіздің бағдарламаңыз шешуге бағытталған педагогикалық проблемалық жағдай қандай?

4. Пән бойынша қолданыстағы бағдарлама сізге қалай қанағаттанбайды?

5. Қолданыстағы бағдарламалар мен әдістемелерге сәйкес келмейтін білім берудің жаңа мақсаттары пайда болды ма?

6. Білім берудің жаңа мазмұны мен қолданыстағы әдістемелер, технологиялар мен оқыту әдістері арасында қайшылық туындады ма?

3. *Практикалық тапсырма: кестені толтыру*

Жауаптарды жүйелеу үшін мыналарды көрсететін кестені толтыру ұсынылады: мәселе/қайшылық; пайда болу себептері; шешу жолдары; күтілетін нәтижелер.

Нақты мысал келтірейік.

Тарих пәнінің мұғалімі оқушылардың пәнді, әсіресе, тарихи дереккөздерді талдау бөлігінде оқуға ынтасы жеткіліксіз екенін байқайды.

7-кесте – Білім алушылардың пәнді, тарихи дереккөздерді талдауы

Компоненттер	Сипаттама
Проблема	Білім алушылардың тарихи дереккөздерді талдауға деген ынтасы төмен
Себептері	Заманауи технологияларды ескермейтін ескірген әдістерді қолдану. Талдау дағдыларын дамытуға бағытталған практикалық тапсырмалардың жеткіліксіз саны. Тарихи оқиғалар мен қазіргі өмір арасындағы байланыстың болмауы.
Шешу жолдары	Интерактивті технологиялар мен ойын әдістерін қолдануды қамтитын авторлық бағдарламаны әзірлеу. Заманауи цифрлық құралдарды пайдалана отырып, тарихи дереккөздерді талдау бағдарламасына қосу. Оқушыларға тарихи оқиғаларды өз бетінше зерттеуге және нәтижелерді әртүрлі форматта ұсынуға мүмкіндік беретін жоба әдісін қолдану.
Күтілетін нәтижелер	Оқушылардың тарихты зерттеуге деген ынтасын арттыру. Тарихи дереккөздерді талдау дағдыларын дамыту. Қазіргі өмірде тарихи білімді қолдану қабілетін қалыптастыру.

Сынып күйінің өзгеру динамикасына қол жеткізу үшін мұғалім бірқатар нақты қадамдар жасады. Біріншіден, ол сабақтарды бақылау арқылы диагностика мен талдау жүргізді.

Мұғалім білім алушылардың дереккөздерді талдау тапсырмаларына реакциясын мұқият бақылай отырып, оқушылардың қызығушылығын тез жоғалтатынын, мәтінмен жұмыс жасауда қиындықтарға тап болатынын және негізгі ақпаратты бөлектей алмайтынын байқады. Білім алушылар алған тарихи білімдерін қазіргі өмірде қалай қолдану керектігін түсінбейтіні анықталды.

Ол тарихи дереккөздермен жұмыс істеу кезінде білім алушыларға нақты не қиындық тудыратынын анықтау үшін анонимді сауалнама жүргізді. Нәтижелер білім алушыларға дереккөзді талдауды қызықсыз және қиын деп санайтынын және оның практикалық пайдасын көрмегенін көрсетті.

Осыдан кейін мұғалім оқушылармен жеке қызығушылықтары мен қалауларын анықтау үшін жеке әңгімелер жүргізді. Ол көптеген білім алушылардың заманауи технологияларға, ойындарға және әлеуметтік желілерге қызығушылық танытатынын анықтады.

Екіншіден, ол интерактивті технологияларды қолдану арқылы стратегияны әзірлеуге және жүзеге асыруға кірісті: тарихи дереккөздерді ұсынуға арналған презентациялар, бейнероликтер және онлайн ресурстар, интерактивті карталар, хронологиялық таспалар және виртуалды экскурсиялар тарихты зерттеуді көрнекі және қызықты ету үшін.

Мұғалім тарихи дереккөздерді талдау дағдыларын дамытуға бағытталған бірқатар ойын тапсырмаларын әзірледі. Ол үшін оқу процесін қызықты әрі серпінді ету үшін рөлдік ойындар, квесттер және тарихи модельдеу қолданылды. «Тарихи бинго» әдісі де қолданылды.

Ол тарихты қазіргі өмірмен байланыстыруға баса назар аударды, яғни білім алушыларға тарихи оқиғаларды өз бетінше зерттеуге және нәтижелерді әртүрлі форматтарда, сондай-ақ цифрлық құралдарда ұсынуға және білім алушылар тарихи оқиғалардың қазіргі өмірге қалай әсер ететінін талқылай алатын пікірталастар жүргізуге мүмкіндік беретін жоба әдісін қолдана бастады.

Мұғалім әр түрлі деңгейдегі оқушыларға жеке тапсырмалар әзірледі, тарихи дереккөздермен жұмыс жасауда қиындықтарға тап болған оқушыларға жеке көмек көрсетті.

Мұғалім оқушылардың белсенділігін ынталандыру үшін мадақтау және мадақтау жүйесін қолдана бастады, әр оқушының өз қабілеттеріне деген сенімділігін арттыру үшін сәттілік жағдайларын жасады.

Үшіншіден, ол нәтижелерді бақылауды қамтитын бағалау және түзету жүйесін ойластырды, яғни тесттер, бақылау жұмыстары мен жобалар арқылы оқушылардың білім деңгейі мен дағдыларын үнемі бағалап отырды, сауалнама мен бақылау арқылы оқушылардың мотивациясының өзгеру динамикасын талдады.

Мониторинг нәтижелері негізінде мұғалім өзінің оқыту әдістемесіне өзгерістер енгізді, тапсырмалар мен жұмыс формаларын оқушылардың қажеттіліктері мен мүдделеріне бейімдеді.

Әрине, ол оқушылардың тарихи дереккөздерді зерттеуге деген ынтасын арттыру мақсатында өз қызметін талдай отырып, рефлексия жасады.

Бұл мысал авторлық бағдарлама аясында мәселені қалай нақтылауға және оны шешу жолдарын ұсынуға болатындығын көрсетеді.

1.4 Авторлық тәсіл: тұжырымдама және шешім

Түсіндірме жазбаның осы бөлімінде автор өзінің ерекше идеясын, көзқарасын, идеясын тұжырымдайды және анықталған мәселені шешудің нақты әдісін ұсынады. Мұнда автор жауап беретін негізгі сұрақ: «Мен не ұсынамын?».

Идеяны тұжырымдау кезінде негізгі идея келесі сұрақтар арқылы анықталады:

1) бағдарламаны әзірлеу немесе жаңарту негізінде қандай инновациялық идея жатыр?

2) авторлық идея білім беру ұйымының тұжырымдамасында немесе даму бағдарламасында белгіленген стратегиялық мақсаттар мен қағидаттармен қалай салыстырылады?

Авторлық көзқарасты анықтау үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1) педагогикалық мәселені шешудің бірегей авторлық көзқарасы қандай?

2) білім беру тәжірибесінде анықталған мәселелерді шешу үшін қандай авторлық тәсіл ұсынылады?

3) білім беру ұйымын дамыту тұжырымдамасынан немесе бағдарламасынан қандай негізгі идеялар, қағидаттар мен ережелер осы әзірлемеде нақты іске асады?

Автордың ниетін ашу және мәселені шешу жолын анықтау үшін автор өз идеясының іс жүзінде қалай жүзеге асырылатынын түсіндіре отырып, өз идеясын нақты және нақты тұжырымдауы керек. Қолданылатын нақты әдістерді, технологияларды және әдістерді көрсете отырып, мәселені шешудің ұсынылған әдісін егжей-тегжейлі сипаттау қажет. Сондай-ақ, авторлық тәсілдің дәстүрлі әдістерден қалай ерекшеленетінін және оның артықшылықтары қандай екенін көрсету керек.

Авторлық дамудың негізі жаңа және бұрыннан белгілі идея болуы мүмкін. Мәселен, мысалы, тарих мұғалімі оқушылардың тарихи дереккөздерді талдауға деген ынтасының төмендігін байқап, оқу процесін геймификациялау идеясына негізделген авторлық бағдарлама жасады. Дәстүрлі дәрістер мен тапсырмалардың орнына ол білім алушыларды тарихи ізденіске қатысуға шақырды, онда әр кезең басқатырғыштарды шешу және сюжетті алға жылжыту үшін тарихи құжаттарды талдауды талап етті.

Авторлық тәсілдеме танымал компьютерлік ойындардың механикасын білім беру мақсаттарына бейімдеу болды. Оқушылар командаларға бөлініп, ойын рөлдерін алды және дұрыс жауаптар үшін «тарихи артефактілер» алды. Оқиғаларды қайта құру бейнелері, мұражайларға виртуалды экскурсиялар және онлайн викториналар сияқты интерактивті элементтерді пайдалану дереккөздерді талдау процесін қызықты әрі қолжетімді етті.

Бұл тәсілдеме мұғалімге оқушылардың мотивациясын арттырып қана қоймай, олардың сыни ойлауын, командада жұмыс істеу қабілетін және ақпаратты

талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік берді. Оқушылар тарихи дереккөздерден қызықсыз мәтіндерді емес, қызықты оқиғаның белгілерін көруді үйренді.

Әрі қарай, автор нені өзгертуді немесе енгізуді жоспарлап отырғанын және оны іс жүзінде қалай жүзеге асыратынын егжей-тегжейлі сипаттай отырып, өз идеясын ашады.

Ол келесі негізгі сұрақтарға жауап беруі керек:

- 1) автордың мақсаты неде?
- 2) қандай нақты өзгерістер немесе инновациялар енгізу жоспарлануда?
- 3) авторлық идея қалай жүзеге асырылады?
- 4) авторлық тәсілді іске асыру үшін қандай қадамдар мен кезеңдер қарастырылған?
- 5) бастапқы кезеңде не істеу жоспарлануда және келесі кезеңдерде қандай әрекеттер жасалады?

Мысалы, «Менің мақсатым – оқушылар тарихи дереккөздерді талдау процесіне белсенді қатысатын тарихты зерттеу үшін сыныпта динамикалық және интерактивті орта құру. Мен дәстүрлі дәрістерді тарихи құжаттарды талдауға негізделген интерактивті тапсырмалар сериясымен ауыстыруды жоспарлап отырмын.

Бірінші кезеңде мен курстың негізгі тақырыптарын қамтитын квесттер сериясын жасаймын. Әрбір тапсырма ақпаратты талдауды және түсіндіруді қажет ететін тарихи құжаттар, басқатырғыштар мен тапсырмалар жиынтығын қамтиды. Мен сондай-ақ интерактивті онлайн платформа жасаймын, онда оқушылар командаларда жұмыс істей алады, идеялармен алмасады және өз нәтижелерін ұсына алады.

Екінші кезеңде әр түрлі ойын механикасы мен технологиясын қолдана отырып, сыныпта бірқатар тапсырмаларды орындаймын. Мен оқушыларды бақылап, олардың жұмысын талдап, тапсырмаларды олардың қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес реттеймін.

Үшінші кезеңде мен қорытынды жобаны ұйымдастырамын, онда оқушылар квесттер барысында алған дағдыларын пайдалана отырып, тарихи тақырыпты өз бетінше зерттей алады. Олар өз жобаларын презентациялар, бейнелер немесе интерактивті экспозициялар түрінде ұсынады.

Бұл тәсілдеме оқушылардың мотивациясын арттырып қана қоймай, олардың сыни ойлауын, талдау дағдыларын және командада жұмыс істеу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, бұл тәжірибе білім алушыларға тарих пен қазіргі өмір арасындағы байланысты көруге көмектеседі деп үміттенемін».

Педагог білім алушылардың тарихи дереккөздерді талдауға деген ынтасын арттыруға, дағдыларды кезең-кезеңімен дамытуға және тақырыпқа оң көзқарасты қалыптастыруға бағытталған тәсілін негіздеді. Осы тәсілге сәйкес әр оқушы оқу процесінде бірнеше кезеңнен өтеді.

1. Ассимиляция кезеңі: эмпатия және еліктеу

Осы кезеңде оқушы мұғалімге деген жанашырлықты сезініп, оның тарихи дереккөздермен жұмыс істеу әдістерін бейсаналық түрде қабылдайды.

Егер мұғалім талдауға деген құштарлық пен қызығушылықты көрсетсе, оқушы маңызды ересек адамға еліктеуге ұмтылып, осы іс-әрекетке қызығушылық таныта бастайды.

Мысалы, мұғалім антикварлық картаны ынта-жігермен талдай отырып, оқушыларды тарихи құжаттың «құпиясын» өз бетінше шешуге деген ұмтылысын тудырып, бірлесіп зерттеуге шақырады.

2. Бекіту кезеңі: өзіндік қызмет және сенімділік

Осы кезеңде білім алушы талдаудың негізгі дағдыларын игере отырып, өзін тәуелсіз зерттеуші ретінде көрсетуге тырысады.

«Шәкірт-тарихшы» позициясын енгізу оқушыларға өз қабілеттеріне деген сенімділікті арттыруға және білім беру процесінің маңызды қатысушылары ретінде сезінуге көмектеседі.

Мысалы, білім алушыларға тарихи құжатты өз бетінше талдауға және өз нәтижелерін презентация немесе баяндама түрінде ұсынуға шақырылады, бұл оларға өздерін шынайы тарихшы ретінде сезінуге мүмкіндік береді.

3. Тану кезеңі: ұжымдық бағалау және қолдау

Осы кезеңде оқушылар ұжымы мен педагогикалық қоғамдастық оқушылардың тарихи дереккөздерді талдаудағы тәжірибесін оң және құнды деп таниды және бағалайды.

Оқушылардың табысты жобалары мен жетістіктері құрдастары мен мұғалімдердің қолдауына ие болады, бұл олардың мотивациясы мен дағдыларын одан әрі дамытуға ықпал етеді.

Мысалы, оқушылар өздерінің ғылыми жобаларын ұсынатын Тарихи конференцияны ұйымдастыру оларға бүкіл мектеп қауымдастығының мойындауы мен қолдауына ие болуға мүмкіндік береді.

Бұл тәсілдеме мұғалімге оқушылардың мотивациясын арттырып қана қоймай, олардың тарихты зерттеуге деген тұрақты қызығушылығын қалыптастыра отырып, тарихи дереккөздерді талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Көріп отырғанымыздай, педагогикалық психологияның теориялық ережелерін, атап айтқанда, танымдық іс-әрекетті кезең-кезеңімен қалыптастыру тұжырымдамасын қолдана отырып, мұғалім тарихи дереккөздерді талдауға оқушылардың төмен мотивациясы мәселесін шешуге өзінің көзқарасын ұсынды. Ол тақырыпқа тұрақты қызығушылықты қалыптастыру және талдау дағдыларын дамыту үшін жағдай жасауды негіздеді.

Оның пікірінше, бағдарламаның мақсаты: оқушылардың тарихи дереккөздерді талдауға деген ынтасын арттыру және олардың сыни ойлау дағдыларын дамыту.

Күтілетін нәтиже: оқушылар тарихи дереккөздерді талдауға белсенді қатысады, тақырыпқа қызығушылық танытады және материалды түсінудің жоғары деңгейін көрсетеді.

Оқушыда болатын өзгерістер (8-кесте):

8-кесте. Болжамды өзгерістер.

Параметрлер	Өзгерістердің сипаттамасы
Оқушының дамуы	Тарихи дереккөздерді талдау және түсіндіру дағдыларын дамыту. Қазіргі өмірде тарихи білімді қолдану қабілетін қалыптастыру. Сыни ойлауды және командада жұмыс істеу қабілетін дамыту
Дағдылар мен білік	Тарихи дереккөздердің әртүрлі түрлерін талдау және түсіндіру қабілеті. Негізгі ақпаратты бөлектеу және қорытынды жасау мүмкіндігі. Тарихи карталармен, хронологиялық ленталармен және басқа да көрнекі материалдармен жұмыс істей білу.
Жеке қасиеттер	Тарихқа деген қызығушылық пен қызығушылықты дамыту. Командада жұмыс істеу және идеялармен алмасу қабілетін қалыптастыру. Сыни ойлауды және проблемаларды шешу қабілетін дамыту.
Жоғары деңгейге жету	Оқушылар тарихи процестер мен оқиғаларды түсінудің жоғары деңгейін көрсетеді. Олар тарихты зерттеуге тұрақты қызығушылық танытады.
Мотивацияны арттыру	Оқу мотивациясының деңгейі интерактивті технологияларды, ойын әдістерін және жобалық әрекеттерді қолдану арқылы артады. Оқушылар тарихи дереккөздерді талдаудың практикалық маңыздылығын көреді.
Қызмет түрлері	Аналитикалық: тарихи дереккөздерді талдау және түсіндіру. Зерттеу: өз бетінше зерттеулер мен жобалар жүргізу. Коммуникативті: топтық жұмыс барысында талқылау және пікір алмасу. Шығармашылық: презентациялар, бейнероликтер және басқа да шығармашылық жұмыстар жасау.
Меңгеру деңгейлері	Материалды игерудің әр түрлі деңгейлері қабылданады, негізгіден жетілдірілгенге дейін. Оқушылар өз қызығушылықтары мен дайындық деңгейіне сәйкес тапсырмаларды таңдай алады.
Қабілеттердің даму деңгейлері	Ақпаратты қарапайым қабылдаудан бастап, өз бетінше зерттеу жүргізу қабілетіне дейінгі дағдыларды дамыту көзделеді.

Мысал келтірейік. Тарих пәнінің мұғалімі тарихи дереккөздерді талдауда оқушылардың қызығушылығын тез жоғалтып жатқанын байқап, оқыту тәсілін

өзгертуге шешім қабылдады. Ол мәселені дәстүрлі әдістер қазіргі білім алушылардың мүдделерін ескермейтіндігінде көрді.

Мұғалім тарихи құжаттарды талдауға негізделген интерактивті квесттер сериясын жасады. Квесттің әр кезеңінде оқушылар тарихи дереккөздерден алынған ақпаратты пайдаланып басқатырғышты шешуге мәжбүр болды.

Оқушылар тапсырмаларды орындау кезінде бос тұрып қалмас үшін мұғалім тақырып бойынша білімдерін тереңдететін қосымша материалдар мен тапсырмалар дайындады. Мысалы, егер білім алушылар құжатты талдауды мерзімінен бұрын аяқтаған болса, олар оқиғалардың мәнмәтіні туралы қосымша ақпаратты зерттей алады немесе квест тақырыбына қатысты шығармашылық тапсырманы орындай алады.

Нәтижесінде, барлық оқушылар сабақтың соңына дейін тарихи дереккөздерді талдау процесіне қатысып, олардың пәнге деген ынтасы мен қызығушылығы едәуір артты.

Мұғалім қолданған тәсілдің мақсаты – әр оқушының белсенді қатысуын қамтамасыз ете отырып, оқушыларға тарихи дереккөздерді жеке қарқынмен талдау дағдыларын дамытуға жағдай жасау.

Осы мақсатта ол бақылау және диагностика құралдарын қолданды:

Бағалау параметрлері: тарихи дереккөздерді түсіну деңгейі; сыни ойлау дағдыларын дамыту; қазіргі өмірде тарихи білімді қолдана білу; талдау процесінде оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығы; командада жұмыс істей білу және идеялармен алмасу.

Бағалау жүйесі: бақылаудың әр түрлі формаларын қолдану (тесттер, жобалар, презентациялар, пікірталастар); оқушылардың сабаққа қатысуы мен белсенділігін үнемі бағалау; формативті және жиынтық бағалау жүргізу); бағалау критерийлері оқушыларға түсінікті болуы керек.

Стандарттарға сәйкестік: авторлық бағдарламаны іске асыру оқушылардың негізгі құзыреттерін дамытуға бағытталған жұмыстың әртүрлі әдістері мен формаларын пайдалану арқылы МЖББС және үлгілік оқу бағдарламасының талаптарын орындауды қамтамасыз етеді.

Нәтижелерге қол жеткізу белгілерінің мысалы ретінде оқушының:

- тарихи дереккөздерді талдауға қызығушылық танытады, сұрақтар қояды және талқылауға белсенді қатысады;
- тарихи құжаттармен сенімді жұмыс істейді, негізгі ақпаратты бөліп көрсетеді және қорытынды жасайды;
- тарихи оқиғаларды талдау үшін әртүрлі дереккөздерді пайдаланады;
- топта жұмыс жасауды, пікір алмасуды және бірлескен жұмыстың нәтижесін ұсынуды біледі;
- өткен мен бүгіннің арасын салыстыра отырып, тарихи білімді қазіргі өмірде қолдана білу қабілетін көрсетеді;
- өз бетінше шағын зерттеулер жүргізеді;
- тапсырмаларды орындауға бастамашылдық пен шығармашылық көзқарас танытады;
- өзін-өзі бақылауға және рефлексияға қабілетті;

- топтық жұмысқа белсенді қатысады.

Авторлық бағдарлама мазмұнының ерекшеліктерін негіздеу

1. Мазмұнды таңдау және құрылымдау принциптері:

- мазмұны тарихи дереккөздерді талдау және тарихи процестерді түсіну дағдыларын дамыту үшін маңыздылығына қарай таңдалады;

- мазмұны тарихи оқиғалардың даму логикасын ескере отырып, хронологиялық немесе тақырыптық принцип бойынша құрылымдалған.

2. Мазмұнды дамыту логикасы:

- мазмұнды дамыту логикасы қарапайым тапсырмалардан күрделірекке, жеке дереккөздерді талдаудан тарихи оқиғаларды жан-жақты талдауға дейін құрылады;

- курстың авторлық логикасы сыни тұрғыдан ойлауды талдау және дамыту дағдыларын кезең-кезеңімен қалыптастыру қажеттілігімен негізделеді.

3. Мазмұн ерекшеліктері:

- курс мазмұнының ерекшелігі тарихи дереккөздердің әртүрлі түрлерін қолдануда: жазбаша, материалдық, көрнекі;

- курстың негізгі ұғымдары: тарихи дерек көзі, талдау, түсіндіру, тарихи факт, себеп-салдар байланысы.

4. Үйлестіру және біріктіру:

- бағдарлама әдебиет, құқық негіздері, география сияқты басқа білім беру бағдарламаларымен үйлестіру және интеграциялау мүмкіндігін қарастырады;

- мазмұнның сабақтастығы тарихи дереккөздерді талдаудың біркелкі тәсілдерін қолдану арқылы қамтамасыз етіледі.

9-кесте. Оқу процесін ұйымдастыру ерекшеліктерінің сипаттамасы

Параметрлер	Сипаттама
Ұйымның ерекшеліктері	Оқу процесі интерактивті технологияларды, ойын әдістерін және жобалық әрекеттерді қолдану арқылы ұйымдастырылады. Дәстүрлі емес әдістер: рөлдік ойындар, тарихи квесттер, виртуалды экскурсиялар.
Оқушының оқу әрекеті	Білім алушының оқу әрекеті тарихи дереккөздерді талдауға, проблемалық жағдаяттарды талқылауға және шешуге белсенді қатысуға негізделген. Іс-әрекеттер реттілігі: теориялық материалды зерделеу, тарихи дереккөздерді талдау, практикалық тапсырмаларды орындау, талқылаулар мен жобаларға қатысу.
Оқу тапсырмаларының түрлері	Тапсырмалар: тарихи құжаттарды талдау, картамен жұмыс, хронологиялық кестелер құрастыру, проблемалық жағдаяттарды шешу.
Жеке тәсілдеме	Оқушылардың жеке ерекшеліктері сараланған тапсырмалар, жеке консультациялар және жобалық іс-

	әрекеттерді қолдану арқылы ескеріледі.
Мотивация	Мотивация интерактивті технологияларды, ойын әдістерін, жобалық әрекеттерді қолдану және сәттілік жағдайларын жасау арқылы артады.
Педагогикалық әдістемелер	Талқылау, топтық жұмыс, жоба әдістері, тарихи дереккөздерді талдау қолданылады.
Жаңа материалды түсіндіру	Жаңа материалды түсіндіру көрнекі материалдарды, интерактивті презентацияларды және бейнероликтерді қолдану арқылы ұйымдастырылады.
Оқушылардың өзара әрекеттесуі	Оқушылардың өзара әрекеті топтық жұмыс, пікірталас және жобалық әрекеттер арқылы ұйымдастырылады.
Оқушылардың сұрақтары	Білім алушылардың сұрақтар қоюы ынталандырылады, пікірталас, пікірталас, дөңгелек үстелдер ұйымдастырылады.
Өмірмен байланыс	Қамтамасыз етілді: тарихи тамыры бар заманауи мәселелерді талдау арқылы өмірмен байланыстыру.

Мысал келтірейік. Тарих пәнінің мұғалімі оқушылардың тарихи дереккөздерді талдау дағдыларын дамытуға ұмтыла отырып, сабақта жобалық әдісті қолданады. Білім алушылар өз бетінше зерттеу тақырыбын таңдайды, әртүрлі тарихи дереккөздермен жұмыс жасайды, талдау жүргізеді және нәтижелерін презентация, видео немесе интерактивті экспонаттар түрінде ұсынады.

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін көрсете алуы үшін мұғалім тарихи квесттер ұйымдастырады, оның барысында оқушылар тарихи құжаттардан алынған мәліметтерді пайдалана отырып, жұмбақтарды шешуі керек.

Оқыту үдерісін қызықты әрі тартымды ету үшін мұғалім виртуалды мұражай экскурсиясы және онлайн викториналар сияқты интерактивті технологияларды да пайдаланады.

Нәтижесінде, оқушылардың тарихи дереккөздерді талдау дағдыларын меңгеріп қана қоймай, сыни тұрғыдан ойлауы, ұжымдық жұмысы, шығармашылық қабілеттері дамиды.

3. Авторлық ұстанымның бірегейлігі: жаңашылдық пен ерекшелік

Түсіндірме жазбаның бұл бөлімінде автор өз бағдарламасының жаңалығы мен өзіндік ерекшелігін ашып, оның қолданыстағы тәсілдерден айырмашылығын түсіндіреді. Негізгі сұрақ: «Менің бағдарламамды бірегей ететін не?»

Бұл жағдайда келесі негізгі сұрақтарға жауап беру қажет:

1. Жасалған бағдарламаның бұрынғыдан ерекшелігі, өзіндік ерекшелігі және айырмашылығы неде?

2. Автор дәстүрлі және басқа авторлық бағдарламаларға қандай жаңалық әкеледі?

3. Жаңа білім беру мақсаттары, мысалы, тарихи дереккөздерді сыни талдау дағдыларын дамыту.

4. Жаңа білім беру мазмұны, мысалы, тарихи оқиғалардың заманауи интерпретацияларын талдауды қамту.

5. Мазмұнды құрудың жаңа тәсілі, мысалы, интерактивті квесттер мен рөлдік ойындарды пайдалану.

6. Виртуалды турлар мен онлайн платформаларды пайдалану сияқты жаңа әдістер мен технологиялар.

7. Интерактивті карталар мен уақыт кестелері сияқты жаңа оқу құралдары.

8. Топта жұмыс істеу қабілетін бағалау және зерттеу нәтижелерін ұсыну сияқты жаңа бағалау критерийлері.

9. Оқу процесін ұйымдастырудың жаңа формалары, мысалы, жобалық іс-әрекеттер мен тарихи пікірталастар.

10. Білім беру бағдарламасының қай бөлігінде өзгерістер енгізілуде: инвариантты немесе вариативті?

11. Авторлық бағдарламаның жаңалығы немен негізделеді?

12. Осыған ұқсас мәселелер бойынша тағы қандай авторлар жұмыс істейді және олардың көзқарастары қандай?

13. Автордың көзқарасы басқа авторлардың көзқарастарынан несімен ерекшеленеді?

14. Авторлық бағдарлама қандай теориялық принциптерге (ғалымдарды көрсетіңіз) негізделген?

Мысалы, «Менің бастапқы бағдарламамның тарихты зерделеудегі дәстүрлі тәсілдерден айырмашылығы – онда оқушылардың тарихи дереккөздерді талдау процесіне белсенді қатысуына мән беріледі. Білім алушылар ақпаратты пассивті қабылдаудың орнына, құжаттармен өз бетінше жұмыс істеп, өз бетінше қорытынды жасайтын белсенді зерттеушіге айналады.

Менің бағдарламамның жаңалығы тарихи құжаттарды талдау негізінде интерактивті квесттерді қолдануда. Бұл оқу процесін неғұрлым тартымды және серпінді етеді, сонымен қатар оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытады және топта жұмыс істеу қабілетін дамытады.

Көбінесе фактілер мен даталарды есте сақтауға бағытталған басқа авторлық бағдарламаларға қарағанда, менің бағдарламам тарихи дереккөздерді талдау және түсіндіру, сонымен қатар тарихи білімді қазіргі өмірде қолдана білу қабілетін дамытуға бағытталған.

Менің көзқарасым Л.С. Выготский проксимальды даму және белсенді оқыту аймағы туралы. Оқушылар оқу процесіне белсенді қатысып, басқа білім алушылармен бірлесіп жұмыс істегенде жақсы оқиды деп ойлаймын».

1.5 Авторлық бағдарламаны жүзеге асыру шарттары

Түсіндірме жазбаның осы бөлімінде автор бағдарламаны сәтті жүзеге асыру үшін қажетті шарттарды анықтайды және «Менің бағдарламам бойынша тиімді жұмыс істеу үшін не қажет?» деген сұраққа жауап береді.

Мұнда мынадай негізгі сұрақтарға жауап беру маңызды:

1. Болжамды нәтижелерге жету үшін қандай ерекше шарттар қажет?

2. Бағдарламаны қандай оқушыларға, мұғалімдерге, мазмұнына, материалдық-техникалық базасына пайдалану орынды?

3. Қандай ерекше қиындықтар туындауы мүмкін және оларды жеңу үшін қандай шаралар қолдануға болады?

4. Қосымша ғылыми-әдістемелік әзірлемелер (оқулық, әдістемелік ұсыныстар, оқу құралдары) жасау қажет пе?

5. Оқу-әдістемелік кешеннің қажетті компоненттері бар ма?

6. Мұғалімдерге, бас мұғалімдерге және директорларға арнайы дайындық қажет пе?

7. Әкімшіліктен, ата-аналардан, ғылыми ортадан қандай көмек қажет?

8. Қосымша материалдық-техникалық база қажет пе?

9. Күн тәртібін, күн тәртібін өзгерту немесе қосымша үй-жай бөлу қажет пе?

10. Бағдарламаны жүзеге асыру кезінде тағы қандай ерекшеліктерді ескеру қажет?

11. Бағдарламаны эксперименттік тестілеу қажет пе, қажет болса, эксперименттік бағдарлама қандай?

Біздің жағдайда «Менің авторлық бағдарламамды сәтті жүзеге асыру үшін келесі шарттар қажет:

1) интерактивті квесттер мен виртуалды экскурсияларды пайдалану үшін интерактивті жабдықтың (интерактивті тақта, компьютерлер) болуы;

2) тарихи дереккөздермен жұмыс істеу үшін онлайн платформалар мен цифрлық ресурстарға қолжетімділік;

3) мұғалімдерді ойын әдістері мен жобалық әрекеттерді қолдануға үйрету;

4) жобалық іс-шараларды ұйымдастыруда және тарихи ізденістерді өткізуде мектеп басшылығына қолдау көрсету;

5) белсенді жұмысқа дайын оқушылар да қажет.

Бұл жағдайда мүмкін болатын қиындықтарды болжау керек:

- мектептің техникалық жабдықталуының жеткіліксіздігі;

- кейбір мұғалімдер жаңа технологияларды қолдануға дайын емес;

- кейбір білім алушылардың тарихи дереккөздермен жұмыс істеуге ынтасының жеткіліксіздігі.

Бұл қиындықтарды жою үшін сізге қажет:

• техникалық жабдықтауға қосымша ресурстарды тарту;

• мұғалімдер үшін оқыту семинарларын өткізу;

• мотивациясы төмен оқушыларға жеке көзқарасты қолдану.

Менің бағдарламам оқу жылында өткізілетін эксперименттік сынақты талап етеді. Эксперимент барысында білім алушылардың ынтасының динамикасы, олардың білімдері мен дағдыларының деңгейі, сондай-ақ қолданылған әдістердің тиімділігі бағаланады».

1.6 Авторлық бағдарламаға қойылатын талаптар

МЖББС талаптарын, үлгілік оқу жоспарын, пән бойынша үлгілік оқу бағдарламасын және басқа да нормативтік құжаттарды ескермей авторлық бағдарламаны әзірлеу мүмкін емес. Бұл құжаттар білім мазмұнына, оқыту

нәтижелеріне және оны іске асыру шарттарына қойылатын минималды талаптарды анықтайды. Авторлық бағдарламаны әзірлеу кезіндегі

МЖББС негізгі талаптары

1. Білім беру саласы бойынша МЖББС сәйкестігі, яғни бағдарлама Стандартта көрсетілген оқытудың барлық күтілетін нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз етуі тиіс.

2. Бағдарламада үлгілік оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес келетін оқыту мақсаттары нақты тұжырымдалуы тиіс. Тапсырмалар нақты, өлшенетін, қол жеткізуге болатын, өзекті және шектеулі уақыт (SMART) болуы керек.

3. Бағдарламаның мазмұны оқытудың тақырыптарын, нысандары мен әдістерін таңдаудағы өзгергіштігі бар үлгілік оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес оқу пәнінің барлық негізгі бөлімдерін қамтуға тиіс.

4. Бағдарламада білім алушылар бағдарламаны игеру нәтижесінде қол жеткізуі тиіс оқытудың нақты нәтижелері көрсетілуі тиіс. Нәтижелер МЖББС және үлгілік оқу бағдарламасында қабылданған түйінді сөздер мен терминдерді пайдалана отырып тұжырымдалуы тиіс.

5. Бағдарлама жалпы (жеке, жұптық, топтық және ұжымдық) және нақты (дәрістер, практикалық сабақтар, Зертханалық жұмыстар, жобалық қызмет, өзіндік жұмыс) оқытуды ұйымдастырудың әртүрлі нысандарын қарастыруы керек.

6. Бағдарлама оқулықтарды, оқу құралдарын, жабдықтарды, цифрлық ресурстарды, бағдарламалық қамтамасыз етуді қоса алғанда, оқытудың қажетті материалдық-техникалық құралдарын айқындауға тиіс.

7. Бағдарлама білім алушылардың күтілетін нәтижелерді меңгеру деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін білім алушылардың жетістіктерін бағалау жүйесін қамтуы тиіс.

МЖББС және басқа да нормативтік құжаттардың талаптарын сақтау білім алушылардың одан әрі оқыту және өмір сүру үшін қажетті білім мен дағдыларды алуын қамтамасыз етеді; әртүрлі білім беру ұйымдарында оқыту нәтижелерінің салыстырмалылығын қамтамасыз етеді; білім беру сапасын бағалауға және проблемалық салаларды анықтауға мүмкіндік береді; білім беру қызметінің заңнамаға сәйкестігін қамтамасыз етеді.

Осы талаптарды орындау білім алушылардың дамуына ықпал ететін сапалы және тиімді білім беру бағдарламасын құруға мүмкіндік береді.

1.7 Бағдарламаны әзірлеу кезеңдері

Бағдарламаны құру кезінде қадамдық тәсіл қажет. Егер біз оны құру логикасынан бастасақ, дайындық, негізгі (мазмұнды) және соңғы кезеңдерді бөліп көрсетуге болады.

I. Дайындық кезеңі мыналарды қамтиды:

Идеяны тұжырымдау және мақсат пен міндеттерді анықтау

Авторлық бағдарламаны әзірлеудегі басты мәселе-оның мақсаттарын нақты анықтау. Бұл жағдайда келесі тармақтарды ескеру қажет. Мақсат қажеттіліктерді, проблемаларды және қолда бар ресурстарды талдауға негізделуі керек; оқушылардың жақын даму аймағына сәйкес келуі; білім беру процесінің барлық

қатысушыларын ынталандыру; барлық қатысушылар түсінуі және қабылдауы; негізделген түзетуге мүмкіндік беру. Сонымен қатар, қажетті нәтижені және оған қол жеткізу мерзімін нақты анықтау қажет.

Мақсатты нақтылау нәтижеге жету үшін дәйекті қадамдар болып табылатын тапсырмаларды қою арқылы жүзеге асырылады. Оларға бағдарламаның мақсаттарына, мазмұнына, оқу формалары мен әдістеріне сәйкестігі сияқты талаптар қойылады; нақты және тексерілетін болуы керек, олардың тұжырымдамасы қысқа және толық болуы керек, әрекетті анықтайтын етістікті қамтуы керек; логикалық ретпен қойылуы керек және тапсырмалар саны қажеттілікпен анықталады.

Идеяны тұжырымдауға арналған сұрақтар:

1) білім беру процесінде сізді қай мәселе көбірек мазалайтынын немесе қандай қиындықтарды келтіретінін анықтаңыз;

2) сіздің бағдарламаңыздың қалай ерекшеленетінін анықтау үшін қолданыстағы оқу бағдарламаларын, әдістемелер мен тәсілдерді зерттеңіз;

3) бағдарламаңызбен не істегіңіз келетінін нақты айтыңыз. Мақсат нақты, өлшенетін, қол жеткізуге болатын, өзекті және шектеулі уақыт (SMART) болуы керек;

4) сіздің бағдарламаңыздың кімге арналғанын анықтаңыз: білім алушылардың жасы, олардың дайындық деңгейі, олардың мүдделері.

МЖББС, үлгілік оқу бағдарламасын және басқа да нормативтік құжаттарды талдау

Не істеу керек:

1) сіздің бағдарламаңыз оның талаптарына толық сәйкес келуі үшін тиісті МЖББС (білім деңгейі бойынша) мұқият зерделеңіз;

2) өз бағдарламаңызды Типтік оқу бағдарламасымен сәйкестендіріңіз;

3) білім беру процесін реттейтін мектептің жергілікті актілерімен танысыңыз;

4) сіздің бағдарламаңыз санитарлық-эпидемиологиялық нормалар мен ережелерге сәйкес келетініне көз жеткізіңіз.

II. Мазмұнды кезең:

Бағдарлама тұжырымдамасын әзірлеу

1) сіздің бағдарламаңыз қандай теориялық және әдіснамалық тәсілдерге негізделетінін анықтаңыз (тұлғаға бағытталған, белсенділік және т. б.);

2) мақсатқа жетуге көмектесетін ең тиімді оқыту әдістері мен формаларын таңдаңыз;

3) бағдарламаға қандай тақырыптар мен бөлімдер енгізілетінін және олар қандай ретпен зерттелетінін анықтаңыз;

4) білім алушылардың жетістіктерін бағалау жүйесін әзірлеңіз, бұл олардың үлгерімін бақылауға және оқу процесін түзетуге мүмкіндік береді.

Егжей-тегжейлі жоспар құру

1) сабақ тақырыптарын, әр тақырыпқа бөлінетін сағат санын және білім алушылардың қызмет түрлерін көрсететін толық күнтізбелік-тақырыптық жоспар жасаңыз;

2) оқу процесінде пайдаланылатын оқулықтарды, оқу құралдарын, дидактикалық материалдарды, басқа да білім беру ресурстарын таңдаңыз;

3) материалды бекіту және білім алушылардың әртүрлі дағдыларын дамыту үшін әртүрлі тапсырмалар мен жаттығулар жасаңыз.

Білім алушылардың жетістіктерін бағалау жүйесін әзірлеу

1) білім алушылардың жұмысы қандай критерийлер бойынша бағаланатынын анықтаңыз;

2) білімді бақылау формаларын таңдаңыз (тесттер, тесттер, жобалар, презентациялар және т. б.);

3) бақылаудың әртүрлі формалары үшін бағалау материалдарын (тапсырмаларын) жасаңыз.

III. Қорытынды кезең бағдарламаны апробациядан өткізуді, ресімдеуді, енгізуді және мониторингті қамтиды.

Бағдарламаны апробациялау

1) бағдарламаның тиімділігін бағалау және қажетті түзетулер енгізу үшін бірнеше сынақ сабақтарын өткізіңіз;

2) бағдарлама туралы білім алушылар мен әріптестердің пікірлерін жинаңыз;

3) апробация нәтижелерін талдаңыз және Бағдарламаға қажетті өзгерістер енгізіңіз.

Бағдарламаны рәсімдеу

1) бағдарламаның тұжырымдамасын, мақсаттарын, міндеттерін, мазмұнын, оқыту әдістері мен формаларын, бағалау жүйесін егжей-тегжейлі сипаттайтын түсіндірме жазба жазыңыз;

2) толық күнтізбелік-тақырыптық жоспарды реттеңіз;

3) пайдаланылатын оқу-әдістемелік материалдарды, оқытудың техникалық құралдарын сипаттаңыз.

Енгізу және мониторинг

1) оқу процесін әзірленген бағдарламаға сәйкес ұйымдастырыңыз;

2) бағдарламаның тиімділігіне үнемі мониторинг жүргізіп отырыңыз, білім алушылардың оқу нәтижелерін талдаңыз және қажетті түзетулер енгізіңіз.

Авторлық бағдарлама: икемді және білім алушылардың қажеттіліктері мен оқу жағдайларына байланысты өзгерістерге жол беруі; барлық элементтер өзара байланысты және ортақ мақсатқа жетуге бағытталған; жаңашылдық, өзіндік ерекшелік және практикалық маңыздылық элементтерін қамтуы керек екенін әрдайым есте ұстаған жөн.

1.8 Әдістемелік негіздері

Авторлық бағдарламаны жасау – көптеген факторларды есепке алуды талап ететін күрделі және көп қырлы процесс. Бағдарламаны құрудың бірнеше негізгі тәсілдері бар, олардың әрқайсысында оқытудың нақты аспектілеріне баса назар аударылады. Негізгі теориялық және әдістемелік тәсілдерді формалды түрде көрсетейік (10-кесте).

Дегенмен, көбінесе қазіргі педагогикада әртүрлі тәсілдер элементтерін біріктіретін кешенді (біріктірілген) тәсіл қолданылады. Мысалы, бағдарламаны құрастырған кезде практикалық дағдыларды дамыту үшін белсенділікке негізделген тәсілді, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеретін тұлғаға бағытталған тәсілді және негізгі құзыреттерді дамыту үшін құзыреттілікке негізделген тәсілді қолдануға болады.

Әдетте, мектептерде дәстүрлі әдіс үстемдік етеді, дегенмен, ол білім беруді ғана емес, сонымен қатар оқушылардың дағдыларын, қабілеттерін және шығармашылық қабілеттерін дамытуды, сондай-ақ неғұрлым тиімді және жан-жақты білім беру ортасын құруға мүмкіндік беретін тұлғаға бағытталған, белсенділікке негізделген және құзыреттілік сияқты басқа тәсілдермен үйлесімде қолданылады; Дәстүрлі көзқарас жалғыз дұрыс және әмбебап емес екенін түсіну маңызды. Оның тиімділігі оқытудың нақты жағдайларына, оқушылардың пәндік және жас ерекшеліктеріне байланысты.

Тұлғалық-бағдарлы көзқарас жүйелі білім мен дағдыларды қажет етпейтінін атап өткен жөн. Ол дәстүрлі оқыту әдістерін толықтырады және оларды оқушылар үшін тиімдірек және тартымды етеді.

10-кесте – Авторлық бағдарламаларды әзірлеу тәсілдері.

Тәсілдеме	Мәні	Ерекшеліктері	Артықшылықтары	Кемшіліктер	Іске асыру мысалдары
Дәстүрлі	Қоғамда табысты өмір сүру үшін қажет деп саналатын дайын білім мен дағдыларды беруге назар аударады. Білім беру мазмұнына, фактілерді, ұғымдарды, заңдылықтарды жүйелі түрде жеткізуге және жеткізуге басты назар аударылады.	Білім мен ақпарат оқытудың негізгі объектілері болып табылады. Оқу материалы қарапайымнан күрделіге қарай логикалық және дәйекті түрде құрылымдалған. Оқытудың негізгі әдістеріне алынған ақпаратты жаңғыртуға бағытталған әңгімелер, лекциялар, түсіндірулер, жаттығулар жатады. Мұғалім білім тасымалдаушысы және ақпарат таратушы	Білімді жүйелеуге және пәнді терең түсінуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Дайын білім мен дағдылар оңай игеріліп, тәжірибеде қолданылады. Қысқа уақыт ішінде үлкен көлемдегі ақпаратты жіберуге мүмкіндік береді.	Негізінен ақпаратты тыңдайтын және есте сақтайтын оқушылардың пассивті рөлі. Білім көбінесе практикалық қолданудан бөлінеді. Оқу үрдісінің монотондылығы мен біркелкілігі оқушылардың ынтасын төмендетуі мүмкін. Дайын білімді жаңғыртуға мән беру өз бетінше ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етпейді.	Мұғалім белгілі бір тақырып бойынша ақпараттың дайын көлемін білім алушыларға береді, олар лекцияны жазып алады, содан кейін материалды қайталайды. Алгоритмдер мен формулаларды жаттықтыру үшін көптеген стандартты математикалық есептерді шешу. Теоремаларды, аксиомаларды және олардың дәлелдеулерін толық түсіндіру. Формулалар мен

		қызметін атқарады. Оқулық – оқушыларды ақпараттандырудың негізгі көзі.			алгоритмдер бойынша білімдерін бағалау. Шарттары мен жауаптары нақты анықталған есептерді шығару. Теориялық принциптерді бекіту үшін қатаң хаттама бойынша физика эксперименттерін жүргізу. Физикалық заңдарды қолдану бойынша типтік есептерді шығару. Физикалық заңдар мен теориялардың жүйелі экспозициясы. Тарихи оқиғаларды қатаң
--	--	--	--	--	--

					реттілікпен зерттеу. Тарихи фактілерді растау үшін бастапқы дереккөздерді зерттеу. Даталарды, есімдерді, оқиғаларды есте сақтау арқылы тарихи жадыны қалыптастыру.
Тұлғалық-бағытталған	Әр оқушының ерекше қасиеттерін, қызығушылықтарын, қабілеттерін және қажеттіліктерін дамытуға бағытталған. Жеке тұлғаның белсенді өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасауға баса назар аударылады.	Әрбір білім алушылардың өзінің қарқыны, стилі және қызығушылықтары ескерілетін оқу жолы бар. Тәрбие процесі ынтымақтастыққа, өзара сыйластықпен сенімге негізделген. Білім алушылар оқу процесіне белсене қатысады, шешім қабылдайды және	Білім алушылар оқуға олардың жеке қызығушылықтарын а қатысты болса, көбірек қызығушылық танытады. Білім алушыларға өз таланттары мен шығармашылықтарын көрсетуге мүмкіндік беріледі. Оқушылар шешім қабылдауға және жауапкершілікті алуға үйренеді.	Әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру мұғалімнен сабақты дайындауға және өткізуге көп уақыт жұмсауды талап етеді. Мұғалім үнемі оқушылардың жеке ерекшеліктерін талдап, оқу-тәрбие процесін бейімдеп	Зерттеліп жатқан шығармалар негізінде өз әңгімелерін, сценарийлерін, комикстерін жасау сияқты әдеби жобаларды жасау. Оқылған мәтінді талқылау, топта шығармашылық жұмыстар жасау. Тарихи оқиғаларды немесе әдеби жағдаяттарды

		олардың нәтижелері үшін жауап береді. Білім мен дағды нақты өмірлік жағдаяттар аясында игеріледі. Өз бетінше ойлауға, стандартты емес шешімдерді іздеуге және шығармашылыққа ынталандырылады .	Білім алушылар қазіргі қоғамда табысты өмір сүруге қажетті дағдыларды меңгереді.	отыруы керек, бұл қосымша психологиялық күйзеліс тудырады. Мұғалім әрбір оқушыға жеке білім беру траекториясын құра білуі керек. Дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда көбірек уақыт пен ресурстарды қажет етеді. Оқыту бағдарламасы білім алушылардың қажеттіліктеріне қарай үнемі түзетіліп отыруы керек. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін диагностикалау күрделі	рекреациялау. Берілген тақырып бойынша эссе, шығарма, өлең жазу. Тарихи оқиғаларды немесе тұлғаларды зерттеу, презентациялар, баяндамалар жасау. Тарихи оқиғаларды, мысалы, сот процестерін, парламенттік пікірталастарды рекреациялау. Жеке тарих күнделіктерін жүргізу немесе ұжымдық сынып хроникаларын жасау. Әр оқушының мүмкіндіктеріне сәйкес әр түрлі
--	--	---	---	---	--

				психологиялық әдістер мен құралдарды қолдануды талап етеді.	қиындық деңгейіндегі тапсырмаларды таңдау. Математикалық модельдер құру, күнделікті өмірге байланысты практикалық есептерді шешу. Математикалық есептерді шығару және презентациялар құру үшін компьютерлік бағдарламаларды пайдалану.
Белсенділікке негізделген	Оқушы оқу процесіне белсенді қатысқанда білім неғұрлым тиімді игеріледі деп есептейді. Бұл жай ғана ақпаратты пассивті қабылдау емес, оны белсенді түрлендіру және тәжірибеде қолдану.	Білім алушы оқытудың пассивті объектісі емес, оқу әрекетінің белсенді субъектісі болып табылады. Білім проблемалық тапсырмаларды шешу процесі арқылы алынады.	Оқушылар: оқу процесіне қызығушылықтары артады; өз бетінше ойланып, шешім табуға үйрету; қазіргі қоғамда өмір сүруге қажетті дағдыларды меңгеру.	Мұғалімнен сабақтарды дайындауға және өткізуге көп уақыт бөлуді талап етеді. Өртүрлі оқу материалдары, техникалық құралдар, құрал-жабдықтар және	Нақты құбылыстардың математикалық модельдерін құру (мысалы, планеталардың қозғалысын модельдеу, деректерді талдау үшін функциялардың

		Оқушы өзінің шығармашылық қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік алады. Білім тәжірибеде қолданылады, бұл оның жақсы игерілуіне ықпал етеді. Оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасайды, қарым-қатынас дағдыларын дамытады.	Білім механикалық жолмен емес, белсенді әрекет процесінде игеріледі.	басқа ресурстар қажет. Мұғалім оқушылардың іс-әрекетін үнемі қадағалап, бағыттап отыруы керек, бұл қосымша ауыртпалық тудырады. Оқыту нәтижелерін бағалау күрделірек және субъективті болады, өйткені тек білім ғана емес, сонымен қатар оқушының дағдылары, дағдылары және жеке қасиеттері де ескеріледі. Оқушылардың іс-әрекетінің барлық аспектілерін ескеретін	графиктерін құру). Шешімдерді тәуелсіз іздеуді талап ететін стандартты емес есептерді қою және шешу. Математикалық есептерді талқылау, шешу жолдарын бірлесіп іздеу. Математикалық процестерді модельдеу және презентацияларды құру үшін компьютерлік бағдарламаларды пайдалану. Берілген тақырыпқа немесе оқылған шығармалар бойынша эссе, әңгіме, өлең жазу. Лингвистикалық
--	--	---	---	--	---

				бірыңғай бағалау критерийлерін жасау қиын. Үлкен сыныптарда әр оқушының тиімді әрекетін ұйымдастыру қиын.	жобаларды құру (мысалы, сөздердің этимологиясын зерттеу, әртүрлі мәтіндердің тілдік ерекшеліктерін талдау). Әртүрлі қарым-қатынас жағдайларын модельдеу (мысалы, пікірталас, сұхбат). Бірлескен жобаларды құру (мысалы, мектеп газеті, әдеби альманах). Тарихи оқиғаларды, тұлғаларды, құбылыстарды зерттеу. Тарихи процестердің көрнекілігі (тарихи карталар, диаграммалар,
--	--	--	--	--	---

					кестелер). Тарихи оқиғаларды жаңғырту (мысалы, сот процестері, парламенттік пікірталастар). Тарихи фильмдер немесе презентациялар жасау.
Құзыреттілікке негізделген	Оқушылардың нақты өмірде қолдана алатын дағдылары мен дағдыларын емес, білімдерін дамытуға бағытталған тәсіл. Бұл тәсіл ақпаратты жай ғана берудің орнына, оқушылардың мәселелерді шешу, шешім қабылдау, топпен жұмыс істеу және жаңа жағдайларға бейімделу	Оқытудың негізгі нәтижесі білім алушылада әртүрлі өмірлік жағдайларда қолдана алатын нақты құзыреттіліктерді қалыптастыру болып табылады. Әр түрлі пәндерден білім мен дағдылар біріктірілген. Тәрбие процесі нақты өмірлік жағдаяттар мен	Құзыреттері бар тұлғалар еңбек нарығында сұранысқа ие. Оқушылар алған білімдерінің практикалық маңыздылығын көреді. Олар стандартты емес есептерді шығаруды үйренеді. Оқушылар өздерінің оқуына жауапкершілік алады.	Мұғалім оқу-тәрбие процесін оқушылардың құзыреттілігін дамытатындай етіп ұйымдастыра білуі керек. Біліктілікті бағалау арнайы құралдар мен әдістерді қолдануды талап етеді. Заман талабына сай оқу бағдарламалары	Нақты құбылыстардың математикалық модельдерін құру (мысалы, планеталардың қозғалысын модельдеу, деректерді талдау үшін функциялардың графиктерін құру). Математикалық білімді қолдануды талап ететін өмірлік

	қабілеттерін дамытуға бағытталған.	міндеттерге негізделген. Әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру. Оқушылар топпен жұмыс жасай отырып, байланыстырып сөйлеу дағдыларын дамытады. Бағалау тек білімді тексеруге ғана емес, сонымен қатар осы білімді тәжірибеде қолдана білу қабілетін бағалауға бағытталған.		үнемі жаңартылып отыруы керек.	жағдайларды талдау. Математикалық қолданбаларға қатысты жобаларды әзірлеу және енгізу (мысалы, математикалық ойындарды құру, қаржылық процестерді модельдеу). Қазіргі әлеуметтік мәселелерге эссе, шығарма, мақала жазу. Презентация дайындау, әдеби шығармалар бойынша бейнероликтер жасау. Талқыланатын мәселелер бойынша өз көзқарасын қорғау.
--	---	---	--	---------------------------------------	--

					Тарихи оқиғаларды, тұлғаларды, құбылыстарды зерттеу. Тарихи карталар, сызбалар, кестелер жасау. Тарихи оқиғаларды жаңғырту (мысалы, сот процестері, парламенттік пікірталастар). Тарихи фильмдер немесе презентациялар жасау.
Құндылыққа негізделген	Оқушылардың құндылықтар жүйесін, сенімдерін және өмірлік нұсқауларын дамытуға назар аударады. Ол білім беру тек білім мен дағдыларды ғана емес, сонымен	Оқушылар жалпы адамзаттық құндылықтарды (ізгілік, әділеттілік, жауапкершілік, т.б.) игеріп, өзіндік құндылықтар жүйесін қалыптастырады.	Адамгершілігі жоғары, азаматтық жауапкершілігі жоғары жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді. Білім алушылар басқа адамдармен	Құндылықтар субъективті категориялар болып табылады, сондықтан оларды өлшеу және бағалау белгілі бір	Шығармаларда көтерілген адамгершілік мәселелерін талқылау, кейіпкерлер іс-әрекетінің жалпы адамзаттық құндылықтармен байланысы.

	қатар жауапты шешімдер қабылдауға және өз өмірін ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға сай құруға қабілетті тұлғаны қалыптастыруды ұсынады.	Оқу үрдісі білім мен дағдыны өмірде, өзекті әлеуметтік мәселелерді шешуде қолдана алатындай етіп құрылады. Оқушылар өздерінің қоғамдағы рөлін және өз іс-әрекеті үшін жауапкершілігін сезінеді. Оқушылар әртүрлі мәдениеттермен танысады және басқа көзқарастарды құрметтеуге үйренеді. Білім алушылар өз әрекеттерін үнемі талдап, шешім қабылдап, мінез-құлқын реттейді.	қарым-қатынас жасауға, олардың пікірін құрметтеуге және ұжымдық шешім қабылдауға үйренеді. Олар ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға сай өмір сүруге үйренеді. Оқу процесінде қалыптасатын құндылықтар адамға қазіргі әлемді шарлауға және негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі. Құндылық жүйесін қалыптастыру жасөспірімдерге қоршаған ортаның жағымсыз әсеріне қарсы тұруға көмектеседі және девиантты мінез-құлықтың алдын алады.	қиындықтарды тудырады. Құндылықтардың қалыптасуына тек мектеп ғана емес, сонымен қатар отбасы, БАҚ және басқа да әлеуметтік институттар әсер етеді. Мәдени және әлеуметтік жағдайларға байланысты құндылықтар әртүрлі болуы мүмкін. Қазіргі қоғамдағы мәдени құндылықтардың әртүрлілігін ескеру қажет. Белгілі бір көзқарастарды таңу ретінде қабылдануы мүмкін.	Оқушылардың адамгершілік дилеммалар, өмірлік құндылықтар туралы өз ойларын білдіретін эссе, шығарма жазу. Әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталған жобаларды әзірлеу (мысалы, мейірімділік туралы өлеңдер жинақтарын жасау, қайырымдылық шараларын ұйымдастыру). Көрнекті тұлғалардың іс-әрекетін, өмірлік ұстанымдарын, қоғам дамуына қосқан үлесін талдау. Әртүрлі
--	--	---	---	---	--

					мәдениеттер мен өркениеттерді салыстыру. Әр түрлі тарихи дәуірлерде адамдар кездескен моральдық дилеммаларды талдау. Қазіргі әлеуметтік проблемаларды және этикалық мәселелерді талқылау. Моральдық шешімдер қабылдауды талап ететін әртүрлі әлеуметтік жағдайларды модельдеу. Қоғамдағы өмірді жақсартуға бағытталған әлеуметтік
--	--	--	--	--	--

					жобаларды әзірлеу.
--	--	--	--	--	-----------------------

Белсенділікке негізделген тәсілдеме – білім беру процесін ұйымдастырудың ең тиімді әдістерінің бірі, өйткені ол студенттерге тек білімді ғана емес, сонымен қатар қазіргі қоғамда табысты өмір сүру үшін қажетті дағдыларды, дағдыларды және жеке қасиеттерді дамытуға мүмкіндік береді.

Құзыреттілікке негізделген тәсілдеме – қазіргі білім берудегі келешегі зор бағыттардың бірі, ол студенттерді білімге ғана емес, сонымен қатар оны қолдана білуге де сұранысқа ие болатын динамикалық өзгермелі әлемдегі өмірге дайындауға мүмкіндік береді. Дегенмен, бұл тәсілді жүзеге асыру мұғалімдерден, білім беру ұйымдарынан және мемлекеттен айтарлықтай күш-жігерді қажет етеді.

Еске салайық, негізгі құзыреттер дегеніміз адамға әртүрлі өмірлік жағдайларда тиімді әрекет етуге мүмкіндік беретін білімдердің, дағдылардың, дағдылардың, құндылықтар мен көзқарастардың жиынтығы. Олардың классификацияларының үлкен саны бар. Міне, олардың бірі:

- коммуникативті құзыреттіліктер, яғни. тиімді қарым-қатынас жасай білу, топта жұмыс істеу, келіссөздер жүргізу;
- ақпараттық құзыреттер, яғни. ақпаратты іздеу, талдау және пайдалану қабілеті;
- білім беру құзыреттіліктері, яғни. өз бетінше білім алу, мақсат қою және оларға қол жеткізу;
- әлеуметтік және азаматтық құзыреттер, яғни. басқа адамдармен қарым-қатынас жасау, қоғамдық өмірге қатысу қабілеті;
- есептерді шешу дағдылары, яғни. жағдайларды талдау, шешім қабылдау және стандартты емес шешімдерді табу қабілеті.

Құндылық тәсілдемесі қазіргі білім берудің құрамдас бөлігі болып табылады. Ол білім мен дағдыларды беруге ғана емес, сонымен бірге өзімен және қоршаған әлеммен үйлесімді өмір сүруге қабілетті тұлғаны тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Басқа тәсілдер сияқты ол мұғалімнен жоғары кәсіби біліктілікті, сабақта сенімді атмосфераны құруды және оқытудың әртүрлі әдістерін қолдана білуді талап етеді.

Бағдарламаны әзірлеу тәсілін таңдау саналы және негізделген болуы керек. Мұғалім тек теориялық негіздерін ғана емес, сонымен қатар оқытудың нақты шарттарын, сонымен қатар өзінің педагогикалық сенімін де ескеруі қажет.

11-кесте. Білім беру тәсілдерін салыстыру

Параметр	Дәстүрлі тәсілдеме	Тұлғалық-бағытталған тәсілдеме	Әрекетке негізделген тәсілдеме	Құзыреттілікке негізделген тәсілдеме	Құндылық тәсілдемесі
Фокус	Білім мен дағдыны беру	Оқушының жеке тұлғасын дамыту	Оқушылардың белсенді әрекеті	Құзыреттіліктерді қалыптастыру	Құндылықтарды қалыптастыру
Мұғалімнің рөлі	Білім көзі,	Оқу-тәрбие процесінің	Іс-әрекетті ұйымдастыр	Жаттықтырушы, тәлімгер	Үлгі

	ақпарат таратушы	жүргізуші, ұйымдастырушысы	ушы, кеңесші		
Оқушының рөлі	Ақпаратты пассивті қабылдаушы	Оқу процесінің белсенді қатысушысы	Зерттеуші, жасаушы	Мәселені шешуші, шығармашыл адам	Өз әрекетіне жауапты азамат
Оқыту әдістері	Дәрістер, жаттығулар, тесттер	Жобалық жұмыстар, топтық жұмыс, жеке тапсырмалар	Зертханалық жұмыс, практикалық тапсырмалар, зерттеу	Кейстер, модельдеу, рөлдік ойындар	Пікірталас, пікірталас, әлеуметтік жобалар
Баға	Білім, білік, дағдыны бақылау	Прогресті, жетістіктерді, жеке өсуді бағалау	Жұмыс нәтижелерін бағалау, алған білімдерін тәжірибеде қолдана білу дағдылары	Құзыреттердің дамуын бағалау	Құндылық бағдарларын, адамгершілік қасиеттерін бағалау
Оқыту нәтижелері	Жүйелі білім, білік, дағды	Тұлға дамуы, өзін-өзі жүзеге асыру	Практикалық дағдыларды, есептер шығару дағдыларын қалыптастыру	Қазіргі қоғамдағы өмірге дайындық	Құндылықтар жүйесін қалыптастыру, адамгершілікті дамыту

Ескерту: бұл кесте жалпы болып табылады және нақты оқу контекстіне және осы тәсілдерді қарастыратын авторларға байланысты өзгеруі мүмкін.

Тәсілдер арасындағы негізгі айырмашылықтарды қарастырайық. Жоғарыдағы кестеден көрініп тұрғандай:

- дәстүрлі тәсіл дайын білімді беруге бағытталған;
- тұлғалық-бағдарлы көзқарас оқушының жеке қажеттіліктері мен мүдделерін назар орталығына қояды;
- әрекетке негізделген әдіс оқушының белсенді жұмысына бағытталған;
- құзыреттілікке негізделген тәсіл күрделі дағдылар мен дағдыларды дамытуға бағытталған;
- құндылықтық көзқарас құндылықтар мен адамгершілік қасиеттер жүйесін қалыптастыруға бағытталған.

Заманауи білім беру тәжірибелері көбінесе әртүрлі тәсілдер элементтерін біріктіреді, бұл неғұрлым тиімді және әртүрлі білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді.

Оқу процесінде әртүрлі тәсілдерді біріктіру – білім сапасын арттырудың және оны оқушылар үшін қызықты студияның шын мәнінде тиімді жолы. Авторлық бағдарламаны жасау кезінде қолдануға болатын бірнеше мүмкін комбинацияларды қарастырайық:

1. Дәстүрлі және тұлғаға бағытталған тәсілдер:

- дәрістерді жеке тапсырмалармен үйлестіру (теориялық материалдан кейін студенттер өздерінің қызығушылықтарына сәйкес білімді қолдануға мүмкіндік беретін тапсырмалар алады);

- әр оқушы өзінің жақын даму аймағында жұмыс істей алуы үшін әртүрлі қиындық деңгейіндегі тапсырмалар ұсынылғанда сараланған тәсіл.

2. Дәстүрлі және әрекетке негізделген тәсілдер:

- теориялық сабақтардан кейінгі зертханалық жұмыстар, яғни. теориялық білім практикалық жұмыс арқылы бекітіледі;

- зерттелген теорияларға негізделген жобалар, яғни. Оқушылар алған білімдерін практикалық есептерді шешуге қолданады.

3. Дәстүрлі және құзыреттілікке негізделген тәсілдер:

- негізгі құзыреттерді дамытуға бағытталған жобалар, мысалы, коммуникация мен таныстыру дағдыларын дамытатын презентация жобасы;

- кейстерді пайдалану, яғни. проблемаларды шешу дағдыларын дамыту үшін нақты жағдайларды талдау.

4. Тұлғаға бағытталған және әрекетке негізделген тәсілдер:

- жеке мүдделерге қатысты жобалар, яғни. студенттер өздерін қызықтыратын жоба тақырыптарын таңдайды;

- жобалар бойынша топтық жұмыс, оның барысында коммуникативті дағдылар мен ынтымақтастық қабілеттері дамиды.

5. Тұлғаға бағытталған және құзыреттілікке негізделген тәсіл:

- жеке білім беру траекториялары, яғни. әрбір оқушының қызығушылығы мен қабілетін ескере отырып, жеке оқу жоспарын құру;

- құзыреттердің дамуын көрсететін портфолио құру.

6. Ис-әрекетке негізделген және құзыреттілікке негізделген тәсілдер:

- негізгі құзыреттерді дамытуға бағытталған жобалар, мысалы, коммуникациялық, ақпараттық және кәсіпкерлік дағдыларды дамытатын мектеп оқушылары үшін әлеуметтік желіні құру жобасы;

- проблемалық оқыту, яғни. стандартты емес шешімдерді табуды талап ететін проблемалық тапсырмаларды қою.

7. Құндылыққа негізделген және барлық басқа тәсілдер

Құндылық көзқарасты кез келген басқа тәсілмен біріктіруге болады, мысалы, 1) әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталған жобалар – студенттерде әлеуметтік жауапкершілік сезімін дамыту; 2) моральдық дилеммаларды талқылау – моральдық пайымдауларды дамыту және т.б.

Сабақта әрбір тәсілді жүзеге асыруға мысалдар келтірейік.

Дәстүрлі тәсілдеме:

Физика курсындағы «Ньютон заңдары» тақырыбына сабақ.

1. Мұғалім формулалар мен диаграммалар арқылы әрбір заңды толық түсіндіреді.
2. Оқушылар анықтамалар мен формулаларды дәптерлеріне жазып алады.
3. Материалды бекіту үшін мұғалім тақтада бірнеше типтік есептерді шығарады.
4. Оқушыларға ұқсас есептерді өз бетінше шешу ұсынылады.
5. Сабақтың соңында негізгі анықтамалар мен формулалар бойынша сауалнама жүргізіледі.

Қазіргі жағдайда ол басқа тәсілдермен үйлесімде қолданылады, мысалы, презентацияларды, бейнематериалдарды, пікірталастарды пайдалана отырып, интерактивті дәрістер; зерттелетін материалға байланысты жобалық әрекеттер; цифрлық технологияларды қолдану (интерактивті тақта, онлайн платформалар).

Тұлғалық-бағытталған тәсілдеме:

«Соғыс және бейбітшілік» романының қаһармандары» тақырыбындағы әдебиет сабағы Л.Н. Толстой».

1. Мұғалім оқушыларды тереңірек зерттеу үшін роман кейіпкерлерінің бірін таңдауға шақырады.
2. Әрбір студент өз жұмысының нәтижесін көрсету формасын (эссе, презентация, бейнеролик, драмалық көрініс) таңдайды.
3. Мұғалім жұмыс барысында әр оқушыға жеке көмек көрсетеді.
4. Сабақ барысында оқушылардың жұмыстарының тұсаукесері өткізіліп, пікірталас ұйымдастырылады.
5. Бағалау кезінде мұғалім тақырыптың тереңдігін ғана емес, әр оқушының жеке ерекшеліктерін де ескереді.

Бұл тәсіл дәстүрлі оқыту әдістерін толықтырады және оқуды тиімдірек және тартымды етеді.

Тарих сабағында әрекетке негізделген әдіс:

Тақырыбы: «Ұлы Отан соғысы».

1-кезең: «Ұлы Отан соғысы неліктен басталды?» проблемалық жағдайды айту.

2-қадам: Сыныпты топқа бөлу. Әр топқа соғыстың белгілі бір қырын (себептері, соғыс қимылдарының барысы, қаһармандар) зерттеу тапсырмасы беріледі.

3-кезең: Өртүрлі ақпарат көздерін (оқулықтар, тарихи құжаттар, интернет ресурстары) пайдалана отырып, топтардың өзіндік жұмысы.

4-кезең: Топтар жұмысының нәтижесін көрсету.

5-кезең: Жалпы талқылау, қорытындылау.

География курсындағы «Табиғаттағы су айналымы» тақырыбы бойынша сабақ:

1. Мұғалім проблемалық сұрақ қояды: «Су мұхиттан құрлыққа және кері қайтып келеді?»

2. Оқушылар топтарға бөлініп, тәжірибелер жүргізеді: судың булануын, конденсациясын, жауын-шашынды модельдейді.

3. Әр топ тәжірибе нәтижелерін талдап, қорытынды жасайды.

4. Оқушылар табиғаттағы су айналымының сызбасын құрады.

5. Сабақ барысында сызбалардың презентациясы беріліп, талқылау ұйымдастырылады.

Қарастырылып отырған тәсіл оқушылардың дағдыларын, қабілеттерін және жеке қасиеттерін дамытады.

«Жаһандық құзыреттер» сабағында *құзыреттілікке негізделген тәсілдеме*

«Отбасылық бюджеттеу» тақырыбы бойынша сабақ:

1. Мұғалім оқушыларға жағдайды модельдеуді сұрайды: «Сіздің отбасыңыз демалысты жоспарлап отыр, сізге бюджет жасау керек».

2. Оқушылар топтарға бөлініп, әртүрлі ақпарат көздеріне (мақалалар, веб-сайттар, брошюралар) талдау жасайды.

3. Әр топ отбасының кірісі мен шығысын ескере отырып, бюджет жасайды.

4. Оқушылар өз жобаларын ұсынып, шешімдерін негіздейді.

5. Сабақтың соңында студенттер бір-бірінің жобаларын шынайылық пен тиімділік тұрғысынан бағалайтын жалпы пікірталас өткізіледі.

Құндылыққа негізделген тәсілдеме:

Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романын талдауға арналған әдебиет сабағы.

1. Сабақтың басында мұғалім отбасы мен салт-дәстүрдің адам өміріндегі рөлі туралы пікірталас ұйымдастырады.

2. Романның отбасы мен салт-дәстүр құндылығын ашатын эпизодтарын талдау барысында мұғалім Абайдың анасы мен әжесімен қарым-қатынасына, үлкенді сыйлауға, қонақжайлылық дәстүрін сақтауға, туыстық байланыстардың рөліне оқушылардың назарын аударады.

3. Оқушылар Абайдың тұлға болып қалыптасуына салт-дәстүрлердің қалай әсер еткенін талқылайды? Қандай құндылықтар ұрпақтан-ұрпаққа берілді? Романда отбасылық қатынастар қалай көрсетілген?

4. Мұғалім романда берілген отбасылық құндылықтар мен дәстүрлердің тізімін жасауды ұсынады, содан кейін «Қазіргі заманда салт-дәстүрлер қажет пе?» пікірталас ұйымдастырады, оның барысында оқушылар өздеріне маңызды болып көрінген құндылықтар туралы, сондай-ақ алған білімдерін өмірде қолданудың жолдары мен тәсілдері туралы өз ойларымен бөліседі.

5. Сабақ соңында оқушыларға «Менің өмірімдегі отбасы мен салт-дәстүрдің орны» тақырыбына эссе жазу тапсырылады.

Тәсілдердің комбинациясын таңдағанда қандай факторларды ескеру қажет?

1. Тақырып, себебі Әртүрлі пәндер әртүрлі тәсілдерді қажет етеді.

2. Оқушылардың жасы, себебі Әртүрлі жас топтары үшін әртүрлі әдістер қолайлы.

3. Оқу мақсаттары, себебі Қандай нәтижеге қол жеткізгіміз келетініне байланысты әртүрлі тәсілдер таңдалады.

4. Оқушылардың дайындық деңгейі – дайындығы жоғары оқушылар үшін күрделірек тапсырмалар мен жобаларды қолдануға болады.

5. Тиісті материалдық-техникалық ресурстар қажет.

Біріктірілген тәсілдің артықшылықтарына мыналар жатады:

1) әртүрлі әдістер оқуды қызықты етеді және ынтасын арттырады;

2) оқушылар тек білімді ғана емес, сонымен қатар іскерлік, дағды, дағдыны дамытады;

3) бұл тәсіл оқушыларды қазіргі қоғамдағы шынайы өмірге жақсы дайындауға мүмкіндік береді;

4) оқытуды даралау әр оқушының өзі үшін қызықты және пайдалы нәрсені табуға мүмкіндік береді.

2. АВТОРЛЫҚ ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫН ӘЗІРЛЕУ, АПРОБАЦИЯЛАУ ЖӘНЕ МОНИТОРИНГІЛЕУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

2.1 Бағдарламаны әзірлеу

Авторлық бағдарлама жасау үшін пәннің ерекшелігін де, оқушылардың жас ерекшеліктерін де терең түсіну қажет. Өртүрлі білім деңгейлерін ескере отырып, мұны қалай жасауға болатынын егжей-тегжейлі қарастырайық.

Бастауыш білім

Бала өміріндегі әрбір жас кезеңінің оның қоғамдағы орнымен, басқалармен қарым-қатынасымен және жетекші іс-әрекетімен байланысты өзіндік ерекшеліктері бар. Л.С. Выготский әр жас үшін жетекші қызметтің келесі түрлерін анықтады:

- Сәбилік: тікелей эмоционалды қарым-қатынас.
- Ерте балалық шақ: объектілік-манипуляциялық әрекеттер.
- Мектепке дейінгі жас: рөлдік ойын.
- Бастауыш мектеп жасы: оқу-танымдық іс-әрекеті.
- Жасөспірімдік шақ: құрдастарымен қарым-қатынас.
- Жасөспірімдік шақ: оқу және кәсіптік қызмет.

Бастауыш мектеп жасының басталуы мектепке барумен тұспа-тұс келеді және 6-7 жастан 10-11 жас аралығын (1-4 сыныптар) қамтиды. Бұл кезең физикалық және психикалық стресстің жоғарылауымен және әлеуметтік шекаралардың кеңеюімен байланысты баланың өміріндегі елеулі өзгерістермен сипатталады. Бұл кезде жаңа жағдайларға бейімделу пайда болады, жаңа өзін-өзі бағалау қалыптасады, бала жас дағдарысын бастан кешіреді, дербестік пен жауапкершілік дамиды.

Бастауыш мектеп жасы - бала өміріндегі елеулі өзгерістер кезеңі. Бұл кезде физикалық даму ғана емес, сонымен қатар психикалық процестердің сапалық түрленуі жүреді.

Кіші мектеп жасындағы жетекші іс-әрекет оқу-танымдық әрекетке айналады. Ол когнитивтік процестердің хабардарлығы мен еріктілігі, қабылдауды, зейінді, есте сақтауды басқару қабілетін, сөздік және логикалық ойлауды дамыту сияқты психикалық ісіктердің дамуын анықтайды.

Когнитивті процестерде қандай өзгерістер болады?

12-кесте. Когнитивті процестер.

Процестер	Сипаттама
Ой	Ойлау басым функцияға айналады. Көрнекі-бейнелі ойлаудан сөздік-логикалық ойлауға көшу аяқталды. Логикалық дұрыс ойлау дамиды. Кіші мектеп жасының соңына қарай ойлау түрлерінде жеке

	айырмашылықтар пайда болады: «теоретиктер», «практиктер», «суретшілер».
Қабылдау	Қабылдау сараланып, аналитикалық және мақсатты болады. Бақылау, талдау қабілеттері дамиды.
Назар	Табысты оқу үшін қажетті ерікті зейін дамиды. Оқу материалына зейін қою қабілеті жақсарады. Еріксіз зейіннің басымдығы сақталады.
Жады	Механикалық есте сақтау материалдың эмоционалды бояуына байланысты; Балалар есте сақтау жылдамдығымен, ақпаратты сақтау және жаңғырту ұзақтығымен ерекшеленеді. Есте сақтаудың ұтымды әдістерін дамыту, ұзақ уақыт есте сақтауға деген көзқарасты қалыптастыру, бақылау және өзін-өзі бақылау, оқу сабақтарының орынды мөлшерлемесі.

Бұл жаста ақыл-ой жұмысына жоғары талап қою, зейіннің тұрақсыздығы және шаршауға төзімділік, ойлау түрлері мен зейін ерекшеліктерінің жеке ерекшеліктері пайда болады.

Бұл кезеңде тұлғалық даму жүреді, яғни баланың жеке басы қалыптасады, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас жүйесі қалыптасады, дербестік пен жауапкершілік дамиды.

Қарым-қатынаста тұлғалық бағыт көрінеді, мұғалім арқылы сыныптастарымен қарым-қатынас, ұнату және ұнатпау пайда болады, жеке қасиеттерге деген талап дамиды, құрдастарын бағалауға тәуелділік айқын болады, үлкендердің мүдделерінен құрдастарының мүдделеріне көшу басталады.

Эмоционалды дамуда мінез-құлықтың тұрақсыздығы, эмоционалды жағдайға тәуелділік, эмоциялардың зорлық-зомбылық көріністері (психикалық белсенділік эмоциялармен боялады, сезімді тежеу мүмкін емес, эмоционалды тұрақсыздық) өзгерістер байқалады (тәжірибелердің мазмұндық жағы оқумен, мектеппен, мұғаліммен байланысты);

Мінез импульсивті болады, ерік-жігердің жетіспеушілігі, еркелік, қыңырлық пайда болады, оның себептері белсенді босату қажеттілігі, ерікті реттеудің жасқа байланысты әлсіздігі, отбасылық тәрбиедегі кемшіліктер.

Сонымен, бастауыш мектеп жасы – болашақта табысты оқу мен дамуға негіз болатын танымдық процестердің қарқынды дамуы мен сапалық түрлену кезеңі. Осы кезеңде табысты әлеуметтік бейімделу үшін негізгі дағдылар мен қасиеттерді қалыптастыру үшін қолайлы жағдайлар жасау маңызды.

Кіші жастағы оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес оқытудың ойын түрлерін, яғни материалды бекіту үшін ойын, ертегі, жұмбақтарды пайдалану қажет.

Міндетті шарт - көрнекі материалдарды (суреттер, диаграммалар, макеттер) кеңінен қолдану арқылы визуализация.

Практикалық бағытты ескеру және оқытылатын материал мен баланың күнделікті өмірі арасындағы байланысты көрсету маңызды.

Әр оқушының оқу қарқыны мен оқу мәнерін ескере отырып, жеке тәсілді таба білу маңызды.

Сіз қарапайым жобаларды жасауды ұсына аласыз, мысалы, ұжымдық альбомдар, макеттер. Осылайша, математика сабағында «Менің қалам/ауылым сандармен» атты жобаны әзірлеуге болады, онда балалар өз қаласы/ауылы туралы мәліметтер жинайды, графиктер мен диаграммалар салады.

Негізгі жалпы білім беру

Жасөспірімдік кезең - бұл гормоналды өзгерістермен және тәуелсіздікке ұмтылумен байланысты елеулі физикалық және психикалық өзгерістер кезеңі.

Бұл кезеңде қарқынды физикалық даму жүреді, яғни өсу гормондары мен жыныстық гормондардың белсендірілуі, қарқынды физикалық және физиологиялық дамуы, бойы мен салмағының жоғарылауы, дене пропорцияларының өзгеруі, екінші жыныстық белгілердің пайда болуы, жүректің, өкпенің жұмысында қиындықтар, мидың қанмен қамтамасыз етілуі, қан тамырлары мен бұлшықет тонусының өзгеруі, көңіл-күйдің тез өзгеруі.

Қоғамда жасөспірім тәуелсіздік пен дербестікке ұмтылады, бірақ ересектер оған бала сияқты қарайды.

Жетекші қызмет құрдастарымен қарым-қатынас жасау, эмоционалды байланыс орнату, қарым-қатынас орнату және оларда әрекет ету арқылы сипатталады.

Бұл кезеңде когнитивті процестер де трансформацияға ұшырайды (13-кесте):

13-кесте. Когнитивті процестер.

Процестер	Сипаттама
Қабылдау	Қабылдаудың интеллектуализациясы.
Назар	Ерікті зейінді, басқарушылықты және басқарушылықты қалыптастыру.
Жады	Интеллектуализация памяти, освоение мнемических приемов.
Ой	Теориялық рефлексиялық ойлауды, формальды логикалық операцияларды, гипотетикалық-дедуктивті пайымдауды дамыту.
Қиял	Теориялық ойлауға жақындау, шығармашылық қабілетін дамыту, тілек пен эмоцияны түсіну, болашақ өмір жолын елестету.
Тіл	Сөйлеуді басқару және басқару, сөздік қорын кеңейту, тілдік нормаларға қызығушылық, жағдайға байланысты сөйлеудің вариациясы, жасөспірім субмәдениеттерінде сленгті қолдану.

Жасөспірімдік кезең - өзін-өзі танудың, қарым-қатынас пен эмоционалдық сфераның елеулі өзгерістерімен сипатталатын тұлғаның қарқынды дамуы кезеңі.

Тұлғалық дамуда өзіндік сананың дамуында, ересектік сезімін және «Мен-концепциясын» қалыптастыруда сапалық ауысу орын алады. Бұған өзін-өзі танудың әлеуметтік табиғаты, басқалармен қарым-қатынастың әсері және құндылықтар әлемі әсер етеді.

Бұл кезеңде өзін-өзі бағалаудың төмен және тұрақсыздығы, «қиялды аудиторияның» әсері, ішкі дүниенің ашылуы, жалғыздыққа бейімділік, жалғыздық сезімі байқалады.

Бұл жерде өзін-өзі тану мен «Мен» тұлғасын дамытудағы дене бейнесінің маңыздылығы айқын көрінеді.

Мотивацияның да өзгеруі орын алады, яғни өмірлік көзқараспен байланысты оқудың жаңа мотивтері пайда болады және оқу жеке мағынаға ие болады.

Эмоционалды сфера қатты ішкі тәжірибелерде және эмоционалдық қиындықтарда көрінеді, ұялшақтық пен алаңдаушылық пайда болады;

Құрбыларымен қарым-қатынаста олармен қарым-қатынас жеке өмір саласына бөлінеді, жолдас пен достың қасиеттерінің құндылығын тану, қарым-қатынасқа, достыққа, тану мен құрметтеуге ұмтылу байқалады. Бұл кезде психологиялық кеңістік ретінде жасөспірімдер топтары қалыптасады.

Ересектермен қарым-қатынаста олардың екіұштылығы, тәуелсіздікке ұмтылуы және қорғау мен қолдауға мұқтаждығы көрінеді. Абстрактілі ойлау, рефлексия, қиял, өзін-өзі бағалау және «Мен-концепциясы», ересектік сезімі сияқты жаңа дамулар пайда болады.

Белгілі болғандай, бұл жаста дағдарыс 3 жылдық дағдарысты еске түсіретін («Мен өзім»), адамның өз дамуының субъектісіне айналуы, өнімділігі мен оқу қабілетінің төмендеуі, негативтілік, дұшпандық, дауласуға бейімділік, ішкі алаңдаушылық, наразылық және жалғыздыққа ұмтылу.

Осылайша, жасөспірімдік шақ – баланың дамуының барлық салаларында елеулі өзгерістер болатын белсенді тұлғаның қалыптасу кезеңі.

Жас және психологиялық ерекшеліктерге сәйкес шешімді өз бетінше іздеуді ынталандыратын проблемалық сұрақтарды құрастыра отырып, проблемалық оқыту басым орын алатын білім беру процесін құру қажет.

Бұл жаста зертханалық жұмыстарды эксперименттер мен бақылаулармен ұйымдастырған дұрыс.

Мұнда жобалық іс-әрекеттер күрделене түседі, яғни студенттер тақырыпқа терең енуді қажет ететін күрделі жобаларды әзірлеуі керек.

Әлеуметтену дағдыларын дамыту үшін топтық жұмыс басымдыққа айналуы керек, оның барысында бірлескен мәселелерді шешу және коммуникативті дағдыларды дамыту жүзеге асырылады. Сонымен, тарих сабағында оқушылардан қандай да бір оқиға туралы тарихи фильм жасауды тапсыруға болады.

Жалпы орта білім

Жоғары мектеп жасы - өзін-өзі анықтаумен, дүниетанымын қалыптастырумен және дербес өмірге дайындықпен сипатталатын физикалық және психикалық дамудың аяқталу кезеңі.

Физикалық дамудағы сапалық өзгерістерге жыныстық жетілудің аяқталуы, физикалық жетілудің бастапқы кезеңі, физикалық және психикалық жүктемелерге дайындығы, жеке қасиеттердің қалыптасуына дене дамуының әсері: өзін-өзі бағалау, сенімділік, көңілділік жатады.

Бұл кезең тәуелсіз өмірге дайындықпен байланысты қоғамдық дамудың жаңа жағдайымен, мектепке және оқу-тәрбие процесіне деген көзқарастың өзгеруімен сипатталады. Өзін-өзі анықтау міндеті, өмір жолын таңдау, қоршаған әлемді және өзімізді түсіну қажеттілігі және өмірдің мәнін іздеу бірінші орынға шығады.

Эмоциялық деңгейде сезімдердің стихиялылығы мен импульсивтілігін жеңу, өмірдің әртүрлі аспектілеріне тұрақты эмоционалды қатынастың қалыптасуы, достық, жолдастық және сүйіспеншілік сезімдерінің өзгеруі: көзқарастар мен сенімдердің бірлігі, досқа жоғары талаптар, достық пен сүйіспеншіліктің пайда болуы, сондай-ақ жас жігіттер мен әйелдердің арасындағы достық пен сүйіспеншіліктің пайда болуы, сондай-ақ сұлулық пен сезімнің дамуы.

Тұлға дамуында әлеуметтік бағыттылықтың күшеюі, қоғамға игілікке ұмтылу, адамның адамгершілік қасиетіне жоғары талап қою, өзін-өзі сынай білу, өзін-өзі тануға және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу, ерік-жігердің күшеюі, алғырлықты, табандылықты, бастамашылдықты дамыту, басым құндылықтарға негізделген дүниетанымын қалыптастыру.

Сипаттама белгілеріне этикалық максимализм, ішкі еркіндік, эстетикалық және этикалық идеализм, көркемдік және шығармашылық қабылдау, жанқиярлық, оқуға және өзгертуге ұмтылыс, тектілік пен сенім жатады.

Құндылық басымдықтарының қатарында отбасы, махаббат, достық, Құдай, материалдық құндылықтар, кітаптар, музыка, кино, театр, өнер, спорт, компьютерлік ойындар, интернет сияқты құндылықтар бар.

Оқу іс-әрекеті басым сипат алады, ол оқуға саналы қатынаста, өмірлік жоспарлармен байланысты, қызығушылықтары біркелкі бөлінген және бір ғылымға айқын қызығушылықпен көрінеді.

Жетекші мотивтер - мектепті аяқтау, өмір жолын таңдау, одан әрі білім алу немесе мамандық бойынша жұмыс істеу және өзін-өзі жүзеге асыру қажеттілігі.

Жоғары сынып оқушыларының білімін тереңдету мен жүйелеуге, пәнаралық байланыс орнатуға, өз бетімен білім алуға, қосымша әдебиеттермен жұмыс жасауға, теориялық мәселелерге қызығушылық танытуға, талдауға, дәлелдеуге, пікірталас пен пікірталасқа түсуге, ғылыми дүниетанымының қалыптасуына, кәсіптік және білім беру қызығушылықтарының арасындағы анық байланыс байқалады, мамандық таңдауда көрініс табады, оқу қызығушылықтарын анықтайды.

Психикалық операцияларды, логикалық ойлауды, мәнді есте сақтауды дамытуда прогресс байқалады.

Жоғары мектеп жасы - болашақта өзін-өзі табысты жүзеге асыру үшін қажетті негізгі жеке қасиеттер қалыптасатын адам өміріндегі маңызды кезең.

Әдетте, жоғары сыныптарда авторлық бағдарламалар сирек кездеседі. Себебі, 10-11-сыныптарда оқу таңдалған бағыт бойынша мамандандырылған

және оқушылар ҰБТ тапсыруға бағытталған. Сондықтан жоғары сынып оқушылары көбінесе пән мұғалімдеріне емес, репетиторларға жүгінеді.

Дегенмен, мұғалімнің сабақта ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне ден қоюға, өз бетінше ізденуге, ғылыми мақалаларды талдауға, терең білім мен дағдыны қажет ететін ауқымды жобаларды құрастыра отырып, жобалық іс-әрекетті ұйымдастыруға мүмкіндігі бар.

Заманауи ИК-технологияларын және цифрлық білім беру ресурстарын, сондай-ақ оқытылатын материал мен басқа пәндер арасында байланыс орнатуға мүмкіндік беретін пәнаралық тәсілді пайдалану өте маңызды. Мысалы, биология сабағында оқушыларға қоршаған ортаның ластануының жергілікті экожүйеге әсерін зерттеу жобасын әзірлеуді ұсынуға болады.

Білімнің барлық деңгейлері үшін жалпы ұсыныстар беруге болады:

1. Мемлекеттік білім беру стандартының, Үлгілік оқу бағдарламасының талаптарын мұқият зерделеу және талдау.

2. Оқушылардың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескеру, оқушылардың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын, ынталарын түсіну.

3. Дамыту ортасын құру, сыныпты қажетті материалдармен және техникалық құралдармен жабдықтау.

4. Оқушылардың шамадан тыс шаршауының алдын алу үшін әртүрлі оқыту әдістері мен тәсілдерін қолдану, әр түрлі іс-әрекет түрлерін кезектестіріп отыру.

5. Материалды меңгеруде қиналған оқушыларға жеке көмек және қолдау көрсету.

6. Жағымды мотивацияны тудыру, оқушылардың жетістіктерін мадақтау, ынтымақтастық атмосферасын құру.

Мұғалім авторлық бағдарлама икемді және белгілі бір сынып пен мұғалімнің қажеттіліктеріне бейімделуі керек екенін есте ұстауы керек. Оқыту нәтижелерін жүйелі түрде талдау бағдарламаға қажетті түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.

Бірінші тарауда авторлық бағдарламаның даму кезеңдерін, құрылымын және талаптарын жан-жақты қарастырдық. Бұл тарауда біз меншікті бағдарламаларды әзірлеудің бар әдістерін сипаттайтын боламыз, олар айтарлықтай әртүрлі және мыналарға байланысты:

- білім деңгейі: мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта;
- пән: гуманитарлық ғылымдар, жаратылыстану ғылымдары, өнер және т.б.;
- педагогикалық тәсілдер: дәстүрлі, жаңашыл, тұлғалық-бағдарлы және т.б.;
- бағдарламаның мақсаты мен міндеттері: білім, білік, дағдыны қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту, жеке тұлғаны тәрбиелеу.

17-кесте. Меншікті бағдарламаларды әзірлеу әдістері.

Әдістер	Қысқаша сипаттама
дәстүрлі	МЖББС, үлгілік оқу жоспарлары және үлгілік білім беру бағдарламалары негізінде бағдарлама әзірлеу.
модульдік	оқу материалын әрқайсысының өзіндік мақсаты мен

	міндеттері бар жеке модульдерге бөлу.
жоба	жобалық жұмыс арқылы оқыту.
проблемалық	проблемалық жағдаяттарды қою және олардың шешімін табу.
ойын	оқушылардың ынтасын арттыру үшін ойын элементтерін пайдалану.
АКТ	интерактивті оқу материалдарын жасау үшін әртүрлі бағдарламалық құралдарды пайдалану.

Әрбір техниканы бөлек қарастырайық.

I. Дәстүрлі әдіс келесі алгоритмді қамтиды.

1. Нормативтік құжаттарды талдау

Бірінші қадам – Мемлекеттік білім беру стандарттарын, типтік оқу жоспарларын және типтік білім беру бағдарламаларын жан-жақты зерделеу. Анықтау қажет:

1) Оқытудың осы деңгейіндегі білім берудің мақсаты мен міндеттері.

2) Пән бойынша білім беру мазмұны.

3) Оқыту нәтижелеріне қойылатын талаптар.

4) Оқу уақытын тақырыптар мен тараулар бойынша бөлу.

Бұл талдау авторлық бағдарлама қандай шеңберде жасалуы керек екенін анықтауға мүмкіндік береді.

2. Авторлық бағдарламаның мақсаты мен міндеттерін анықтау

Нормативтік құжаттарды талдау негізінде және білім алушылардың ерекшеліктерін және білім беруді ұйымдастыруды ескере отырып, авторлық бағдарламаның мақсаты мен міндеттері тұжырымдалады.

1) Мақсат нақты, өлшенетін, қол жеткізуге болатын, өзекті және уақытқа байланысты болуы керек (SMART мақсат).

2) Тапсырмалар қойылған мақсатқа жетуге бағытталуы керек.

3. Білім беру мазмұнын таңдау және құрылымдау

Типтік оқу жоспары негізінде және авторлық бағдарламаның мақсаты мен міндеттерін ескере отырып, білім беру мазмұны таңдалады.

Мазмұны тақырыптар мен тараулар бойынша құрылымдалып, оларды зерттеу реттілігі анықталады.

Қажет болған жағдайда мазмұнға авторлық бағдарламаның ерекшеліктерін көрсететін қосымша тақырыптар мен бөлімдер енгізілуі мүмкін.

4. Оқу жоспарын құру (күнтізбелік-тақырыптық)

Құрылымдық білім беру мазмұны негізінде оқу бағдарламасы әзірленеді, онда мыналар көрсетіледі:

1) Тақырыптар мен бөлімдер.

2) Әр тақырыпты оқуға арналған сағат саны.

3) Сабақтың түрлері.

4) Бақылау нысандары.

5) Үй тапсырмасы.

5. Оқытудың әдістерін, формаларын және құралдарын таңдау:

Авторлық бағдарламаның мақсаты, міндеттері және мазмұны негізінде оқытудың әдістері, формалары мен құралдары таңдалады.

Оқытудың әдістері мен формаларын таңдауда оқушылардың жас ерекшеліктерін, олардың қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескеру қажет.

Оқыту құралдары бағдарламаның мазмұнына сәйкес болуы және жоспарланған нәтижелерге қол жеткізуді қамтамасыз етуі керек.

6. Нәтижелерді бағалау жүйесін әзірлеу:

Мемлекеттік білім стандартының талаптары негізінде және авторлық бағдарламаның мақсаттары мен міндеттерін ескере отырып, оқыту нәтижелерін бағалау жүйесі әзірленген.

Бағалау жүйесі мыналарды қамтуы керек:

- 1) Бақылау нысандары мен әдістері.
- 2) Бағалау критерийлері.
- 3) Жоспарланған нәтижелерге қол жеткізу көрсеткіштері.

7. Авторлық бағдарламаны құрастыру

Авторлық бағдарлама құжаттың осы түріне қойылатын талаптарға сәйкес құрастырылған.

Бағдарлама мыналарды қамтуы керек:

- 1) Түсіндірме жазба.
- 2) Оқу-тақырыптық жоспар.
- 3) Бағдарламаның мазмұны.
- 4) Нәтижелерді бағалау жүйесі.
- 5) Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.
- 6) Қолданбалар.

8. Авторлық бағдарламаны сараптау және бекіту

Авторлық бағдарлама белгіленген тәртіппен сараптамадан өтеді.

Сараптаманың оң қорытындысын алғаннан кейін бағдарламаны білім беру ұйымының басшысы бекітеді.

Түпнұсқа бағдарламаларды жасаудың дәстүрлі әдістемесі бағдарламалардың Мемлекеттік білім беру стандартының, үлгілік оқу жоспарлары мен үлгілік білім беру бағдарламаларының талаптарына сәйкес келуін қамтамасыз етеді, сонымен қатар білім алушылар мен білім беру ұйымының ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

II. Модульдік оқыту – студент модульдерден тұратын оқу бағдарламасымен жұмыс істейтін оқу үдерісін ұйымдастыру. Модуль – нақты тұжырымдалған білім беру мақсаты бар оқу материалының логикалық аяқталған бөлігі.

Модульдік оқытудың негізгі принциптері:

- модульдік: оқу материалы дербес модульдерге бөлінген;
- мазмұнды құрылымдау: әрбір модульдің мақсаттарын, міндеттерін, мазмұнын, оқытудың әдістері мен формаларын және бақылау жүйесін қамтитын нақты құрылымы бар;
- икемділік: модульдік бағдарлама студенттердің жеке қажеттіліктеріне бейімделуі мүмкін;

- динамизм: модульдердің мазмұны ғылым мен техникадағы өзгерістерді ескере отырып жаңартылуы мүмкін;
- белсенділікке негізделген тәсіл: студенттер практикалық тапсырмалар мен жобаларды орындай отырып, оқу процесіне белсенді қатысады;
- дербестікті дамыту: студенттер оқу қызметін өз бетінше жоспарлайды және ұйымдастырады;
- оқу қарқынын даралау: әр оқушы өзі үшін қиындықтың оңтайлы деңгейін таңдай отырып, жеке қарқынмен жұмыс істейді.

Модульдік бағдарламаның даму кезеңдері

1. Оқытудың мақсаты мен міндеттерін анықтау, яғни. Мемлекеттік стандарт пен типтік оқу жоспары негізінде пәнді оқытудың мақсаты мен міндеттері тұжырымдалған.

2. Оқу материалын логикалық аяқталған модульдерге бөлу, олардың әрқайсысының өзіндік мақсаты мен міндеттері бар.

3. Теориялық материалды, практикалық тапсырмаларды, тест сұрақтарын қамтитын әрбір модульдің мазмұнын анықтау.

4. Ағымдық және қорытынды бақылауды қамтитын әрбір модуль бойынша басқару жүйесін әзірлеу.

5. Әр модуль бойынша әдістемелік қамтамасыз етуді, оның ішінде оқу-әдістемелік материалдарды, нұсқауларды, ұсыныстарды әзірлеу.

6. Студенттердің модульдермен өзіндік жұмыс істеуіне жағдай жасай отырып, модульдік оқытуды ұйымдастыру.

15-кесте. Модульдік оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктері

Артықшылықтары	Кемшіліктері
Қарқынды және қиындық деңгейін өз бетінше таңдау арқылы оқушылардың мотивациясын арттыру.	Модульдік бағдарламаны әзірлеу үшін айтарлықтай уақытты қажет етеді.
Оқушылардың дербестігі мен жауапкершілігін дамыту.	Әдістемелік материалдарды көптеп әзірлеу қажеттілігі.
Жеке оқыту	Оқушылардан жоғары дербестік пен жауапкершілікті талап етеді.
Бағдарламаның икемділігі мен динамизмі.	
Оқытудың әртүрлі әдістері мен формаларын қолдану мүмкіндігі.	

Модульдік әдістеме оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бағытталған икемді және тиімді білім беру бағдарламасын құруға мүмкіндік береді.

III. Жобалық оқыту – жобалық әдіс негізінде оқу процесін ұйымдастыруды көздейтін білім беру технологиясы.

Жобалық әдіс – нәтижелерді міндетті түрде көрсете отырып, оқушылардың өз бетінше әрекеті нәтижесінде белгілі бір мәселені шешуге мүмкіндік беретін оқу-танымдық әдістердің жиынтығы.

Жобалық оқытудың негізгі принциптері:

- дербестік: студенттер жобаны өз бетінше жоспарлайды және орындайды;
- проблемалық: жоба нақты мәселені шешуге бағытталған;
- практикалық бағыт: жобаның практикалық маңызы бар;
- тиімділік: жоба нақты нәтижемен аяқталады;
- презентация: жобаның нәтижелері презентация түрінде ұсынылады.

Жобалық бағдарламаны әзірлеу кезеңдері:

1. Жоба тақырыбын таңдау, ол өзекті, қызықты және оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай болуы керек.
2. Жобаның мақсаты мен міндеттерін анықтау, олар нақты, өлшенетін, қол жеткізуге болатын, өзекті және уақытқа байланысты болуы керек (SMART мақсаты).
3. Кезеңдерді, мерзімдерді, ресурстарды қамтитын жобаны жоспарлау.
4. Өртүрлі ақпарат көздерін және зерттеу әдістерін қолдана отырып, студенттердің жобаны өз бетінше орындауы.
5. Жоба нәтижелерін презентация, баяндама, стенд және т.б. түрінде көрсету.
6. Оқушылардың жоба нәтижелерін аудиторияға таныстыруы.
7. Жобаны бағалау, оның ішінде мазмұнды, дизайнды және презентацияны бағалау.

16-кесте. Жобалық оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктері.

Артықшылықтары	Кемшіліктері
Жоба тақырыбы мен форматын өз бетінше таңдау арқылы оқушылардың ынтасын арттыру.	Жобаны аяқтау үшін айтарлықтай уақытты инвестициялау қажет.
Оқушылардың дербестігі мен жауапкершілігін дамыту.	Әдістемелік материалдарды көптеп әзірлеу қажеттілігі.
Теориялық білімдерін практикада қолдана білу дағдыларын дамыту.	Оқушылардан жоғары дербестік пен жауапкершілікті талап етеді.
Қарым-қатынас дағдыларын және топпен жұмыс жасай білу дағдыларын дамыту.	
Жобалық оқу жұмысының нәтижелерін ұсыну дағдыларын дамыту	

Жобалық әдістеме оқушылардың дербестігін, жауапкершілігін және шығармашылығын дамытуға бағытталған білім беру бағдарламасын құруға мүмкіндік береді.

IV. Ойын арқылы оқыту – оқушылардың ынтасын арттыруға және олардың танымдық белсенділігін белсендіруге бағытталған ойын түрлері мен әдістерін пайдалана отырып, оқу процесін ұйымдастыру.

Ойын арқылы оқытудың негізгі принциптеріне мыналар жатады:

- ерікті: ойынға қатысу ерікті болуы керек;
- мотивация: ойын қызықты болуы және студенттерді қатысуға ынталандыруы керек;
- ережелер: ойынның барлық қатысушылар түсінуі тиіс нақты ережелері болуы керек;
- бәсеке: ойында бәсекелестік элементі болуы керек;
- өнімділік: ойынның белгілі бір нәтижесі болуы керек.

Ойын бағдарламасын әзірлеу кезеңдері:

1. Мемлекеттік білім стандарты мен пән бойынша типтік оқу жоспары негізінде оқытудың мақсаты мен міндеттерін анықтау.
2. Оқытудың мақсаты мен міндеттеріне, сонымен қатар оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін ойын түрін таңдау.
3. Ойын сценарийін, оның ішінде ережелерді, рөлдерді, тапсырмаларды және бағалау жүйесін әзірлеу.
4. Ойынға қажетті материалдарды дайындау (карточкалар, кестелер, реквизиттер, т.б.).
5. Ойынды құрастырылған сценарийге сәйкес өткізу.
6. Ойын нәтижелерін талдау, оның ішінде оқу мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізуді бағалау, сонымен қатар ойынның тиімділігін бағалау.

17-кесте. Ойын арқылы оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктері.

Артықшылықтары	Кемшіліктері
Оқушылардың ынтасын арттыру.	Ойынды дамыту және іске қосу үшін көп уақытты қажет етеді.
Танымдық белсенділікті белсендіру.	Әдістемелік материалдарды көптеп әзірлеу қажеттілігі.
Қарым-қатынас дағдыларын және топпен жұмыс жасай білу дағдыларын дамыту.	Мұғалімнен жоғары деңгейде ұйымдастырушылық қабілетін талап етеді.
Теориялық білімдерін практикада қолдана білу дағдыларын дамыту.	
Жағымды эмоционалды атмосфераны құру.	

Ойын әдістемесі оқушылардың ынтасын арттыруға және олардың танымдық белсенділігін белсендіруге бағытталған білім беру бағдарламасын құруға мүмкіндік береді.

V. Оқу процесінде АКТ қолдану

Оқу процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану мыналарға мүмкіндік береді:

- оқушылардың ынтасын арттыру;
- танымдық белсенділікті белсендіру;
- оқытуды жекелеуді;
- оқу материалын көрнекі түрде көрсету;
- интерактивті өзара әрекетті ұйымдастыру;
- білімді бақылау және бағалауды жүзеге асыру.

АКТ-ны пайдалана отырып, бағдарламаны әзірлеу кезеңдері:

1. Мемлекеттік білім стандарты мен пән бойынша типтік оқу жоспары негізінде оқытудың мақсаты мен міндеттерін анықтау.

2. Оқытудың мақсаты мен міндеттеріне, сонымен қатар оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін АКТ құралдарын таңдау.

3. Модульдерді, тақырыптарды, бөлімдерді қамтитын бағдарлама құрылымын жасау.

4. Теориялық материалды, практикалық тапсырмаларды, интерактивті жаттығуларды, тесттерді қамтитын бағдарлама мазмұнын әзірлеу.

5. Таңдалған АКТ құралдарын пайдалана отырып, интерактивті оқу материалдарын әзірлеу.

6. Оқушылардың оқу материалдарымен және бір-бірімен интерактивті қарым-қатынасын ұйымдастыру.

7. АКТ қолдану арқылы оқушылардың білімін бақылау және бағалау жүйесін құру.

8. Бағдарламаның тиімділігін анықтау және қажетті түзетулер енгізу үшін тестілеу.

18-кесте. АКТ қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері.

Артықшылықтары	Кемшіліктері
Интерактивті және мультимедиялық материалдарды қолдану арқылы оқушылардың ынтасын арттыру.	Бағдарламаны және интерактивті оқу материалдарын әзірлеуге көп уақыт жұмсауды талап етеді.
Интерактивті тапсырмалар мен жаттығуларды қолдану арқылы танымдық белсенділікті белсендіру.	Мұғалімдердің АКТ құзыреттілігінің жоғары деңгейінің қажеттілігі..
Қарқынды және қиындық деңгейін таңдай білу арқылы оқытуды даралау.	Оқушылардың АКТ құралдарына қол жеткізу қажеттілігі.
Графикалық, анимациялық және бейнематериалдарды қолдану арқылы оқу материалын көрнекі ету.	
Форумдарды, чаттарды, бейнеконференцияларды пайдалану арқылы интерактивті өзара	

әрекеттесуді ұйымдастыру.	
Тесттерді, интерактивті тапсырмаларды, портфолиоларды қолдану арқылы білімді бақылау мен бағалауды жүзеге асыру.	

АКТ қолдану оқушылардың ынтасын арттыруға және олардың танымдық белсенділігін белсендіруге бағытталған заманауи және тиімді білім беру бағдарламасын құруға мүмкіндік береді.

Осылайша, біз жеке бағдарламаларды әзірлеудің әртүрлі әдістерін егжей-тегжейлі қарастырдық, олардың әрқайсысының өзіндік сипаттамалары, артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Мемлекеттік білім стандартына, типтік оқу жоспарлары мен бағдарламаларына негізделген дәстүрлі әдістеме бағдарламаның нормативтік талаптарға сәйкестігін қамтамасыз етеді, бірақ автордың шығармашылық еркіндігін шектей алады.

Модульдік әдістеме икемді және жеке бағдарламаны құруға мүмкіндік береді, бірақ модульдерді әзірлеуге айтарлықтай уақытты қажет етеді.

Жобалық әдістеме оқушылардың дербестігі мен шығармашылығын дамытуға бағытталған, бірақ сонымен бірге көп уақытты қажет етеді.

Ойын әдісі оқушылардың ынтасын арттырып, танымдық белсенділігін белсендіреді, бірақ мұғалімнен жоғары деңгейде ұйымдастырушылық қабілетін талап етеді.

АКТ-ны қолдану заманауи және тиімді бағдарлама құруға мүмкіндік береді, бірақ оқытушыдан АКТ құзыреттілігінің жоғары деңгейін және қажетті техникалық ресурстарға қол жеткізуді талап етеді.

Әдістемені таңдау бағдарламаның мақсаттары мен міндеттеріне, білім алушылардың ерекшеліктеріне және білім беру ұйымының мүмкіндіктеріне байланысты. Көбінесе ең тиімдісі әртүрлі әдістердің комбинациясы болып табылады, бұл олардың артықшылықтарын ескеруге және олардың кемшіліктерін барынша азайтуға мүмкіндік береді.

Жалпы, бағдарламаны жасау кезінде келесі кезеңдерге назар аудару қажет:

1. Қажеттіліктерді талдау:

1) Оқушылардың қажеттіліктерін, қызығушылықтарын және дайындық деңгейін зерттеу.

2) Мемлекеттік білім стандартының, үлгілік оқу жоспарының және типтік оқу жоспарының талаптарын талдау.

3) Бағдарлама шешуге арналған мәселелерді анықтаңыз.

2. Мақсаттар мен міндеттерді қою:

1) Бағдарламаның нақты, өлшенетін және қол жеткізуге болатын мақсаттарын тұжырымдаңыз.

2) Осы мақсаттарға жетуге бағытталған нақты тапсырмаларды әзірлеу.

3. Мазмұнды таңдау:

1) Бағдарламаның мақсаты мен міндеттеріне сәйкес келетін оқу материалын таңдау.

2) Материалды логикалық және жүйелі түрде құрылымдаңыз.

4. Оқыту әдістері мен формаларының анықтамасы:

1) Бағдарлама мақсаттарына жетуге көмектесетін оқыту әдістері мен формаларын таңдау (дәрістер, практикалық жұмыстар, жобалар, пікірталастар және т.б.).

5. Бағалау жүйесін әзірлеу:

1) Оқушылардың жетістіктерін бағалау критерийлерін анықтау.

2) Бағалау жүйесін әзірлеу (тесттер, жобалар, портфолио және т.б.).

6. Оқу-әдістемелік кешен құру:

1) Қажетті оқу материалдарын, оқу құралдарын және оқу ойындарын таңдау немесе әзірлеу.

2.2 Бағдарламаны тестілеу

Авторлық бағдарламаны тестілеу оның тиімділігін анықтауға және қажетті түзетулер енгізуге мүмкіндік беретін маңызды кезең болып табылады. Пәннің ерекшеліктерін және әртүрлі білім деңгейлерін ескере отырып, тестілеудің ерекшеліктерін қарастырайық.

Бастауыш жалпы білім беру

Тестілеудің ойын түрлері: білім мен дағдыны бағалау үшін ойын элементтерін пайдалану (викториналар, сөзжұмбақ, сөзжұмбақ).

Оқушылардың іс-әрекетін бақылау: топта жұмыс істеу және тапсырмаларды өз бетінше орындау қабілеттерін бағалау.

Оқушылармен әңгімелесу: бағдарлама туралы пікірлерін, кездескен қиындықтарын білу.

Балалар жұмысын талдау: шығармашылық жұмыстарды, жобаларды бағалау.

Негізгі жалпы білім беру

Тест тапсырмалары: теориялық білімді және оны практикада қолдана білуді тексеру.

Жобалық іс-әрекет: оқушылардың жобаны өз бетінше жоспарлау және жүзеге асыру қабілетін бағалау.

Презентация: шешендік өнерін бағалау, өз көзқарасын қорғау.

Сауалнама: бағдарламаның тиімділігі туралы оқушылардың пікірін анықтау.

Жалпы орта білім

Зерттеу жұмыстары: білім тереңдігін және зерттеу дағдыларын бағалау.

Семинарлар, зертханалық жұмыстар: практикалық дағдыларды бағалау.

Жобаны қорғау: өз көзқарасын дәлелдеу және топта жұмыс істеу қабілетін бағалау.

Емтихандар: мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес білім мен дағды деңгейін бағалау.

Тестілеудің жалпы принциптері

• жүйелі: оқу нәтижелері туралы мәліметтерді жүйелі түрде жинау;

- объективтілік: толық суретті алу үшін әртүрлі бағалау әдістерін қолдану;
- жан-жақтылық: білімді ғана емес, дағдыларды, дағдыларды, жеке қасиеттерді бағалау;
- жеке ерекшеліктерін ескеру: әрбір оқушының нәтижелерін талдау.

Тестілеудің негізгі кезеңдері:

1. Жоспарлау: сынақтың мақсаттарын анықтау, мәліметтерді жинау әдістерін таңдау, бағалау құралдарын әзірлеу.
2. Тестілеуді өткізу: эксперименттік топта бағдарламаны жүзеге асыру.
3. Мәліметтер жинау: оқушылардың оқу нәтижелері және бағдарлама туралы пікірлері туралы ақпарат жинау.
4. Деректерді талдау: алынған мәліметтерді өңдеу, заңдылықтар мен тенденцияларды анықтау.
5. Қорытындыны тұжырымдау: бағдарламаның тиімділігін бағалау, оның күшті және әлсіз жақтарын анықтау.
6. Бағдарламаны түзету: алынған нәтижелер бойынша бағдарламаға қажетті өзгерістер енгізу.

Тестілеу құралдарының мысалдары: оқушылар мен мұғалімдерге арналған сауалнамалар, тесттер, жобалар, портфолиолар, оқу процесін бақылау.

Есте сақтау маңызды: Тестілеу - үздіксіз процесс. Бағдарлама жүзеге асырылғаннан кейін де оған мониторингті жалғастырып, қажетіне қарай түзетулер енгізу қажет.

Бағдарламаны тексеру үшін мұғалім келесі әрекеттерді орындауы керек:

- 1) Эксперименттік топты таңдау: тестілеу жүргізілетін студенттер тобын таңдау.
- 2) Оқу үрдісін ұйымдастыру: құрастырылған жоспарға сәйкес бағдарламаны жүзеге асыру, білім алушылардың оқу нәтижелері туралы мәліметтер жинау.
- 3) Нәтижелерді талдау: эксперименттік топтың оқу нәтижелерін бақылау тобымен (бар болса) салыстыру, бағдарламаның күшті және әлсіз жақтарын анықтау.
- 4) Бағдарламаны реттеу: Алынған нәтижелер бойынша бағдарламаға қажетті өзгерістерді енгізу.

2.3 Бағдарламаның орындалуын бақылау

Авторлық бағдарламаның орындалуын бақылау – бағдарламаның тиімділігін бағалауға, оның күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, қажетті түзетулер енгізуге мүмкіндік беретін үздіксіз процесс.

Мониторингтің негізгі кезеңдері

1. Тиімділік көрсеткіштерінің анықтамасы:
 - Оқыту нәтижелерінің жоспарланғанға сәйкестігі.
 - Оқушылардың негізгі құзыреттіліктерінің даму деңгейі.
 - Оқушылар мен мұғалімдердің бағдарламаға қанағаттануы.
 - Оқушылардың оқу жетістіктерінің өзгеру динамикасы.
2. Деректерді жинау әдістерін таңдау:
 - Сауалнама: оқушылар, ата-аналар, мұғалімдер.

– Бақылау: оқушылардың сабақтағы және сабақтан тыс уақыттағы әрекеттерін.

– Оқушылардың жұмысын талдау: дәптер, жобалар, тест тапсырмаларын тексеру.

– Сұхбат: оқушылармен, ата-аналармен, мұғалімдермен әңгімелесу.

3. Деректерді жинау:

– Оқу жылы бойына жүйелі түрде мәліметтер жинау.

– Әр түрлі мәліметтерді жинау құралдарын пайдалану.

4. Деректерді талдау:

– Алынған мәліметтердің сандық және сапалық талдауы.

– Трендтерді, проблемаларды, табыстарды анықтау.

5. Бағдарламаны түзету:

– Алынған мәліметтер негізінде бағдарламаға өзгерістер енгізу.

Білім берудің әртүрлі деңгейлеріндегі мониторинг

Бастауыш білім:

– Оқушылардың мінез-құлқын, олардың пәнге деген қызығушылығын, оқу материалына эмоционалдық реакциясын байқауға мән беру.

– Бақылаудың ойын түрлерін қолдану.

– Оқушылармен және ата-аналармен жиі әңгімелесу.

Негізгі орта білім:

– Бақылаудың әртүрлі формаларын (тесттер, жобалар, практикалық жұмыстар) пайдалана отырып, студенттердің білім, білік және дағдыларын кешенді бағалау.

– Оқу жетістіктерінің динамикасын талдау.

– Оқушылардың жеке жетістіктерін бағалау үшін портфолионы пайдалану.

Жалпы орта білім:

– Негізгі құзыреттердің даму деңгейін бағалау.

– Оқушылардың ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің нәтижелерін талдау.

– Оқушылардың өзін-өзі бағалауы.

Бақылау құралдары

Бақылау күнделіктері: оқушылардың сабақтағы тәртібін бақылау жазбалары.

Сауалнама: оқушылардың, ата-аналардың, мұғалімдердің сауалнамасы.

Студент портфолиосы: олардың жетістіктерін көрсететін студенттер жұмысының жинағы.

Топтық жұмысты бақылау хаттамалары: Топтағы оқушылардың өзара әрекетін бағалау.

Қызмет өнімдерін талдау: аяқталған жобалар мен зерттеулердің сапасын бағалау.

Бағдарлама өнімділігі көрсеткіштерінің мысалдары

• Оқу материалын меңгеру көрсеткіштері: тест тапсырмаларының дұрыс жауаптарының пайызы, тапсырманың орындалу деңгейі.

• Негізгі құзыреттердің даму көрсеткіштері: топта жұмыс істей білу, мәселелерді шешу, шешім қабылдау, сыни тұрғыдан ойлау.

- Мотивацияның көрсеткіштері: пәнге деген қызығушылық, сабақтағы белсенділік, қосымша тапсырмаларды орындауға ұмтылу.

- Қанағаттану көрсеткіштері: бағдарламаның тиімділігі туралы оқушылардың, ата-аналардың және мұғалімдердің пікірлері.

Бағдарламаны бақылау үшін мұғалім келесі әрекеттерді орындауы керек:

1) Жүйелі деректерді жинау: Бағдарламаның орындалу барысы, студенттердің оқу нәтижелері, қиындықтар мен табыстар туралы ақпарат жинау.

2) Деректерді талдау: үрдістер мен проблемаларды анықтау үшін жиналған деректерді жүйелі түрде талдаңыз.

3) Бағдарламаны реттеңіз: Бағдарламаның орындалуына қарай оған қажетті өзгерістерді енгізіңіз.

4) Тиімділікті бағалау: оның мақсаттарына жетудегі бағдарламаның тиімділігін бағалау.

Мониторинг өз алдына мақсат емес, оқу процесін жетілдіру құралы. Мониторинг нәтижелері бағдарламаны түзету және оның тиімділігін арттыру үшін пайдаланылуы керек.

2.4 Бағдарламаны бағалау критерийлері

1. Өзектілігі мен жаңалығы:

Өзектілігі: бағдарлама заманауи білім беру талаптарына және студенттердің қажеттіліктеріне қаншалықты сәйкес келеді.

Жаңашылдық: Бағдарламаның дәстүрліден ерекшеленетін жаңа тәсілдерді, әдістерді немесе мазмұнды ұсыну дәрежесі.

2. Мақсаттар мен міндеттер:

Айқындық және нақтылық: бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері қаншалықты анық тұжырымдалған.

Өзектілігі: Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері оқушылардың жас ерекшеліктеріне және білім беру стандарттарына сәйкес келе ме?

Өлшенімділік: Бағдарлама нәтижелерін объективті түрде өлшеуге және бағалауға болады ма.

3. Мазмұны:

Ғылымилығы: бағдарлама мазмұны қазіргі ғылыми білімге сәйкес келе ме?

Жүйелілік пен жүйелілік: материал қаншалықты қисынды және жүйелі түрде берілген.

Практикалық бағыт: бағдарламада алынған білімді қолдануға көмектесетін практикалық тапсырмалар мен жаттығулар бар ма?

4. Әдістемелік қамтамасыз ету:

Әдістердің әртүрлілігі: Бағдарламада оқушылардың жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін әртүрлі оқыту әдістері қолданылады ма?

Әдістердің тиімділігі: қойылған мақсатқа жетуде таңдалған әдістер қаншалықты тиімді.

Оқу-әдістемелік материалдардың болуы: қажетті оқу-әдістемелік материалдармен (оқулықтар, оқу құралдары, дидактикалық материалдар) қамтамасыз етілген бағдарлама.

5. Тиімділік:

Күтілетін нәтижелер: Бағдарламаның күтілетін нәтижелері нақты анықталған ба?

Бағалау критерийлері: нәтижелерді бағалау критерийлері қаншалықты анық анықталған.

Нәтижелерге қол жеткізу: күтілетін нәтижелерге қол жеткізу объективті бағалау әдістерін қолдану арқылы расталды ма.

6. Дизайн:

Құрылымы: Бағдарлама қаншалықты логикалық және жүйелі түрде құрылымдалған.

Тіл: материал қаншалықты түсінікті және қолжетімді түрде берілген.

Жобалау: бағдарламаның дизайны белгіленген талаптарға сәйкес келе ме?

7. Педагогикалық орындылығы:

Жасқа сәйкестік: бағдарлама оқушылардың жас және жеке ерекшеліктеріне қаншалықты сәйкес келеді.

Білім беру әлеуеті: бағдарламада оқушылардың адамгершілік қасиеттері мен құндылықтарын дамытуға көмектесетін білім беру әлеуеті бар ма?

Мүмкіндік: нақты білім беру ұйымының жағдайында бағдарламаның іске асырылу дәрежесі.

8. Жұмыс тәжірибесін тарату және қайталау мүмкіндігі:

Әмбебаптылық: бағдарламаның басқа білім беру ұйымдарында қолданылу дәрежесі.

Қол жетімділік: Бағдарлама басқа мұғалімдер үшін қаншалықты қолжетімді.

Бейімделу: бағдарламаның әртүрлі жағдайлар мен қажеттіліктерге бейімделу дәрежесі.

Бұл критерийлер мұғалімнің бастапқы бағдарламасының сапасы мен тиімділігін бағалауға, сонымен қатар оның заманауи білім беру талаптарына сәйкестігін анықтауға көмектеседі.

Мұғалімнің авторлық бағдарламасын бағалау жүйесі

Мұғалімнің бастапқы бағдарламасын бағалау жүйесі бірнеше кезең мен критерийлерді қамтитын күрделі процесс. Бұл жүйенің мақсаты – бағдарламаның сапасын, тиімділігін және педагогикалық орындылығын анықтау. Жүйенің негізгі компоненттерін қарастырайық:

1. Сараптамалық бағалау:

1) Сараптамалық комиссия:

– Тәжірибелі мұғалімдерден, әдіскерлерден, ғылыми қызметкерлерден және білім беру ұйымы әкімшілігінің өкілдерінен тұрады.

– Бағдарламаны алдын ала әзірленген критерийлер бойынша бағалайды.

2) Бағалау критерийлері:

– Өзектілігі мен жаңалығы.

– Мақсаттар мен міндеттердің анықтығы мен қол жеткізуі.

– Мазмұнның ғылыми, жүйелі және практикалық бағыттылығы.

– Әдістемелік қамтамасыз етудің әртүрлілігі мен тиімділігі.

- Күтілетін нәтижелердің шынайылығы және өлшенуі.
- Жобалаудың құрылымы, логикасы және сауаттылығы.
- Оқушылардың жас ерекшеліктеріне және тәрбиелік мүмкіндіктеріне сәйкестігі.

- Тәжірибені тарату және қайталау мүмкіндігі.

2. Бағалау әдістері:

1) құжаттаманы талдау:

- Бағдарлама мәтінін, оқу-әдістемелік материалдарды, жоспарланған нәтижелерді және оларды бағалау әдістерін зерттеу.

2) Бақылау:

- Авторлық бағдарлама бойынша өткізілетін сабақтарға немесе сабақтарға қатысу.

- Мұғалім мен студенттердің өзара әрекетін, қолданылатын жұмыс әдістері мен формаларының тиімділігін бағалау.

3) Сауалнамалар мен сұхбаттар:

- Бағдарлама бойынша кері байланыс алу үшін студенттерден, ата-аналардан және әріптестерден сауалнама жүргізу.

- Мақсат, міндет және іске асыру ерекшеліктерін нақтылау үшін бағдарлама авторымен сұхбат.

4) Нәтижелерді талдау:

- Жоспарланған және қол жеткізілген оқу нәтижелерін салыстыру.
- Оқушылардың білім, білік, дағды деңгейін бағалау үшін диагностикалық әдістерді қолдану.

5) Автордың өзіндік талдауы:

- Бағдарлама авторының атқарылған жұмыс, қиындықтар және қол жеткен нәтижелер туралы есеп беруі.

3. Бағалау деңгейлері:

1) Ішкі бағалау:

- Білім беру ұйымы шеңберінде өткізіледі.
- Оны әкімшілік, әдістемелік кеңес немесе арнайы құрылған комиссия жүзеге асырады.

2) Сыртқы бағалау:

- Аудандық (қалалық), облыстық немесе республикалық деңгейде өткізіледі.

- Сараптамалық ұйымдар немесе конкурстық комиссиялар жүзеге асырады.

4. Бағалау нәтижелері:

1) жақсарту бойынша ұсыныстар:

- Бағдарламаның кемшіліктерін көрсету және оларды жою жолдарын ұсыну.

2) мәртебе беру:

- Бағдарламаны инновациялық, эксперименттік немесе пайдалануға ұсынылған деп тану.

3) басып шығару және тарату:

– Бағдарлама туралы ақпаратты әдістемелік жинақтарда, веб-сайттарда немесе журналдарда орналастыру.

Бағалау жүйесінің ашық, объективті болуы және мұғалімдердің бастапқы бағдарламаларының сапасын арттыруға ықпал етуі маңызды.

Әр жылдары Республикалық оқу-әдістемелік кеңесте бекітілген түпнұсқа бағдарламалардың мысалдарын қарастырайық.

Биология пәнінен негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейіне арналған нақты тәжірибе негізінде құрастырылған түпнұсқа бағдарлама үлгісін ұсынамыз.

1. Түсіндірме жазба

1.1. Бағдарламаның өзектілігі

Қазіргі әлемде еңбек нарығының тез өзгеретін жағдайларына бейімделуге қабілетті бәсекеге қабілетті мамандарды қалыптастыруда білім басты рөл атқарады. Осыған байланысты көптеген елдердің, соның ішінде Қазақстанның білім беру жүйесі студенттерді функционалдық сауаттылықты, пәнаралық құзыреттіліктерді және әмбебап дағдыларды бағалайтын PISA сияқты халықаралық мониторингтік зерттеулерге қатысуға дайындау қажеттілігімен бетпе-бет келіп отыр.

Білімді беруге бағытталған дәстүрлі білім беру технологиялары бұл дағдылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ете алмайды. Олар көбінесе уақыттың айтарлықтай инвестициясын талап етеді және студенттердің толық әлеуетін ашуға мүмкіндік бермейді. Нәтижесінде қазіргі қоғамның мектеп түлектеріне қоятын талаптары мен дәстүрлі білім беру жүйесінің мүмкіндіктері арасында қарама-қайшылық туындайды.

Авторлық бағдарлама оқушылардың метатанымдық дағдыларын дамытуға бағытталған оқытудың инновациялық әдістерін енгізу арқылы осы мәселені шешуге бағытталған. Өзінің оқу іс-әрекетін жоспарлау, бақылау және бағалау сияқты метатанымдық дағдылар студенттерге оқытылатын материалдың күрделілігі мен көлемін өз бетінше анықтауға, оқытудың тиімді стратегияларын таңдауға және олардың жеке қажеттіліктері мен мақсаттарына сәйкес келетін білім беру өнімін жасауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, бағдарлама Қазақстанда ҰБТ тапсыру үшін міндетті пән болып табылмайтын биологияны оқуға оқушылардың мотивациясының төмендігі мәселесін шешеді. Белсенді оқыту әдістерін, практикалық және зертханалық жұмыстарды қолданып, жетістікке жету жағдаяттарын құру арқылы бағдарлама оқушылардың жеке қызығушылығын дамытуға және пәнді оқуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі.

Осылайша, авторлық бағдарлама өзекті және сұранысқа ие, өйткені ол:

- Студенттерді халықаралық мониторингтік зерттеулерге табысты қатысуға дайындау.
- Табысты оқу және кәсіби қызмет үшін қажетті метатанымдық дағдыларды дамыту.
- Оқушылардың биологияны оқуға деген ынтасын арттыру.

- Дербестікті, жауапкершілікті және өзіне деген сенімділікті дамытуға ықпал ететін білім беру ортасын құру.

- Биология пәні мұғалімдерінің құзыреттілік деңгейін арттыру.

1.2 Педагогикалық тәжірибені талдау барысында анықталған қайшылықтар:

1. Пән мұғалімдерінің құзыреттілік деңгейі мен оқушылардың қазіргі білім беру қажеттіліктері арасындағы сәйкессіздік:

- Мұғалімдердің білім берудің инновациялық технологиялары мен әдістерін қолдану бойынша жеткілікті білімі мен дағдысы әрқашан бола бермейді.

- Мұғалімдер қолданатын дәстүрлі оқыту тәсілдері мен оқушылардың белсенді, өз бетінше және ынталы білім алу қажеттіліктері арасында алшақтық бар.

2. Оқушылардың биология пәніне деген ынтасының төмендігі:

- Қазақстанда ҰБТ тапсыру үшін биология міндетті пән емес, бұл студенттердің алдында оның басымдылығын төмендетеді.

- Биологияның практикалық маңыздылығын көрсететін практикалық және зертханалық жұмыстардың жеткіліксіз саны немесе болмауы студенттердің пәнге деген қызығушылығын төмендетеді.

- Зертханалық жұмыстың ескірген формаларын қолдану (мысалы, өз бетінше эксперимент жүргізудің орнына бейнефильм көру).

3. Мұғалімдер мен құрбыларының оқушыларды мойындамауы:

- Төмен білім нәтижесі бар оқушылар мұғалімдер мен сыныптастарының назарын және қолдауының жеткіліксіздігін жиі сезінеді.

- Дәстүрлі бағалау жүйесі оқушылардың жетістіктерін объективті бағалауға әрқашан мүмкіндік бермейді, бұл олардың өзін-өзі бағалауының төмендеуіне әкелуі мүмкін.

4. Дәстүрлі білім беру жүйесі мен оқу үрдісінің нәтижесіне қойылатын жаңа талаптар арасындағы қайшылық:

- Дәстүрлі білім беру жүйесі білімді беруге бағытталған, ал қазіргі талаптар табысты оқу мен өзін-өзі дамытуға қажетті метатанымдық дағдыларды дамытуды көздейді.

- Еңбек нарығында сұранысқа ие студенттердің метатанымдық дағдыларын дамыту қажеттілігі.

5. Оқу табысы мен студенттердегі метатанымдық дағдылар моделі арасындағы қайшылық:

- Метатанымдық дағдыларды дамыту тұрғысынан оқу үдерісінің Мемлекеттік білім стандарты, типтік оқу бағдарламалары және PISA сияқты халықаралық зерттеулер талаптарына сәйкестігін қалай қамтамасыз етуге болады?

- Метатанымдық құзыреттілігі дамыған мамандарды қажет ететін еңбек нарығының сұранысына түлектерді қалай дайындау керек?

Сонымен, зерттеу мәселесі – биология сабағында оқушылардың оқудағы жетістіктерін арттыратын және қазіргі білім беру талаптарына сай келетін метатанымдық дағдыларды дамытудың жолдарын іздестіру және тиімді әдіс-тәсілдерді әзірлеу.

Анықталған қайшылықтар мен зерттеу мәселесі авторлық бағдарламаның тақырыбын таңдауға тікелей әсер етеді. Бұл ретте бағдарламаның тақырыбы: «Биология сабағында оқу міндеттерін шешудегі метатанымдық дағдылар мектеп оқушыларының оқу табысының факторы ретінде».

Бұл тақырып зерттеу мәселесінің негізгі аспектілерін көрсетеді.

Бағдарлама:

- қазіргі жағдайда табысты оқу үшін қажетті метатанымдық дағдыларды дамытуға бағытталған;
- оқу жетістіктерінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын білім беру мәселелерін шешу қабілетін дамытуға бағытталған;
- биология сабақтарында жүзеге асырылады, бұл пәнді оқытуға метатанымдық дағдыларды дамытуды интеграциялауға мүмкіндік береді;
- зерттеудің түпкі мақсаты болып табылатын мектеп оқушыларының оқу жетістіктерін арттыруға бағытталған.

Сонымен, бағдарламаның тақырыбы зерттеу мәселесіне толық сәйкес келеді және оны шешуге бағытталған.

1.4 Бағдарламаның мақсаты: студенттердің метакогнитивтік ерекшеліктері мен оқу жетістіктері арасындағы байланысты анықтау.

1.5 Тапсырмалар:

1. Білім алушының метатанымдық ерекшеліктерінің мәні мен мазмұнын зерттеу.
2. Оқушылардың оқу жетістіктерінің мазмұны мен деңгейлерін анықтау.
3. Студенттердің метатанымдық ерекшеліктері мен оқу жетістіктері арасындағы байланысты анықтау.

Бұл бағдарлама студенттердің метакогнитивтік ерекшеліктері мен олардың академиялық жетістіктері арасындағы байланысты зерттеуге және ашуға бағытталған. Бұл мақсатқа жету үшін метатанымдық сипаттамалардың мәні мен мазмұнын зерттеу, оқу жетістіктерінің мазмұны мен деңгейлерін анықтау, осы екі ұғымның байланысын анықтау сияқты бірқатар мәселелерді шешу қажет.

Метатанымдық сипаттамалар студенттерге өздерінің танымдық процестерін білуге және бақылауға мүмкіндік беретін білім мен дағдылардың жиынтығы ретінде түсініледі. Оқу табысы, өз кезегінде, формалды көрсеткіштерді (бағаларды) ғана емес, сонымен қатар студенттердің жеке ерекшеліктерін де (ынталылығы, пәнге қызығушылығы) көрсететін оқу қызметінің нәтижесі ретінде қарастырылады.

Метатанымдық сипаттамалар мен оқу жетістіктерінің арасындағы байланысты зерттеу студенттердің метатанымдық дағдыларын дамытуға және олардың оқу жетістіктерін арттыруға бағытталған оқытудың тиімді әдістерін жасауға мүмкіндік береді.

1.6 Бастапқы ережелерді тексеру үшін келесі *болжамдар (гипотезалар)* ұсынылды:

1. Оқушылардың метатанымдық дағдыларын дамыту олардың оқудағы жетістіктерін арттыруға көмектеседі.

2. Метатанымдық дағдыларды дамытуға бағытталған оқытудың белсенді әдістерін қолдану оқушылардың биологияны оқуға деген ынтасын арттырады.

3. Метатанымдық дағдыларды дамытуға ықпал ететін білім беру ортасын құру оқу үдерісінің сапасын арттырады.

4. Оқушылардың метатанымдық ерекшеліктері мен олардың өзін-өзі реттеу және өз бетінше білім алу қабілеттері арасында байланыс бар.

5. Метатанымдық дағдыларды дамыту қазіргі әлемде табысты өзін-өзі жүзеге асыру үшін қажетті әмбебап құзыреттіліктердің дамуына ықпал етеді.

Бұл болжамдар автор тәжірибесінде ұсынылған зерттеудің негізгі идеялары мен бағыттарын көрсетеді.

1.7 **Бағдарламаның жаңалығы** мыналардан тұрады:

1) психологиялық компонентті (алдын ала дайындық, өзін-өзі бағалау, рефлексия, қарым-қатынас), пәндік компонентті (PISA тапсырмалары, ағымдағы тақырыптар) және бағалау компонентін (білім мен метатанымдық дағдыларды бағалау) қамтитын арнайы құрылымы бар сабақтарды әзірлеу;

2) оқушылардың ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуға ықпал ететін ғылыми іс-әрекет кезеңдеріне ұқсас және бағдарлы-мотивациялық, операциялық-танымдық және бақылау-түзетушілік кезеңдерін қамтитын сабақ құрылымын пайдалану;

3) білімнің өзектілігін және оны әртүрлі жағдайларда қолдануды талқылауға студенттердің белсенді қатысуын көздейтін оқытушы мен студенттер арасындағы еркін диалог;

4) студенттердің өз бетінше мақсат қоюы және олардың дербестігі мен жауапкершілігін дамытуға ықпал ететін іс-әрекет түрлеріне бағытталуы;

5) жұмыс нысандарының әртүрлілігі, яғни. топтық жұмыс түрлерін, пікірталастарды, өзара бағалауды, эвристикалық олимпиадаларды және викториналарды қолдану оқушылардың коммуникативті және әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді;

6) 8 сатылы метатанымдық оқыту схемасын пайдалана отырып, метатанымдық оқыту, оның ішінде метатаным туралы хабардар болу, оқу атмосферасын қалыптастыру, әрекеттерді талдау, нәтижелерді бағалау, мұғалімдерге көмек көрсету.

7) зерттеушілік мінез-құлықты ынталандыратын факторларды (субъективті белгісіздік, объектінің күрделілігі, қарама-қайшы ақпарат) және метатанымдық дағдыларды дамыту үшін АКТ пайдалануды көздейтін зерттеушілік мінез-құлық;

8) біртұтас тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететін когнитивтік, тұлғалық және коммуникативті салалардағы метатанымдық дағдыларды дамытуды көздейтін метатанымдық дағдылардың кешенді моделі;

9) метакогнитивтік мониторинг, яғни. танымдық іс-әрекеттің нәтижелерін қадағалау және оларды оқуды одан әрі реттеу үшін пайдалану қабілетін дамытуда;

10) метатанымдық сипаттамалардың даму деңгейіне қарай оқытудың сараланған тәсілін қамтамасыз ететін әдістемелік әзірлемелерді пайдалану.

Бағдарлама жаңалығының бұл аспектілері студенттердің тек пәндік білімін ғана емес, сонымен қатар табысты оқу мен өзін-өзі дамытуға қажетті метатанымдық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

1.8 Тәжірибенің практикалық маңыздылығы оны биология және басқа жаратылыстану пәндері мұғалімдерінің оқу үрдісінің тиімділігін арттыру үшін пайдалану мүмкіндігінде. Тәжірибе келесі жағдайларда пайдалы болуы мүмкін:

- оқушылардың метатанымдық дағдыларын дамытуға бағытталған сабақтарды әзірлеу және өткізу;
- студенттердің жобалық және зерттеушілік әрекетін ұйымдастыру;
- оқушыларды олимпиадалар мен жарыстарға қатысуға дайындау;
- оқушылардың дербестігі мен жауапкершілігін дамытуға ықпал ететін білім беру ортасын құру;
- заманауи білім беру технологиялары саласында мұғалімдердің біліктілігін арттыру.

Сонымен қатар, зерттеу нәтижелерін оқу бағдарламалары мен оқу-әдістемелік кешендерді әзірлеуде пайдалануға болады.

1.9 Теориялық және әдістемелік тәсілдер:

1. Гуманистік педагогика: Бұл тәсіл әрбір оқушының жеке басына құрметпен қарауды болжайды, оның өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасайды.

2. Инновациялық, тұлғалық-бағдарлы білім беру: Бұл әдіс әр оқушыға оның қажеттіліктері мен қызығушылықтарын ескере отырып, жеке көзқарасты білдіреді.

3. Белсенділікке негізделген әдіс: Бұл әдіс студенттердің оқу процесіне белсенді қатысуын, практикалық және зертханалық жұмыстарды, сонымен қатар жобалық әрекеттерді пайдалануды қамтиды.

4. Мета-субъективтілік: Бұл тәсіл әртүрлі пәндік салалардағы білімдерді біріктіруді көздейді, бұл бізді қоршаған әлем туралы тұтас түсінікті қалыптастыруға ықпал етеді.

5. Белсенді оқу және студенттің өмірлік ұстанымы: Бұл әдіс студенттердің өз бетінше білім алу, сыни тұрғыдан ойлау және шешім қабылдау дағдыларын дамытуды көздейді.

1.10 Оқыту принциптері:

1. Гуманизация принципі, яғни. оқушы тұлғасының дамуына ықпал ететін қолайлы білім беру ортасын құру.

2. Даралау принципі, яғни. оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруда оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру.

3. Белсенділік принципі, яғни. оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуы.

4. Интеграция принципі, яғни. әртүрлі пәндік салалардағы білімдерді интеграциялау.

5. Проблемалық принцип, яғни. оқушылардың танымдық белсенділігін арттыратын проблемалық жағдаяттарды құру.

6. Рефлексивтілік принципі, яғни. оқушылардың өзін-өзі талдау және өзін-өзі бағалау дағдыларын дамыту.

7. Ынтымақтастық принципі, яғни. студенттер мен мұғалімдердің бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру.

8. Шығармашылық принципі, яғни. оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасау.

9. Табыс принципі, яғни. оқушының мотивациясын арттыруға көмектесетін жетістік жағдайларын жасау.

10. Саналылық пен белсенділік принципі мектеп оқушыларының оқу іс-әрекетіне саналы қатысуын, олардың оқу мақсаттары мен міндеттерін түсінуін, сондай-ақ алған білімдері мен дағдыларын практикада белсенді түрде қолдануын болжайды.

Сонымен, теориялық және әдістемелік тәсілдер бағдарламаның жалпы стратегиясын, ал оқытудың принциптері студенттермен жұмыстың нақты әдістері мен формаларын анықтайды.

1.11 Бағдарламаның мақсатты тобы: 9-10 сынып оқушылары.

2.5 Бағдарлама мазмұны

2.1 Метатанымдық дағдыларды қалыптастыру шарттары

Оқушылардың метатанымдық дағдыларын табысты дамыту үшін келесі шарттарды қамтитын жан-жақты білім беру ортасын құру қажет.

Біріншіден, мұғалімнің жұмыс мотивациясы. Ол студенттердің метатанымдық дағдыларын дамытуға белсенді қызығушылық танытуы, тәжірибе жасауға және оқытудың жаңа тәсілдерін іздеуге дайын болуы, үнемі өзін-өзі жетілдіруге, инновациялық педагогикалық технологияларды оқып үйренуге және қолдануға ұмтылуы керек.

Екіншіден, мұғалімнің өз іс-әрекетін жоспарлау, бақылау және бағалау сияқты өзіндік метатанымдық дағдыларын көрсету, студенттерге метатанымдық стратегияларды әртүрлі жағдайларда қолдану жолдарын көрсету, пәнге жеке қызығушылық танытуы мұғалімнің жеке үлгісі.

Үшіншіден, әр оқушының жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеретін тұлғалық-бағдарлы даму ортасын құру, топтық жұмысты, пікірталастарды, жобалық әрекеттерді ұйымдастыру арқылы оқушылардың дербестігі мен жауапкершілігін дамытуға ықпал ететін сенім мен қолдау атмосферасын құру.

Төртіншіден, интерактивті технологияларды, цифрлық білім беру платформаларын, метакогнитивтік дағдыларды дамыту үшін қажетті ақпараттық ресурстарға қолжетімді электронды өлшеу құралдарын, сондай-ақ биология пәні бойынша жеке веб-сайтты құру үшін АКТ-ны қолдану арқылы цифрлық білім беру ортасын құру.

Бесіншіден, оқушылардың оқу мотивациясы мен белсенді қатысуы, оның ішінде оқушылардың оқуға және өзін-өзі дамытуға ішкі мотивациясын қалыптастыру, оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандыратын оқытудың белсенді әдістерін пайдалану, психологиялық қолайлы орта құру.

Соңында, алтыншыдан, білім берудегі инновация мен дәстүрді үйлестіруге бағытталған гимназиядағы жұмыс, мұнда оқушыларды жаңа нәрселерді білуге және ғылыми-зерттеу іс-әрекетімен айналысуға ынталандыратын білім беру кеңістігі жасалады.

Бұл жағдайларды жасау студенттерде метатанымдық дағдыларды тиімді дамытуды және олардың оқудағы жетістіктерін арттыруды қамтамасыз етеді.

2.2 Проблемалар мен қайшылықтарды шешу жолдары

Анықталған мәселелер мен қайшылықтарды авторлық бағдарлама шеңберінде шешу үшін келесі әдістер мен тәсілдер қолданылады (кесте):

19-кесте. Есептер мен қайшылықтарды шешудің әдістері мен тәсілдері

Мәселелер мен қайшылықтар	Әдістер мен тәсілдердің сипаттамасы
Мұғалімдердің құзыреттілігін арттыру	Метатанымдық дағдылар мен заманауи педагогикалық технологияларды дамытуға бағытталған біліктілікті арттыру курстарына белсенді қатысу. Биология және педагогика бойынша соңғы электронды және баспа басылымдарын жүйелі түрде зерттеу. Тәжірибе алмасу және инновациялық тәсілдермен танысу мақсатында әдістемелік бірлестіктер мен педагогикалық конференцияларға үнемі қатысу. Метатанымдық дағдыларды дамыту әдістерін өз бетінше оқу.
Оқушылардың ынтасын арттыру	Эвристикалық тапсырмалар, проблемалық оқыту, жобалық әрекеттер сияқты белсенді оқыту әдістерін қолдану. Өз бетінше білім алуға және сыни тұрғыдан ойлауды дамытуға ықпал ететін білім беру ортасын құру. Рефлексия мен өзін-өзі бағалауды қажет ететін тапсырмаларды бағдарламаға енгізу. Ақпараттық технологияны қолдану. Зертханалық жұмыстарды және тәжірибелік сабақтарды «жанды» эксперимент форматында, студенттердің зерттеушілер рөлінде қатысуымен өткізу. Эксперименттерді жүргізу үшін заманауи технологиялар мен жабдықтарды пайдалану. Оқушылардың материалдармен өз бетінше жұмыс істеуіне жағдай жасау.
Табысқа жету жағдайларын жасау	Оқушылардың түрлі деңгейдегі олимпиадаларға, жарыстарға және конференцияларға қатысуын ұйымдастыру. Эвристикалық олимпиадалар, викториналар мен талқылаулар өткізу. Әрбір пікір бағаланатын формативті бағалауды қолдану.

	Жауаптың дұрыстығын ғана емес, шешімдердің түпнұсқалығын, жаңалығын және тиімділігін бағалау.
Позитивті өзін-өзі бағалауды қалыптастыру	Сыныпта қолдау және сенім атмосферасын құру. Оқушылардың бастамасы мен дербестігін ынталандыру. Рефлексия және өзін-өзі бағалау әдістерін қолдану. Қарым-қатынас дағдыларын және ұжымға қатыстылық сезімін дамыту үшін топтық жұмысты ұйымдастыру.
Метакогнитивті дағдыларды дамыту	Метатанымды білуді, оқу атмосферасын қалыптастыруды, әрекеттерді талдауды, нәтижелерді бағалауды, мұғалімнің көмегін, дағдыларды беруді, рефлексияны және тәжірибеде дағдыларды пайдалануды қамтитын 8 қадамдық метатанымдық оқыту жүйесін пайдалану. АКТ-ны пайдалана отырып, зерттеу типті тапсырмаларды қолдану.
Метатанымдық дағдыларды оқу процесіне кіріктіру	Психологиялық, пәндік және бағалау компоненттерін қамтитын арнайы құрылымы бар сабақтарды әзірлеу. Ғылыми іс-әрекет кезеңдеріне ұқсас сабақ құрылымын пайдалану. Мұғалім мен оқушылар арасындағы еркін диалог, білімнің өзектілігін түсіну. Өз бетінше мақсат қою және әрекетке бағдарлану.

Бұл әдістер мен әдістер анықталған проблемалар мен қайшылықтарды кешенді түрде шешуге мүмкіндік береді, білім сапасын арттыруға және оқушылардың метатанымдық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

2.3 Әдістемелік тәсілдер мен технологиялар

Авторлық бағдарламада студенттердің метатанымдық дағдыларын дамытуға және оқу жетістіктерін арттыруға бағытталған әртүрлі әдістемелік тәсілдер мен технологиялар қолданылады.

Эксперимент авторы келесі әдістемелік тәсілдер мен технологиялардың ерекшеліктері мен артықшылықтарын егжей-тегжейлі сипаттайды (кесте):

20-кесте – Әдістемелік тәсілдер мен технологиялар.

Тәсілдер мен технологиялар	Ерекшеліктер	Артықшылықтары
<i>Әдістемелік тәсілдер</i>		
Белсенділікке негізделген	оқушылардың белсенді қатысуы, практикалық және зертханалық жұмыстар, жобалық жұмыстар арқылы оқыту.	теориялық білімдерін практикада қолдана білу дағдыларын дамыту, дербестік пен жауапкершілікті дамыту.
Тұлғаға	әрбір оқушының	дербестік пен

бағытталған	ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, оқытуды дараландыру.	жауапкершілікті дамытуға, оқушылардың ынтасын арттыруға ықпал ететін қолайлы білім беру ортасын құру.
Құзыреттілікке негізделген	студенттерде қазіргі әлемде табысты өзін-өзі жүзеге асыру үшін қажетті негізгі құзыреттерді дамыту.	білімді әр түрлі жағдайда қолдана білу дағдыларын дамыту, қазіргі қоғамдағы өмірге дайындау.
Мета-тақырып	әр түрлі пәндік салалар бойынша білімдерді интеграциялау, қоршаған әлемге тұтас көзқарасты қалыптастыру.	күрделі есептерді шешу үшін әртүрлі пәндерден алған білімдерін қолдану дағдыларын дамыту, жүйелі ойлауды қалыптастыру.
<i>Технологиялар</i>		
проблемалық оқыту	оқушылардан шешім табуды талап ететін проблемалық жағдаяттарды құру.	сыни тұрғыдан ойлауын, ақпаратты талдау және синтездеу қабілетін дамыту, танымдық белсенділігін арттыру.
жобалық оқыту	студенттердің жобаларды өз бетінше жоспарлауы, жүзеге асыруы және таныстыруы.	шығармашылық қабілеттерін, топпен жұмыс істеу дағдыларын, өзін-өзі таныстыру дағдыларын дамыту, алған білімдерін практикада қолдану.
сыни тұрғыдан ойлауды дамыту	ақпаратты талдау, синтездеу және бағалау қабілетін дамытуға бағытталған оқытудың белсенді әдістерін қолдану.	ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамыту, өз көзқарасын дәлелдей білу, дербестігін дамыту.
АКТ	интерактивті технологияларды, цифрлық білім беру платформаларын, электронды өлшеу құралдарын пайдалану.	оқу материалының көрнекілігі мен қолжетімділігін арттыру, пәнге деген қызығушылығын арттыру, заманауи технологиялармен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру.

сәттілік жағдайларын жасау	қалыптастырушы бағалауды қолдана отырып, оқушылардың олимпиадаларға, жарыстарға, конференцияларға қатысуын ұйымдастыру.	оқушылардың ынтасын арттыру, өз-өзіне деген сенімділігін дамыту, өзін-өзі оң бағалауды қалыптастыру.
8-қадамдық метатанымдық оқыту	нақты құрылымдау, рефлексия кезеңдерінің болуы және дағдыларды беру.	оқуға саналы көзқарасты қалыптастыру, өз қызметін жоспарлау, бақылау және бағалау қабілеттерін дамыту.

Осы әдістемелік тәсілдер мен технологияларды қолдану студенттердің метатанымдық дағдыларын дамытуға және оқу жетістіктерін арттыруға ықпал ете отырып, бағдарламаның міндеттерін кешенді шешуге мүмкіндік береді.

2.4 Оқытуды ұйымдастыру формалары

Жұмыста оқытуды ұйымдастырудың келесі формалары қолданылады:

1. Жеке жұмыс (тапсырмаларды орындау, жобаларды дайындау, қосымша ақпарат көздерімен жұмыс).
2. Топтық жұмыс (проблемалық мәселелерді талқылау, бірлескен жобаларды жүзеге асыру, пікір алмасу).
3. Фронтальды (жалпы сыныптық) жұмыс (теориялық материалды талқылау, есептер шығару, эксперименттер жүргізу).
4. Жұппен жұмыс (мәселелерді талқылау, тапсырмаларды орындау, пікір алмасу).
5. Өздік жұмыс (тапсырмаларды орындау, сабаққа дайындалу, қосымша ақпарат көздерімен жұмыс).

Сабақ барысында автор 3 кезеңді анықтайды:

- I. Бағдарлау және мотивациялық кезең (мақсат қою, мотивация, білімді жаңарту).
- II. Оперативті-танымдық кезең (жаңа материалды меңгеру, білімді практикада қолдану).
- III. Бақылау және түзету кезеңі (білімді меңгеруді бақылау, қателерді түзету, рефлексия).

2.6 Бағдарламаны жүзеге асыру кезеңдері

Бұл педагогикалық тәжірибеде студенттердің метатанымдық дағдыларын дамыту және оқу жетістіктерін арттыру бағдарламасын жүзеге асыру ғылыми ізденіс пен практикалық іс-әрекеттің логикасын көрсететін кезең-кезеңімен жүзеге асырылады.

I. Ұйымдастыру-мотивациялық кезең

Мақсаты: оқушылардың бойында жағымды көзқарас қалыптастыру, сабақтың мақсаты мен міндеттерін түсіну, білім мен тәжірибені жаңарту.

Әдіс-тәсілдері: ынталандырушы сұрақтар, проблемалық жағдаяттар құру, SMART мақсаттарды пайдалана отырып мақсат қою.

Бұл кезеңде оқушылар сабаққа психологиялық тұрғыдан дайындалып, сабақтың тақырыбы мен мақсаты айқындалып, белсенді танымдық әрекетке мотивация жасалады.

II. Операциялық-танымдық кезең:

Мақсаты: жаңа білімді белсенді меңгеру, іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру, метатанымдық стратегияларды дамыту.

Әдіс-тәсілдер: эвристикалық оқыту, проблемалық оқыту, зерттеушілік әрекет, топтық жұмыс, пікірталас, АКТ.

Студенттер оқу процесіне белсенді түрде қатысады, оқу міндеттерін шешуде және метатанымдық дағдыларды дамытуда әртүрлі әдістер мен әдістерді қолданады.

III. Бақылау және түзету кезеңі:

Мақсаты: өзін-өзі бақылау және өзара бақылау, нәтижелерді бағалау, қателерді түзету, рефлексия.

Әдіс-тәсілдері: өзін-өзі бағалау, бірін-бірі бағалау, критериалды және формативті бағалау, рефлексиялық сұрақтар, дауыстап ойлау.

Бұл кезеңде оқушылар өз әрекеттерін талдап, қол жеткізген нәтижелерді бағалайды және қателерін түзетеді.

IV. Біліктілікті беру кезеңі:

Мақсаты: жаңа жағдайларда метатанымдық дағдыларды қолдану, өз іс-әрекетін өз бетінше жоспарлау және ұйымдастыру қабілетін дамыту.

Әдіс-тәсілдер: жобалық іс-әрекет, зерттеу жұмыстары, шығармашылық жұмыс.

Студенттер алған білімдері мен дағдыларын практикалық есептерді шешуге қолданады және өздерінің оқу өнімдерін жасайды.

Әрбір кезеңнің оқу-тәрбие процесінің жүйелілігі мен тиімділігін қамтамасыз ететін өзіндік мақсаттары, міндеттері мен әдістері болады.

2.7 Нәтижелерді бағалау

Бағдарламаны іске асыру нәтижелерін бағалау қолданылатын әдістер мен технологиялардың тиімділігін анықтауға, сондай-ақ студенттердің метатанымдық дағдылары мен оқу жетістіктерінің даму динамикасын анықтауға мүмкіндік беретін маңызды кезең болып табылады.

Бағалау әдістері:

1. Бақылау, ол оқушылардың сабақтағы, сыныптан тыс жұмыстағы, жобалық және зерттеу жұмыстары кезіндегі іс-әрекетін бақылауды, сонымен қатар олардың белсенділігін, дербестігін, топта жұмыс істеу қабілетін және метатанымдық стратегияларды қолдануды бағалауды қамтиды.

2. Жазбаша жұмыстарды, жобаларды, презентацияларды, зертханалық және практикалық жұмыстардың нәтижелерін талдауды, сондай-ақ тапсырмалардың сапасын бағалауды, материалды терең түсінуді және білімді практикада қолдана білуді қамтитын қызмет өнімдерін талдау .

3. Тестілеу, яғни. метатанымдық дағдылар мен пәндік білімнің даму деңгейін бағалау үшін диагностикалық тесттер жүргізу және Мемлекеттік білім беру стандартының, типтік бағдарламалардың және халықаралық зерттеулердің (PISA) талаптарына сәйкес әзірленген стандартталған тесттерді пайдалану.

4. Оқушылармен, мұғалімдермен, ата-аналармен сауалнамалар мен сұхбаттардан, сондай-ақ оқу үдерісіне қанағаттанушылықты бағалаудан, қиындықтарды анықтаудан және бағдарламаны жетілдіру бойынша ұсыныстардан тұратын сауалнама .

5. Өзін-өзі бағалау және өзара бағалау, ол өзін-өзі бағалау парақтарын, рефлексиялық күнделіктерді пайдаланудан, топтық жұмыс барысында өзара бағалаудан және өз қызметін талдау және бағалау дағдыларын дамытудан тұрады.

6. Оқу және сабақтан тыс жұмыстардың нәтижелерін, олимпиадалар мен жарыстардағы жетістіктерді, сонымен қатар метатанымдық дағдылар мен оқу жетістіктерінің даму динамикасын бағалауды қамтитын портфолиоға талдау жасау .

7. Бағалаудың ашықтығы мен объективтілігін қамтамасыз ету үшін оқушылардың жетістіктерін бағалаудың нақты критерийлерін пайдалана отырып критериялды бағалау .

8. Оқу процесін түзету үшін кері байланыс арқылы қиындықтарды анықтауға және дер кезінде көмек көрсетуге бағытталған оқу процесіндегі формативті бағалау .

Автор келесі бағалау критерийлерін ұсынады (21-кесте):

21-кесте – Бағалау критерийлері.

Критерийлер	Мазмұны
Метатанымдық дағдылардың даму деңгейі	Өзінің оқу қызметін жоспарлау, бақылау және бағалау қабілеті. Әртүрлі жағдайларда метакогнитивтік стратегияларды қолдана білу.
Академиялық табыс	Пәндік білім мен дағды. Алған білімдерін практикада қолдана білу.
Оқуға мотивация	Пәнге деген қызығушылық. Сабақтағы және сыныптан тыс жұмыстардағы белсенділік.
Әмбебап құзыреттіліктерді дамыту	Қарым-қатынас дағдылары. Топта жұмыс істей білу. Сыни тұрғыдан ойлау.

Бағалау нәтижелері оқу процесін түзету, әдістемелік тәсілдер мен технологияларды жетілдіру, жалпы бағдарламаның тиімділігін анықтау үшін қолданылады.

Қорытындылай келе, автор пайдаланылған әдебиеттер тізімін ұсынады:

1. Аминов Н.А., Малахова В.Р., Чернявская В.С. Жасөспірімдердегі қабілеттердің өзін-өзі ашу механизмі академиялық табыстың факторы ретінде // СПЖ. 2021. № 82. 96-119 б.
2. Батаева Е.В. Смарт білім беру жағдайында оқушылардың когнитивтік және метатанымдық қабілеттері. Білім және ғылым, 2019, 21 (4), 36-59 б
3. Зборовский Г.Е., Амбарова П.А. Білім берудегі сәтсіздіктен әлеуметтік табысқа дейін // Ресейдегі жоғары білім. 2019. № 11. 34-46 б.
4. Карпов А.В. Оқыту қабілетін дамыту білім берудегі құзыреттілік тәсілді жүзеге асыру шарты ретінде // Өзгермелі әлемдегі тұлға: денсаулық, бейімделу, даму. 2014. № 2 (5). 31-38 б.
5. Карпов А.В., Демидова П.Г. Жеке тұлғаның метакогнитивтік қабілеттері тұжырымдамасының мазмұны туралы // Известия ДСПУ, No 4, 2013. 12-19 Б.
6. Kintsel A. E. Адам сапасы Оңтүстік Кореяда және басқа елдерде білім берудің табыстылығының себебі ретінде / А. Е. Kintsel // Эйдос. – 2015. – No 3. – 14 б.
7. Kintsel A.E. Оқушылардың коммуникативті құзыреттілігін дамыту // Эйдос. 2017. № 4. Б.12-20.
8. Kintsel A. E. Эвристикалық олимпиадалардың пайдасына жеті дәлел / А. Е. Kintsel // Эйдос. – 2017. – No 2. – 13 б.
9. Kinzel A.E. Мектептің оқу тәжірибесінде оқу табысының факторы ретінде білім беру міндеттерін шешу кезінде орта буын оқушыларының метатанымдық дағдыларын дамыту мәселесінің жағдайы / Гоминум, 2022. No 1. С. 58-70.
10. Kinzel A.E. Білім беру мәселелерін шешудегі метатанымдық дағдылар моделінің құрамдас құрамының сипаттамасы орта буын оқушыларының оқу табысының факторы ретінде / Антропологиялық дидактика және білім, 2022, 5-том, No1, 62-82 б.
11. Малахова В.Р. Білім берудің метатанымдық негіздері: ретроспективті талдау // МНКО. 2021 ж. No 6 (91). Б. 368-370.
12. Морзе Н.В., Мукии Т.В., Сюрин О.Н. Ақпараттық қоғам жағдайында орта мектеп оқушысының тұлғасының рефлексиялық құзыреттілігі мен гуманистік әлеуетін дамыту. // ПНиО. 2015 ж. No 1 (13). 88-95 б.
13. Тұлғаның метатанымдық сапаларының құрылымындағы жалпы қабілеттер: монография. / А.А.Карпов; Ярославль күй. атындағы университет П.Г.Демидова. – Ярославль: Ярославль мемлекеттік университеті, 2014. - 272 б.
14. Осипов М.В., Шершнева В.А. Метакомпетенттілік диагностикасының жалпылама сипаттамалары // ПНиО. 2020. № 3 (45). 54-64 б.
15. Осипов М.В. Метакомпетент психологиялық-педагогикалық талдау объектісі ретінде // Қазіргі педагогикалық білім. 2019. № 5. 34-37 б.
16. Потанина А.М., Моросанова В.И. Орта және жоғары сынып оқушыларының нормативтік типологиясы // Ағымдағы тәрбиелік міндеттер контекстіндегі өзін-өзі реттеу психологиясы (О.А. Конопкиннің туғанына 90 жыл). 2021. № 1. 90-99 б.
17. Т.В. Терешонок, С.С. Бакшеева Оқу әрекетінің құрылымындағы метатанымдық компоненттер // Краснояр мемлекеттік аграрлық университетінің

әлеуметтік-экономикалық және гуманитарлық журналы. 2015. № 1. С . 175-180.

18. Тихомирова Т.Н., Воронин И.А., Мисожникова Е.Б., Малых С.Б. Мектеп жасындағы когнитивтік сипаттамалар мен оқу жетістіктері арасындағы байланыс құрылымы // Теориялық және эксперименттік психология. 2015. № 2. 55-68 б.

19. Чуйкова Н.А. Мектеп үлгерімі және университетте оқудағы табыс мәселесі туралы // Белгород мемлекеттік аграрлық университетінің хабаршысы. 2020. № 5 (21). Б.39-44.

20. Шапоров А.М. Студенттердің оқу табысының тұрақтылығының факторлары // Ярославль педагогикалық бюллетені. 2020. № 4 (115). 25-32 б.

21. Флавелл, Дж.Х. Мәселені шешудің метатанымдық аспектілері. Интеллекттің табиғаты / Дж.Х.Флавелл; ред. LBResnick жазған. – Hillsdale, NY: Erlbaum, 1976.- 238 б.

Орыс тілі мен әдебиеті бойынша тағы бір түпнұсқа бағдарламаны қарастырайық : «Қашықтан оқыту жағдайында тілдік бірліктерді қолданудың практикалық дағдыларын дамыту».

Түсіндірме жазба

Орта білім берудің 5-9-сыныптарында (қазақ тілінде оқытатын мектептерде) «Орыс тілі мен әдебиеті» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасы келесі құрылымға сәйкес әзірленді:

«Бөлім» → «Бөлімше» → «Оқу мақсаттарының жүйесі».

Бұл құрылымды таңдау тіл үйренудің негізгі элементтеріне толық көлемде қарастырылатын сөйлеу әрекетінің 4 негізгі түрі – тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым және «Сөйлеу нормаларын сақтау» болуымен түсіндіріледі.

Пән бойынша өткен бағдарламада «Фонетика» (дыбыс), «Сөзжасам» (сөздің бөліктері), «Лексика, морфология және фразеология» (сөз, фразеологиялық бірлік), «Синтаксис» (фразеологиялық тіркес, сөйлем, күрделі синтаксистік тұтас), «Сөйлеу мәдениеті, тілдің әр түрлі бағдарламасы» (барлық тілдің стилистикасы) бөлімдерінде оқытылатын тілдік бірліктер және оқу-тәрбие процесінде олардың өзара байланысында, контекстік шарттауда қарастырылады. Бұл бағдарламаның барлық бөлімдерін бір-бірімен тығыз байланыстыра отырып, тіл коммуникативті бірліктердің негізінде оқытылатын тілге функционалдық көзқарасты жүзеге асырумен байланысты [9].

Сонымен қатар, лингвистер грамматикалық ережелер мен анықтамаларды немесе тілдік бірліктерді қарастыру оқылатын оқу материалының функцияларына бағытталуы керек деп санайды. Сондықтан сөйлеу нормалары деп аталатын тілдік бірліктер мәтіндер мен көркем әдебиет шығармалары арқылы зерттеледі. Бұл студенттердің оқу сауаттылығын, сондай-ақ нақты мысалдар арқылы жазбаша және ауызша сөйлеуді дамытуға көмектеседі, т.б. мәтіндер, суреттер, сипаттамалар және т.б.

Студенттер үшін де, мұғалімдер үшін де бар мәселе қашықтан оқыту форматында тілдік бірліктерді қолданудың жеткіліксіздігі және әртүрлі себептермен студенттер арасында өте белсенді және дұрыс пайдаланылмауы

болып табылады. Бұл:

- тұрғын ауданда қала құраушы жағдайлар, яғни. оқушылар мектеп ішінде де, сыртында да шынайы өмірде бір-бірімен өте тығыз қарым-қатынаста болады;
- оқу үдерісінде цифрлық технологияларды (телефондар, білім беру платформалары) олардың толық көлемде және мүмкіндіктерін пайдаланбау;
- жанұядағы интернеттің және әлсіз материалдық-техникалық базаның болмауына байланысты студенттердің қашықтықтан оқытуға ынтасының төмендігі ;

– оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға сұраныстың жоқтығы, т.б. Адамға жайлылық аймағынан тыс (отбасы, мектеп, ауыл) әртүрлі жағдайларда өмірлік мәселелерді шешуге көмектесетін жұмсақ дағдылар («икемді» дағдылар).

өзектілігі тілдің нормативтік (грамматикалық) аспектілері жағдаяттық сәйкестікпен, тілді қолданудың сәйкестігімен, тақырыптық және өзара әрекеттесу тиімділігімен ажырамас байланыста ұсынылуында. Бұл қашықтан оқытуда дәстүрлі оқытуда тілдің әртүрлі аспектілері мен сөйлеу әрекетінің түрлеріне бағытталған жаттығулардың көмегімен ұзақ уақыт бойы қалыптасқан «ауызша» және «жазбаша» сөйлеу ұғымдарын ажырататындығымызға байланысты. Қашықтықтан оқыту форматында коммуникативтік құзіреттіліктің даму деңгейінің ең көрсеткіші ретінде сөйлеуге басты назар аударылады. Бірақ сөйлеу тыңдаумен тығыз байланысты және көбінесе оқу арқылы алынған ақпарат негізінде басталады.

Осылайша, ауызша сөйлеу коммуникациясын оқушылардың бір-бірімен және қашықтықтан қарым-қатынас құралдарымен интерактивті әрекеттесуінің мақсатты процесі ретінде дамыта отырып, біз жазбаша сөйлеуді дамыту үшін тілдік бірліктерді қолданудағы практикалық дағдыларға аз көңіл бөле бастадық. Бұған 6-7 сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктері де ықпал етеді, олардың негізгі қызметі қарым-қатынасқа бағытталған (психологтардың зерттеулері), т.б. ауызша сөйлеу құзыреттілігі. Осыған байланысты бұл курс қашықтан оқыту жағдайында жазбаша коммуникацияны дамыту үшін тілдік бірліктерді пайдаланудың цифрлық сауаттылығын және практикалық дағдыларын дамытуға бағытталған.

Мақсаты, міндеттері және күтілетін оқу нәтижелері

Бағдарламаның мақсаты: қашықтықтан оқыту жағдайында тілдік бірліктерді қолданудың практикалық дағдыларын дамыту және жетілдіру.

Бағдарламаның мақсаттары:

1. Орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында тілдік бірліктердің практикалық дағдыларын қолданудағы цифрлық білім беру ресурстарының рөлін анықтау.
2. Оқу бағдарламасының тарауларына сәйкес қашықтықтан оқытуда тілдік бірліктерді қолданудың практикалық бағытын көрсету.
3. Қашықтықтан оқыту жағдайында орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында тілдік бірліктерді іс жүзінде қолданудың жаңа шарттарын ұсыну.

Күтілетін нәтижелер:

1. Олар әртүрлі қашықтағы платформалармен жұмыс істеу дағдылары мен

дағдыларына ие болады.

2. Қашықтықтан оқытуда тілдік бірліктерді қолдануды үйреніңіз.

3. Олар қашықтықтан оқытуда тілдік бірліктерді қолданудың жаңа шарттарын қолдана алады.

Тәрбие процесінің жалпы сипаттамасы: жұмыс формалары мен әдістері, цифрлық

Білім беру ресурстары

Курс бағдарламасы вариативтік компонентте қарастырылады және студенттердің орыс тілінің күрделі құрамдас бөліктерінің бірі – студенттердің ауызша және жазбаша дағдыларын қалыптастыру немесе қашықтықтан оқыту жағдайында тілдік бірліктерді қолдану ынтасын арттыру үшін ұсынылады.

Үлгілік оқу бағдарламаларында оқушыларда оқу және жазу сауаттылығын, ақпаратты белгілі бір формада беруді, сөйлеу формаларын, сондай-ақ жазбаша сөйлеудің грамматикалық және пунктуациялық нормаларын сақтауды қамтитын кең ауқымды дағдыларды қалыптастырудың маңыздылығына ерекше назар аударылады. Бұл дағдыларды дамыту үшін курс бағдарламасы мыналарды ұсынады:

1) оқуда Skype, Zoom, MS Teams , Google Classroom платформалары .

2) әртүрлі ақпарат түрлерімен жұмыс істеу;

3) әр түрлі оқу тапсырмаларын, жеке мазмұнды немесе шынайы бейнематериалдарды, көрнекі ынталандыруды (суреттер, фотосуреттер және т.б.) пайдалана отырып жаттығуларды орындау;

4) түсініктемелер арқылы жазбаша мәтінді бірлесіп өңдеу және талқылау.

Курстың әрбір кезеңі тілдік бірліктерді қолдану бойынша жұмыстың жеке әдістері мен формаларын қажет етеді. Сонымен қатар, оқушылардың белсенділігін арттыратын оқу іс-әрекетінің жұптық, шағын топтық және ұжымдық түрлерін пайдалану ұсынылады. Осыған байланысты қашықтықтан оқыту контекстінде тілдік бірліктерді жаттықтыру базасы әзірленетін болады. Оларға мыналар кіруі керек: жаттығулар жиынтығы, нақты жағдайларда білім мен дағдыларды тәжірибеде қолдануға арналған тренажерлар, өйткені Дистанциялық форматта сөйлеу дағдыларын зерттеу әлі де оқытудың тиімді әдістері мен әдістерін түсінуді және дамытуды талап етеді. Сондықтан әртүрлі платформаларды пайдалану өзекті және тиімді болады.

Оқыту әдістері мен тәсілдері :

- әңгімелесу;
- мұғалімнің түсіндіруі;
- оқу;
- бақылау;
- салыстыру және талдау.

Сандық білім беру ресурстары :

Skype, Zoom, MS Teams, Google Classroom, Google Meet платформалары .
Adobe Connect.

Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны

Курс бағдарламасы келесі бөлімдерден тұрады:

1-бөлім. Қашықтық платформаларды зерттеу

1) Қашықтықтан оқытуға арналған Skype мүмкіндіктері: жалпы чат, экранды бөлісу, файлдарды жіберу, топтық онлайн хабар тарату.

2) Масштабтың артықшылықтары: жеке және топтық сабақтар, белгілі бір уақытта тұрақты сабаққа арналған сілтемелерді қайталау, экранды бөлісу, бірлесіп жұмыс істеу, кез келген жағдайда оқу, аннотация немесе бірлесіп өңдеу үшін қарындашты пайдалану.

3) MS Teams платформасы – топтың немесе топтың кез келген мазмұнына қол жеткізу, ортақ құжатта жұмыс істеу, өңдеу, аудио хабарлама, топ тарихын зерттеу және сыныптасымен хат алмасу және т.б.

4) Google Classroom, Google Meet мүмкіндіктері . Adobe Connect – сынып құру, студенттерді курсқа қабылдауды ұйымдастыру, қажетті оқу материалдарымен алмасу, орындауға және оларды бағалауға арналған тапсырмаларды ұсыну, оқуды рефлексия және өзін-өзі реттеу.

2-секция. Қашықтықтан оқыту жағдайында тілдік бірліктерді зерттеу

1) Мәтінді кейінгі сыни талдау және тыңдалған ақпаратты игеру үшін аудио мәтіндер

2) Тыңдалған мәтінді қабылдау, түсіну және жаңғыртуға арналған тапсырмалар

3) Аналитикалық ойлауды дамыту мақсатында тыңдалған мәтін бойынша тапсырмалар құрастыру

4) Мәтін авторынан кейін оқу

5) Аудио мәтінді талдау элементтерімен қайталау

6) Аудио мәтінге сүйенбей әңгімелеу

7) Тыңдаған мәтінмен жұмыс жасау арқылы сөйлеу мәдениетін арттыру

8) Алдын ала және алдын ала оқу

9) Айқын және жасырын ақпаратты анықтау

10) Аудио мәтіннің мағыналық бөліктері

11) Мәтінді болжау

12) Мәтіндегі айқын және жасырын ақпараттың айырмашылығы

13) Графикалық және орфографиялық жазу дағдылары

14) Сөздің семантикасы

15) Мәтінге қарапайым жоспар арқылы мәтінді қалпына келтіру

16) Ертегіні есте сақтау

3-бөлім. Жаттығу жаттығулары, тілдік бірліктерді қолданудағы практикалық дағдыларды жаттықтыруға арналған тапсырмалар

1) Жабық типтегі өзін-өзі бақылау сынақтары

2) Лексикалық және грамматикалық тренерлер

3) Дыбыстық сөздік диктанттары

4) Түпнұсқа бейнематериалдарды пайдалану

5) Басқа мәдениет өкілдерімен диалог.

Бағдарламаны жүзеге асырудың ерекшеліктері (қашықтан)

Қашықтықтан оқыту кезінде кейбір нақты принциптерді ұмытпаған жөн.

Бұл:

– мұғалім мен оқушы арасындағы әртүрлі формадағы (бейне байланыс, түсініктемелер және т.б. арқылы), сондай-ақ студенттер арасындағы қарым-қатынастың қажеттілігін анықтайтын интерактивтілік. Бұл кезеңде тыңдалым, айтылым, жазылым сияқты сөйлеу бірліктері жаттығады. Онлайн байланыс студенттерге ауызша және жазбаша қателердің бар-жоғын түсінуге мүмкіндік береді;

– Алғашқы білімді ескеру қажет, өйткені кез келген қашықтықтан платформа оқудың белгілі бір дағдыларын талап етеді, сондықтан цифрлық технологияларды және оқу бағдарламасын пайдалану бойынша базалық білім курс бағдарламасын меңгеруге көмектеседі;

– Оқушылардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып оқытуды даралау және саралау тапсырмалардың типологиясын түрлендіруге, артта қалған дағдылар мен дағдыларды жаттықтыру үшін қосымша немесе арнайы тапсырмалар беруге немесе тапсырмалардың көлемін ұлғайтуға мүмкіндік береді. Қашықтықтан оқыту студенттердің жеке қажеттіліктерін қанағаттандыруға және оқу материалдарын оқу қарқындылығын өзгертуге мүмкіндік береді. Оқыту бағдарламасы ашық тапсырмаларды ұсынады және тапсырмалар студенттің позициясын байқауға болатындай тұжырымдалған, бұл өз жұмысының өнімін көруге мүмкіндік береді;

– студентпен ауызша сөйлесуді қамтитын сәйкестендіру және материалды меңгеру дәрежесін анықтау және жазбаша жауаптармен салыстыру;

– оқытуды реттеу – сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін зерттеуді және тілдік бірліктерді қолданудың практикалық дағдыларын дамытуды қамтитын оқу процесінің өнімділік деңгейі;

– Жаңа ақпараттық технология құралдарын қолданудың педагогикалық орындылығы орындалатын жұмыстың дербестігін және оқу материалын меңгеру деңгейін анықтауға көмектеседі, сонымен қатар студенттерге оқытудың жаңа деңгейіне шығуға және сонымен бірге тілдік бірліктерді тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Курс бағдарламасы бойынша студенттердің білім нәтижелерін бағалаудың сипаты өзгермелі. Оқушылардың жетістіктерін бағалау құралдары олардың өзін-өзі бағалауы мен білімге деген танымдық қызығушылықтарының өсуіне ықпал етуі, сонымен қатар жеке жетістіктерге мотивацияны диагностикалауы керек.

Бағдарламаның күнтізбелік және тақырыптық жоспары

Жоқ.	Сабақтың тақырыбы	Негізгі мазмұны	Оқыту нәтижелері
Қашықтықтан оқыту туралы түсінік – 8 сағат			
1	Қашықтықтан	Өз бетіңізді жасаңыз;	Платформалардың

	оқытуға арналған Skype, Zoom, MS Teams, Google Classroom платформасымен таныстыру	чат, байланыс командалары, файлды жүктеп салу.	сипаттамаларын, берілген платформаның ерекшеліктерін білу
2	Масштабтау платформасымен танысу	Өз бетіңізді жасаңыз; чат, байланыс командалары, файлды жүктеп салу.	Платформалардың сипаттамаларын, Skype-тан осы платформаның мүмкіндіктерін біліңіз
3	MS Teams платформасымен танысу	Өз бетіңізді жасаңыз; чат, байланыс командалары, файлды жүктеп салу.	Платформалардың сипаттамаларын, Skype, Zoom бағдарламаларынан осы платформаның мүмкіндіктерін біліңіз
4	Google Classroom платформасымен танысу	Өз бетіңізді жасаңыз; чат, байланыс командалары, файлды жүктеп салу.	Барлық алдыңғы платформалардан платформалардың сипаттамаларын, осы платформаның мүмкіндіктерін біліңіз
5	Әртүрлі платформаларда топтарда және секциялық бөлмелерде жұмыс жасаңыз	Чаттарда жазу, микрофондармен, бар құралдармен жұмыс істеу	Олар топта жұмыс істейді, тыңдауды және естуді біледі
Әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс – 16 сағат			
Есту			
1	Мәтінді кейінгі сыни талдау және тыңдалған ақпаратты игеру үшін аудио мәтіндер	Мәтін түрін, тақырыбын, идеясын, авторлық ұстанымын анықтаңыз Негізгі сөздерді бөлектеңіз	Мәтін алдындағы жұмысты анықтайды, таныс емес сөздер мен мәлімдемелердің мағынасын ашады, проблемалық тапсырма қояды.
2	Тыңдалған мәтінді қабылдау, түсіну және жаңғыртуға арналған тапсырмалар	Толық контекстті жаңғырту үшін жабық және ашық сұрақтар жасаңыз	Диалог құрастырады, сұрақтар мен тыңдалған мәтінді салыстырады, сұрақтар арқылы толық мәтінді

			қайталайды
3	Аналитикалық ойлауды дамыту үшін тыңдалған мәтін бойынша тапсырмалар құрастыру	Негізгі сөз тіркестерін белгілеңіз Тыңдаған мәтінге қарапайым жоспар құрыңыз Құрылған жоспар бойынша мәтінді айту	Тірек сөз тіркестері мен қарапайым жоспар бойынша ақпаратты жаңғыртады, мәтінді жоспар бойынша айтады
Сөйлеп тұрған			
1	Мәтін авторынан кейін оқу	Сандық жабдықтан мәтіндерді оқу, әртүрлі форматтағы мәтінді қабылдай алу	Мәтінді дұрыс оқиды: үзіліс, екпін. Сөйлемнің толықтығын көрсетеді.
2	Аудио мәтінді талдау элементтерімен қайталау	Мәтіндегі сөз тіркестерін пайдалана отырып, кейіпкерлерге мінездеме беру, кейіпкер портретін, мәтін ретін құру.	Аудио мәтіндегі кейіпкерлердің сипаттамасын табады, кейіпкерлерді сипаттау үшін сөз тіркестерін пайдаланады және аудио мәтіндегі оқиғалар тізбегін шығарады.
3	Аудио мәтінге сүйенбей әңгімелеу	Диалог үшін құрылған сұрақтарды пайдаланыңыз	Диалог үшін құрастырылған сұрақтар арқылы аудиомәтінді түсіндіреді
4	Тыңдаған мәтінмен жұмыс жасау арқылы сөйлеу мәдениетін арттыру	Мәтінді түсіндіруге арналған тренажер жасаңыз	Аудио мәтін бойынша өз бетінше ауызша мәтін жасайды.
Оқу			
1	Алдын ала және алдын ала оқу	Аудио мәтінмен мәтін алдындағы жұмысқа сұрақтар құрастыру	Олар алдын ала оқу кезінде тезистерді құрастырады
2	Айқын және жасырын ақпаратты анықтау (С.Абрамов «Кемпірқосақ үстінде»)	Ашық, содан кейін жасырын (екінші) ақпаратты қамтитын негізгі сөз тіркестерін таңдаңыз	Айқын және қосымша ақпаратты табады, мәтінді шарлайды, аудиомәтіннің мақсатын тұжырымдайды
3	Аудио мәтіннің мағыналық	Аудио мәтінді бөліктерге бөлу үшін	Негізгі семантикалық бөліктерді

	бөліктері	абзацтың бастапқы сөз тіркестерін табыңыз	ерекшелейді
4	Мәтінді болжау	Мәтіннің абзацтарын оқу, болашақ оқиғаларды болжау	Мәтіннің жалғасын болжай алады
5	Мәтіндегі айқын және жасырын ақпараттың айырмашылығы	Айқын және жасырын ақпараттың рөлін белгілеу	Мәтіндегі айқын ақпараттың мағынасын және мәтіннің негізгі идеясын көрсетудегі жасырын ақпараттың рөлін түсіндіреді.
Хат			
1	Графикалық және орфографиялық жазу дағдылары	Аудио мәтінге сөздік жасаңыз	Электронды сөздіктерді пайдаланады, сөздің мағынасын және оның жазылуын есте сақтайды
2	Сөздің семантикасы	Төл сөздің лексикалық мағынасын, сөзжасамдық морфеманың мағынасын анықтаңыз	Сөздің лексикалық мағынасын анықтай алады
3	Мәтінге қарапайым жоспар арқылы мәтінді қалпына келтіру	Ашық және жасырын ақпаратты пайдалана отырып, мәтінді қарапайым жоспар бойынша қайта жасаңыз	Ашық және жасырын ақпаратты пайдалана отырып, жоспар бойынша мәтін жаза алады
4	Ертегіні есте сақтау	Өз ұстанымыңызды білдіре отырып, өз мәтініңізді жазыңыз	Графикалық және орфографиялық жазу дағдыларын пайдалана отырып, мәтін бойынша өзіндік ұстанымын білдіре отырып, жатқа әңгіме жазады
Оқу жаттығулары, тілдік бірліктерді қолданудағы практикалық дағдыларды жаттықтыруға арналған тапсырмалар – 10 сағат			
1	Лексикалық диктант	Электрондық сөздіктерді пайдалана	Кез келген платформаны

		отырып, сөздерге анықтама беріңіз	пайдалану мүмкіндіктерін кеңейтіңіз
2	Орфографиялық диктант	Аудио мәтіндерді пайдаланып сөздер мен сөз тіркестерін жазыңыз	Олар тыңдау, сөйлеу және жазу дағдыларын, сонымен қатар мұғалімнің таңдауы бойынша платформаны пайдаланады
3	Есте сақтау диктанттары	Жақында оқылған мәтінді пайдаланып, берілген уақыт ішінде оның негізгі идеясын жазыңыз	Олар платформаны пайдалана отырып, жазу дағдыларын және сөйлеу нормаларын сақтайды
4	«Айырмашылығын түсіндір» тапсырмасы	Дыбысталуы ұқсас, бірақ мағынасы әртүрлі сөздерді пайдаланыңыз	Бұл сөздердің лексикалық-семантикалық мағынасы мен қолданылуын пысықтап, платформада жұмыс жасайды
5	Аудио мәтінге сөз тіркестерінің тізімін құрастыру, синонимдік және антонимдік тіркестерді таңдау	Мәтін бойынша білімдерін, сөздердің лексикалық және семантикалық мағынасын тексеру	Сөз тіркестерін қолдану және платформада жұмыс істеу мүмкіндіктерін кеңейтеді
6	Басындағы сөйлемдерді аяқтау	Жақында үйренген бөлікті пайдаланыңыз	Олар сөйлеу, жазу және мәтіндік білім дағдыларын, сондай-ақ микрофонды пайдалану дағдыларын үйренеді.
7	Кейіпкерлерге, шығармаларға мінездеме (Д. Свифт «Гулливердің саяхаты»)	Кейіпкерлердің сыртқы келбетін, шығарманың негізгі сюжеттерін сипаттаңыз	Олар сөйлеуге, жазуға, сөйлеу нормаларын сақтауға жаттығады, платформадағы диалог арқылы мәтіннен қажетті ақпаратты шығарады.
8	Бейнелер бойынша	Жабық және ашық	Олар сұрақтарды

	сұрақтар құрастыру	сұрақтар құрастырыңыз	құрастыру, диалогтың реттілігі және монологтық бөлікті шығару дағдыларын үйренеді
9	Жұмысқа иллюстрацияларды таңдау	«Мен жұмыс туралы не білдім?» кестесін толтырыңыз.	Олар платформада жұмыс істеу дағдыларын шыңдайды
10	Әртүрлі жанрдағы мәтіндер жасау (В. Обручев «Санников жері»).	Мәтінді журналистік стильде (баяндама, ескерту, шолу) немесе ресми іскерлік стильде (сенімхат, өтініш, құттықтау, іскерлік хат) жасаңыз.	Публицистикалық стильдің стильдік ерекшеліктерін анықтайды, публицистикалық және ресми іскерлік стильдердің тіл құралдарын көрсетеді.

Ескерту: 5-9-сыныптарға арналған Үлгілік оқу жоспарындағы аудиомәтіндер мен мәтіндерді, сондай-ақ оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес кез келген шығармаларды пайдалануға болады.

Жаттығулар кеңестік сипатта болады және қолданылатын платформаларға сәйкес таңдалады.

Оқу-әдістемелік кешен

Бағдарламаның оқу-әдістемелік кешені мыналардан тұрады:

1. Орта білім деңгейіндегі 5-9-сыныптарға (орыс тілінде оқытылатын) үлгілік оқу бағдарламасы.

2. Анықтамалық әдебиеттер (энциклопедиялар, сөздіктер, анықтамалықтар, кестелер, сілтемелер, веб-сайттар және т.б.).

3. Ғылыми және ғылыми-көпшілік әдебиеттердің мәтіндері (ғылыми, ғылыми-көпшілік басылымдар мен басылымдар, эксперименттердің сипаттамасы және т.б.).

4. Жалпыға қолжетімді бейнематериалдар (көркем және ғылыми-көпшілік фильмдер, сабақтардың, оқиғалардың бейнежазбалары және т.б.).

5. Ашық дереккөздерден алынған аудиоматериалдар (музыкалық жазбалар, аудиокітаптар, осы тақырыпты оқуға қажетті аудиожазбалар).

6. Электрондық білім беру құралдары (білім беру бағдарламасының тілдік бірліктерін оқу/қолдану бойынша виртуалды дәрістер, демонстрациялық модельдер, слайд-презентациялар, виртуалды сынақтар мен зертханалық жұмыстар, жеке тапсырмалар, тренажерлар, жаттығулар және т.б.).

7. Оқу іс-әрекетін ұйымдастыруға арналған әдістемелік материалдар.

8. Жеке тақырыптар мен сыныптардың әдістемелік өңдеулері.

9. Әдістемелік ұсыныстар:

– оқушылардың оқу мотивациясын дамыту (ойын технологияларын пайдалану, дәстүрлердің, атрибуттардың, марапаттау жүйесінің болуы және т.б.);

– білім алушылардың оқу үдерісін ұйымдастыруға қанағаттануын бақылау;

– қолда бар материалдық-техникалық базаны тиімді пайдалану үшін;

10. Дидактикалық материалдар:

– студенттерге арналған үлестірме материалдар (электрондық жұмыс дәптері, электронды тесттер мен сауалнамалар базасы, диагностикалық және шығармашылық тапсырмалар, тапсырмалар карталары, дайын шаблондар мен трафареттер, фотосуреттер, оқу-әдістемелік және технологиялық карталар);

11. Диагностикалық материалдар және студенттердің курстық бағдарламаны меңгеру нәтижелерін бағалау критерийлері (чатта, форумда, жазбаша және ауызша орындалған жұмыстар бойынша жеке пікір алмасу, жұмысты бағалау шаблондары және т.б.).

Бағдарламаларды талдай отырып, келесі қорытындыларды жасауға болады:

1. Екі бағдарламаның түсіндірме жазбасын, мақсаттары мен міндеттерін, мазмұнын, жоспарланған нәтижелерін және әдебиеттер тізімін қамтитын нақты құрылымы бар.

2. Екі бағдарлама да студенттердің метатанымдық дағдыларын дамытуға бағытталған, бірақ әртүрлі тәсілдер мен әдістерді пайдаланады.

3. Биология бағдарламасы зерттеуге, проблемалық оқытуға және сыни тұрғыдан ойлауға баса назар аударады.

4. Орыс тілі мен әдебиеті бағдарламасы қашықтықтан оқыту жағдайында тілдік бірліктерді қолданудың практикалық дағдыларын дамытуға бағытталған.

5. Екі бағдарлама да жеке, топтық, бетпе-бет және жұптық жұмыстарды қоса

алғанда, әртүрлі жұмыс форматтары мен әдістерін қамтиды.

6. Екі бағдарлама да іске асыру кезеңдерін, нәтижелерді бағалау критерийлерін, оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді қамтиды.

7. Екі бағдарламаның да практикалық маңызы бар және оны мұғалімдер оқу үдерісінің тиімділігін арттыру үшін пайдалана алады.

Ұсыныстар:

1. Түпнұсқа бағдарламаларды әзірлеу кезінде мақсаттар мен міндеттерді, сондай-ақ жоспарланған нәтижелерді нақты тұжырымдау ұсынылады.

2. Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келетін жұмыстың барабар әдістері мен формаларын таңдау маңызды.

3. Оқушылардың метатанымдық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін түрлі іс-әрекеттерді қамтамасыз ету қажет.

4. Бағдарламаны іске асыру кезеңдерін, нәтижелерді бағалау критерийлерін, оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді енгізу ұсынылады.

5. Бағдарламаның практикалық болуын және басқа мұғалімдер қолдана алатынын қамтамасыз ету маңызды.

Жалпы алғанда, екі бағдарлама да құнды тәжірибені білдіреді және оқу процесін жақсарту үшін пайдаланылуы мүмкін.

Авторлық бағдарламаларды сараптау рәсімдерін реттеу үшін бізде 2020 жылғы 29 желтоқсанда Республикалық оқу-әдістемелік кеңесімен бекітілген тиісті нормативтік-құқықтық база бар, онымен мұғалімдердің танысуын ұсынамыз.

Сараптамалық кеңес туралы ереже

1. Жалпы ережелер

1.1. Осы Ереже келесі нормативтік құжаттарға сәйкес әзірленді:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы;

2. «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;

3. Қазақстан Республикасының білім мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.

1.2. Инновациялық педагогикалық тәжірибеге сараптама жүргізу үшін мектепке дейінгі және орта білім беру саласындағы Республикалық оқу-әдістемелік кеңестің (бұдан әрі – РМБК) жанынан Сараптамалық кеңес (бұдан әрі – ЕК) құрылады.

1.3. Педагогикалық инновациялық тәжірибені бағалау – мұғалімдердің кәсіби қызметінің тиімділігін кешенді бағалау.

1.4. ЕК мүшелері өз салалары бойынша мұғалімдердің кәсіби тәжірибесіне тәуелсіз сараптама жүргізеді.

1.5. ЭС отырысы тоқсанына бір рет өткізіледі, шешім хаттамамен ресімделеді. Хаттамаға Сараптамалық кеңестің төрағасы мен жауапты хатшысы қол қояды. Комиссияның шешімі отырысқа қатысқан көпшілік дауыспен (70%-дан астам) қабылданады. Отырысқа оның толық құрамының кемінде 60%-ы қатысса, ЕК шешімі заңды деп есептеледі. Сараптамалық қорытындыны жауапты хатшы

дайындайды және қол қояды және ЭС төрағасы бекітеді.

2. ЭС мақсаттары мен міндеттері

2.1. **Мақсаты :** Қазақстандық мұғалімдердің инновациялық педагогикалық тәжірибесінің материалдарын зерделеу, білім беру ұйымдарының инновациялық қызметінің деңгейін бағалау, заманауи қазақстандық білім беру моделінің мәселелерін әзірлеуге инновациялық үдерістерді қолдау және бағыттау.

2.2. ES тапсырмалары :

2.2.1 Мұғалімдердің инновациялық педагогикалық тәжірибесінің материалдары негізінде сараптамалық қорытынды дайындау;

2.2.2. Қазақстан Республикасының білім берудегі жаңашылдық дәрежесін, практикалық маңыздылығын және орындылығын анықтау мақсатында педагогикалық бастаманы зерттеу;

2.2.3. Инновациялық қызметтің аралық және соңғы нәтижелерін сараптау.

3. Сараптамалық кеңестің негізгі принциптері, жұмыс әдістері және сараптама объектілері

3.1. Принциптері:

3.1.1. Объективтілік;

3.2.2. Жариялылық, ашықтық;

3.2.3. алқалылық;

3.1.4. Ұтқырлық және тиімділік.

3.2. Әдістері :

3.2.1. Сараптама;

3.2.2. талдау;

3.2.3. Әңгімелесу, сұхбат;

3.2.4. Классификация;

3.2.5. Салыстыру;

3.2.6. Жалпылау;

3.2.7. Аналогия;

3.2.8. жүйелеу;

3.2.9. Қарау.

3.3. Сараптама объектілері :

3.3.1. Жеке қазақстандық мұғалімдердің инновациялық педагогикалық тәжірибесінің материалдары.

3.2.2. Жеке мұғалімнің озық педагогикалық тәжірибесін қорытындылайтын материалдар.

4. Сараптамалық кеңестің құрамы

4.1. **Құрамы 31 адамнан тұратын ЭС РҰМ** мүшелерінің арасынан, сондай-ақ академиялық оқытушыларды, тәжірибелік оқытушыларды және белгілі бір білім салаларындағы беделді мамандарды тарту арқылы құрылады.

4.2. **ЭС-тің жұмысын** төраға, төрағаның орынбасары, жауапты хатшы және Кеңес мүшелері басқарады.

4.3. **Сараптамалық кеңестің құрамы** РҚК шешімімен бекітіледі. РУК мүшелері ЕК төрағасы мен хатшысын сайлайды.

5. Сараптамалық кеңес мүшелерінің міндеттері .

5.1. Төраға мен төрағаның орынбасары ЕК қызметіне жалпы басшылықты және үйлестіруді жүзеге асырады, емтихан тәртібін және ЕК-тің жалпы жұмысын жетілдіру бойынша жұмысты ұйымдастырады. ЭС-ті РҰМ төрағасы немесе оның орынбасары басқарады. Төраға мен төрағаның орынбасары бір мезгілде болмаған жағдайда ЕК отырысы өткізілмейді.

5.2. ЕК мүшелері мұғалімдердің инновациялық педагогикалық тәжірибесінің материалдарымен танысып, материалдардың талаптарға сәйкестік дәрежесі туралы сараптамалық қорытынды дайындайды. ОЖ мүшелері Кеңестің жұмыс отырысында оқытушының материалдарымен танысады, шолулардың объективтілігін бағалайды, келіп түскен материалдар бойынша сұрақтар тізімін қалыптастырады және ББ хатшысына береді.

5.3. Сараптамалық кеңестің жауапты хатшысы Сараптамалық кеңеске келіп түскен өтініштер мен материалдарды тіркейді, олардың ресімделуінің талаптарға сәйкестігін тексереді, оларды сарапшыларға береді, олардан шолуларды қабылдайды, олардың негізінде Сараптамалық кеңестің қорытындыларының жобаларын жасайды, Сараптамалық кеңес отырысының күн тәртібін қалыптастырады, отырыстардың хаттамаларын жүргізеді, Сараптамалық кеңестің қорытындысын дайындайды.

5.4. ES мүшелерінің құқықтары мен міндеттері:

5.4.1. ЭС мүшелері мен сарапшылар сараптамаға келіп түскен материалдардың мазмұнының құпиялылығын сақтауға дербес жауапкершілікте болады. Оларға мыналар жатады:

- авторлар және материалдардың мазмұны туралы мәліметтер;
- емтихан кезеңдері туралы ақпарат.

5.4.2. Сарапшылар жұмыс барысында туындайтын кез келген «мүдделер қақтығысының» жағдайлары туралы ЭС жауапты хатшысын жедел хабардар етуге міндетті.

5.4.3. ЭС мүшелері ЭС-ке қосудан бас тартуға құқылы.

Кеңестің өкілеттік мерзімі мен құрамы жылына бір рет РҚК шешімімен бекітіледі. ЕК құрамы мен өкілеттік мерзімдеріне, оның ішінде кезектен тыс өзгерістер мен толықтыруларды ЕК төрағасы енгізеді. Жаңа мерзімге ЕК құрамын бекіту кезінде ротация қарастырылады.

ES мүшелері:

- 1) объективті, толық және сенімді ақпаратпен қамтамасыз ету;
- 2) келіп түскен материалды қарауға байланысты мәліметтерді жасыруға жол бермеу;
- 3) ғылыми этиканы бұзуға әрекет ету;
- 4) шешімдер қабылдау кезінде қоғамдық пікірдің, тараптардың бірінің немесе үшінші тұлғалардың ықпалынан бос;
- 5) мүдделер қақтығысының алдын алу және шешу бойынша шаралар қабылдау;
- 6) қызмет барысында олар ББҰ-ның басқа мүшелерінің және оқытушылардың ар-намысы мен қадір-қасиетіне нұқсан келтіретін дәрекі, қорлайтын сөздерді немесе айыптауларды қолданбайды. Осы тармақта

көрсетілген талаптарды сақтамау фактілері анықталған жағдайда ЭШ мүшесі оның құрамынан шығарылады.

5.5. Сараптамалық кеңестің мүшесі жұмыс тәртібін жүйелі түрде бұзған, өз функцияларын орындамаған, біліксіздігін көрсеткен, «мүдделер қақтығысы» жағдайында бейтараптық танытқан (сарапшы сараптама ұйымының ғылыми жетекшісі немесе білім беру материалдарын ұсыну жөніндегі қосалқы жетекшісі болып табылады) жағдайда Сараптамалық кеңестің мүшесін мерзімінен бұрын босату туралы мәселені Сараптамалық кеңестің төрағасы енгізе алады.

6. ЭС жұмыс тәртібі

6.1. Материалдар ЕК отырысына дейін бір ай бұрын білім бөлімдерінің жетекшілерінің өтініші бойынша қағаз (3 дана) немесе электронды түрде қабылданады. Барлық парақтар нөмірленуі керек. Дизайн талаптарына сәйкес келмейтін материалдар тіркелмейді және қайтарылады.

Тексеруге жіберілген материалдар 1 ай ішінде беріледі. Қайталама сараптамадан кейін өңделген жұмыстар апелляцияға қабылданбайды.

Материалдар сараптамаға қабылданады, егер оларда:

- білім бөлімдерінің ұсыныстары;
- облыстық оқу-әдістемелік кеңестердің ұсыныстары;
- мектепке дейінгі тәрбиешілер, мектеп мұғалімдері, ЖОО ғалымдары, білім бөлімдері мамандарының (әдіскерлерінің) оң пікірлері.

Инновациялық педагогикалық тәжірибенің қысқаша мазмұнын қарауға қойылатын талаптар қоса берілген (3-қосымша).

ОҚ-ның теріс шешіміне шағымды оқытушы шешім қабылданған күннен бастап 1 (бір) ай ішінде еркін нысанда береді. атындағы ҰАО Президентінің өкімімен шағым берілген күннен бастап 10 (он) жұмыс күні ішінде. Ы.Алтынсарин апелляциялық комиссия (бұдан әрі – комиссия) құрады. Комиссия құрамына тиісті мамандық бойынша ғылыми дәрежесі бар 3 (үш) маман енгізіледі. Рецензенттер, бірлескен авторлар, жұмыс ұсынылған облыстық басқармалардың қызметкерлері комиссия мүшелері бола алмайды.

6.2. ЕС жұмыс тәртібі :

6.2.1. Бірінші кезең – тіркелген күннен бастап 2 апта ішінде мыналар жүзеге асырылады:

а) материалдардың жобалық талаптарға сәйкестігіне алдын ала техникалық сараптама жүргізу; б) облыстар бойынша педагогикалық ұжымның практикалық жұмысының мазмұнына қойылатын талаптарға сәйкестігіне техникалық сараптамадан өткен материалдардың сараптамасы. Бірінші кезеңнің нәтижесі – сараптамалық сараптама.

6.2.2. Екінші кезең – қорытындыларды шығару үшін ЕК-нің жұмыс отырысы. Екінші кезеңнің нәтижесі хаттамамен ресімделетін отырыстың шешімі және сараптамалық қорытынды болып табылады.

ЭС хатшысы оң/теріс шешім қабылдаса, материалдар ИМ ҰАО мұрағатына жіберіледі. І.Алтынсарин ЕК тиісті отырысында шешім қабылдағаннан кейін күнтізбелік 30 (отыз) күн ішінде. Материалдарға мыналар жатады:

- 1) оқытушының өтініші (тиісті нысанда);
- 2) электрондық жеткізгіштегі портфолио;
- 3) қойылған мәселе бойынша жарияланымдар тізбесі мен көшірмелері;
- 4) өтініш берушінің заемдық материалды авторына және алу көзіне сілтеме жасамай пайдалануы туралы анықтама;
- 5) шолулар (2 пікір – сала бойынша ғылыми дәрежесі бар оқытушыдан, магистр-оқытушыдан немесе жоғары/бірінші санатты оқытушыдан);
- 6) Төраға мен хатшы қол қоятын облыстық сарапшылық кеңес отырысының хаттамасы;
- 7) ұсынылатын педагогикалық тәжірибенің білім алушылардың білім сапасына әсерін көрсететін кемінде 2 білім беру ұйымында орындау (жылдар бойынша) актісі.
- 8) жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім туралы дипломдардың, оларға қосымшалардың көшірмелері (транскрипттердің көшірмелері)
- 9) жұмыс орны бойынша куәландырылған кадр қызметінен жеке есеп картасы

САРАПТАМАЛЫҚ КЕҢЕС ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕЛЕРГЕ ҚОСЫМШАЛАР

1-қосымша

РОМС төрағасына Оқытушының Т.А.Ә

Мекен-

жайы _____

байланыс телефоны / электрондық пошта

МӘЛІМДЕМЕ

Проблемамен (тақырыппен) жұмыс істеудегі педагогикалық тәжірибем Ресей менеджмент ғылымдары университетінің сарапшылық кеңесінің отырысында қарастырылуын сұраймын.

Тиісті құжаттар қоса беріледі. Беттердің жалпы саны _____

Күні " _____ " _____ 20 _____ ж.

Қолы _____

2-қосымша

№ р / р	Тірк еу күні	Матер иал атауы	Матери алды ұсынған тұлғаны ң аты- жөні	Матери алдың қолы және берілген күні	Матери алды қабылда ған хатшын ың Т.А.Ә	Хатшыны ң қолы және материалд арды алған күні	Хатшыны ң қолы және қаралған материалд арды қайтару күні	Еске рту (ЕК шеші мі)

ЖАЗУ ТАЛАПТАРЫН ҚАРАУ (мектепке дейінгі білім беру саласында)

Рецензия (сараптама, түсініктеме) – жаңа көркем немесе ғылыми жұмысты, эксперименттік жұмысты, ғылыми жобаларды, оқу, ғылыми-әдістемелік әзірлемелерді, білім беру ұйымдарының материалдарын және т.б. сараптама, сыни талдау, бағалау, бағалау. (бұдан әрі - жұмыс) оларды бекітуге дейін, қорғауға, жариялауға, сынақтан өткізуге, жалпылауға және т.б.

Шолу келесі тармақтарды егжей-тегжейлі қамтуы керек:

1. Жұмыстың өзектілігі :

ұлттық басымдықтармен байланыс;

оның қажеттілігі, уақыт талабына сай болуы. Мектепке дейінгі білім беру жүйесі үшін мәселені шешудің қажеттілігі мен маңыздылығының дәрежесі, анықталған мәселені шешу тәсілдерінің заманауилығы, тәжірибенің жаңашылдығы (мектепке дейінгі тәрбиеші тәжірибесіне қандай жаңалық әкелетіні) негізделеді.

2. Инновациялық педагогикалық тәжірибе :

ІРО негізгі сипаттамалары :

ғылымилық ақпараттылық практикалық маңыздылық логикалық толықтық

3. Жұмыстың жаңашылдық дәрежесі :

3.1 Жаңалық тәжірибенің білім берудегі заманауи жетістіктерге сәйкестігін көрсетеді және мыналардан тұруы мүмкін:

белгілі әдістердің элементтерінің жиынтығында;

педагогикалық іс-әрекеттің жеке жақтарын ұтымды және жетілдіруде;

оқу процесін өзгертуде.

4. **Жұмыстың ғылыми сипаты** оның мектепке дейінгі педагогика, психология және нақты әдістемелердің әдістемесіне, теориясы мен тәжірибесіне, жаңа білім беру парадигмасына және мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту саласындағы педагогикалық ғылым мен практиканың соңғы жетістіктеріне сәйкестігі болып табылады.

5. **Жұмыстың әдістемелік негізінің ішкі бірлігі мен сипаттамаларын бағалау :** логика, нәтижелердің әдіснамалық негізбен байланысы, олардың жүйелілігі.

6. Нәтижелердің, ережелердің, тұжырымдардың және жұмыс қорытындысының негізділігі мен сенімділік дәрежесі .

7. **Жұмыстың практикалық маңыздылығы** – ұсынылып отырған жұмыс сұрақтың/тақырыптың дамуына қаншалықты ықпал етеді. Инновациялық педагогикалық тәжірибені тәжірибеге тиімді енгізу бойынша ұсыныстар.

8. Дизайн талаптарына сәйкестігі .

9. **Жұмысты пайдалану бойынша қорытындылар мен ұсыныстар .** Республикалық сарапшылық кеңестің қарауына ұсыну, жалпылау және тарату, қайта қарауға қайтару және т.б.

Рецензент :

Көрсеткіші бар позиция
ұйымның атауы,
ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, аты-жөні
қолы, күні

ШОЛУ

(мектепке дейінгі білім беру саласында)

(оқу

жоспары, тұжырымдама, ОЭР бағдарламасы, даму бағдарламасы және т.б.)

Білім беруді ұйымдастыру _____

Авторы _____

Ғылыми дәрежесі _____

Тақырыбы _____

1. Жұмыстың өзектілігі (тұжырымдама, бағдарлама, зерттеу тақырыбы немесе эксперименттік жұмыс және т.б.) _____

2. Инновациялық педагогикалық тәжірибе _____

3. Жұмыстың жаңашылдық дәрежесі, білім беру жүйесінде (қалада/ауданда, облыста, республикада, шетелде) аналогтарының болуы немесе болмауы _____

4. Жұмыстың ғылыми сипаты _____

5. Жұмыстың әдістемелік негізінің ішкі бірлігі мен сипаттамаларын бағалау: _____

6. Ғылыми ұстанымның әрбір нәтижесінің, жұмыстың тұжырымдары мен қорытындыларының негізділігі мен сенімділік дәрежесі _____

7. Жұмыстың практикалық маңыздылығы _____

8. Дизайн талаптарына сәйкестігі: _____

9. Жұмысты пайдалану бойынша қорытындылар мен ұсыныстар:

Рецензент :

Көрсеткіші бар позиция
ұйымның атауы,
ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, аты-жөні
қолы, күні

ЖАЗУ ТАЛАПТАРЫН ҚАРАУ (орта білім беру саласында)

Рецензия (сараптама, түсініктеме) – жаңа көркем немесе ғылыми жұмысты, эксперименттік жұмысты, ғылыми жобаларды, оқу, ғылыми-әдістемелік әзірлемелерді, білім беру ұйымдарының материалдарын және т.б. сараптама, сыни талдау, бағалау, бағалау. (бұдан әрі - жұмыс) оларды бекітуге дейін, қорғауға, жариялауға, сынақтан өткізуге, жалпылауға және т.б.

Шолу келесі тармақтарды егжей-тегжейлі және нақты қамтуы керек:

1. Жұмыстың өзектілігі :

жалпы ғылыми және ұлттық басымдықтармен байланыс;
оның қажеттілігі, уақыт талабына сай болуы.

2. Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейі :

а) модификация: модернизация, жоғалған, бірақ бұрыннан белгілі техниканы, әдісті, технологияны, әзірлемелерді, жүйені және т.б. қалпына келтіру;

б) комбинаторлық: жаңа сапаға әкелетін әртүрлі комбинациядағы белгілі элементтерді біріктіру;

в) түбегейлі: түбегейлі жаңа, жаңашыл, бұрын белгісіз нәрсені ойлап табу.

3. Жұмыстың жаңашылдық дәрежесі :

3.1. Білім беру жүйесінде аналогтардың болуы немесе болмауы:

а) қала/аудан;

б) аумақтар;

в) республикалар;

г) шетелде.

3.2. Ол тудыратын түрлендірулердің ауқымы (белгілі – жергілікті, жеке, өзара байланысты емес; модульдік – жекелеген, өзара байланысты; жүйелік – бүкіл мектепті қамтитын.

4. Жұмыстың ғылыми сипаты оның жаңа білім беру парадигмасының философиясына, әдістемесіне, психологиясына және педагогика ғылымы мен тәжірибесінің соңғы жетістіктеріне сәйкестігі болып табылады.

Жұмылдыру:

а) оқушылардың білім, білік, дағдыларын қалыптастыру ғана емес, жеке тұлғасын дамыту және тәрбиелеу;

б) балалардың психофизиологиялық және әлеуметтік денсаулығын сақтау;

в) оқу-тәрбие процесінің экономикалық, экологиялық, этнопедагогикалық, психологиялық бағыттылығын қамтамасыз ету;

г) білім мазмұнының гуманистік, интегративті және инновациялық тәсілдерге сәйкес келуін қамтамасыз ету және т.б.;

г) ғылыми талаптарға сәйкестікті қамтамасыз ету (мәселенің, ғылыми болжамның, мәселенің гипотетикалық шешімінің болуы, ғылыми негізделген зерттеу жүргізу, зерттеу нәтижелерін зерттеуге дейін алынған мәліметтермен салыстыру).

5. Жұмыстың әдістемелік негізінің ішкі бірлігі мен сипаттамаларын бағалау: логика, нәтижелердің әдіснамалық принциптермен байланысы, олардың жүйелілігі.

6. Жұмыстың әрбір нәтижесінің, ғылыми ұстанымының, тұжырымдары мен қорытындыларының **негізділігі мен сенімділік дәрежесі** .

7. Жұмыстың практикалық маңыздылығы – ұсынылып отырған жұмыс нақты жағдайды жақсы жаққа өзгертуге қаншалықты мүмкіндік береді. Тәжірибеде енгізу үшін не ұсынылады.

8. Жұмыстың аралық және түпкілікті нәтижелерін ұсыну (сынау) нысандары мен әдістері (мақалалар, баяндамалар, шығармашылық есептер, оқу-әдістемелік қамтамасыз етілген ашық сабақтар, әдістемелік құралдар, ұсыныстар, диаграммалар, кестелер, талдаулар және т.б.)

9. Жобалық талаптарға сәйкестік . Шығарма мазмұны бойынша кемшіліктер мен пікірлер .

10. Жұмысты пайдалану бойынша қорытындылар мен ұсыныстар (Республикалық сарапшылық кеңестің қарауына ұсыну, сынақтан өткізу, қорытындылау, тарату, жариялау, бекіту, куәландыру, кемшіліктерді жою, пысықтау, бекіту және т.б.).

Рецензент:

Көрсеткіші бар позиция

ұйымның атауы,

ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, аты-жөні

қолы, күні

ШОЛУ

(орта білім беру саласында)

Қосылған _____

(оқу жоспары, тұжырымдама, OER бағдарламасы, даму бағдарламасы және т.б.)

Білім беру ұйымы: _____

Авторы _____

Тақырыбы _____

1. Жұмыстың өзектілігі _____

2. Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейі: _____

3. Жұмыстың жаңашылдық дәрежесі: білім беру жүйесінде аналогтарының болуы немесе болмауы (қала/аудан, облыс, республика, шетел): _____

4. Жұмыстың _____ ғылыми сипаты: _____

5. Жұмыстың әдістемелік негізінің ішкі бірлігі мен сипаттамаларын бағалау

(логика, нәтижелердің әдістемелік негіздермен байланысы, жүйелілік)_____

6. Жұмыстағы әрбір нәтиженің, ғылыми ұстанымның, тұжырымдар мен қорытындылардың негізділігі мен сенімділік дәрежесі_____

7. Жұмыстың практикалық маңыздылығы_____

8. Жұмыстың аралық және түпкілікті нәтижелерін ұсыну нысандары мен әдістері:_____

9. Дизайн талаптарына сәйкестік. Жұмыстың мазмұнына қатысты кемшіліктер мен пікірлер:_____

10. Жұмысты пайдалану бойынша қорытындылар мен ұсыныстар:_____

Рецензент:

Көрсеткіші бар позиция

ұйымның атауы,

ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, аты-жөні

қолы, күні

Инновациялық педагогикалық тәжірибенің ақпараттық картасы
 бірлестік жетекшісі/аудан/қалалық әдістемелік кабинет/әкімшілік/байқау
 қазылар алқасы толтырады)

I. Жалпы ақпарат

(мектепке дейінгі білім беру саласында)

<u>Толық аты-жөні</u> <u>тәжірибенің</u> <u>авторы</u>	<u>Эксперимент</u> <u>авторы жұмыс</u> <u>істейтін мектепке</u> <u>дейінгі ұйым</u>	<u>Мұғалімнің</u> <u>лауазымы</u>	<u>Лауазымы</u> <u>бойынша қызмет</u> <u>өтілі</u>
--	--	--------------------------------------	--

II . Тәжірибенің негізгі сипаттамалары

<u>1. Инновациялық педагогикалық тәжірибе</u> <u>(ИПТ) тақырыбы</u>	
<u>2. Өзгерістер идеясы (IPO-ның мәні неде:</u> <u>технологияларды пайдалануда, білім беру</u> <u>мазмұнын өзгертуде, оқу процесін</u> <u>ұйымдастыруда және т.б.)</u>	
<u>3. Өзгерістерді жүзеге асыру шарттары</u> <u>(мұғалімнің жеке және кәсіби сапаларын</u> <u>және ол қол жеткізген кәсіби шеберлік</u> <u>деңгейін қоса)</u>	
<u>4.Өзгерістердің нәтижесі</u>	
<u>5. Ұсынылған инновациялық педагогикалық</u> <u>тәжірибе бойынша жарияланымдар</u>	

III. Мұғалімнің инновациялық тәжірибесіне сипаттама

Ол еркін түрде толтырылады және мұғалімнің 1 бетке дейін (1800-2000 таңба) инновациялық тәжірибесінің нақты сипаттамасы болып табылады.

IV. Қарау

<u>Күтілетін масштаб және</u> <u>өзгерістердің таралу формалары</u>	
<u>Рецензенттің тегі, аты, әкесінің аты,</u> <u>байланыс телефондары, электрондық</u> <u>пошта мекенжайы</u>	

V.Тәжірибенің ақпараттық сипаттамалары

<u>Инновациялық тәжірибенің сипаттамасы</u>	<u>Білім</u>	<u>Тәрбие</u>	<u>Қосымша білім беру</u>
<u>1. Құндылықтар мен құндылық бағдарлар</u>			
<u>2. Мақсаттар мен міндеттер</u>			
<u>3. Білім беру мазмұны</u>			
<u>4. Технологиялар, соның ішінде АКТ</u>			
<u>5. Қорлар</u>			
<u>6. Әдістер</u>			
<u>7. Ұйымдастыру формалары</u>			
<u>8. Білім беру ортасы</u>			
<u>9. Ақпараттық-әдістемелік орта</u>			
<u>10. Ақпараттық ресурстар</u>			
<u>11. Ұйымдастыру ресурстары</u>			
<u>12. Мотивациялық ресурстар</u>			
<u>13. Ғылыми-әдістемелік ресурстар</u>			
<u>14. Материалдық-техникалық ресурстар</u>			

«Тәжірибенің ақпараттық сипаттамалары» кестесі жұмыс мазмұнын білдіретін құрамдас бөліктерге сәйкес тәжірибенің маңызды сипаттамалары негізінде толтырылады.

Таңдалған ұяшықта берілген тәжірибенің мәнін құрайтын өзгерістерді көрсететін 3-5 кілт сөзді жазыңыз.

Инновациялық педагогикалық тәжірибенің ақпараттық картасы

(ұсынатын тарап толтырады (әдістемелік жетекшісі).

бірлестік/аудан/қалалық әдістемелік кабинет

/әкімшілік/ байқау қазылар алқасы)

I. Жалпы мәліметтер

(орта білім беру саласында)

<u>Толық аты-жөні</u> <u>тәжірибенің</u> <u>авторы</u>	<u>Эксперимент</u> <u>авторы жұмыс</u> <u>істейтін оқу</u> <u>орны, пошта</u> <u>индексімен</u> <u>мекенжайы</u>	<u>Оқытылатын пән</u> <u>немесе</u> <u>орындалатын</u> <u>функция</u> <u>көрсетілген</u> <u>позиция</u>	<u>Лауазымы</u> <u>бойынша қызмет</u> <u>өтілі</u>
--	---	--	--

II. Тәжірибенің негізгі сипаттамалары

<u>1. Инновациялық педагогикалық тәжірибе (ИПТ)</u> <u>тақырыбы</u>	
<u>2. Өзгерістердің көзі (қайшылықтар, жаңа оқу</u> <u>құралдары, оқу іс-әрекетінің жаңа шарттары</u> <u>және т.б.)</u>	
<u>3. Өзгерістер идеясы (ІРО-ның мәні неде: білім</u> <u>беру, коммуникациялық және ақпараттық немесе</u> <u>басқа технологияларды пайдалануда, білім беру</u> <u>мазмұнын өзгертуде, оқу немесе тәрбие процесін</u> <u>ұйымдастыруда және т.б.)</u>	
<u>4. Өзгерістер түсінігі (әдістері, олардың</u> <u>аналогтары мен жаңалығынан артықшылығы,</u> <u>шектеулері, еңбек сыйымдылығы, тәуекелдер)</u>	
<u>5. Өзгерістерді жүзеге асыру шарттары</u> <u>(мұғалімнің жеке және кәсіби қасиеттерін және</u> <u>ол қол жеткізген кәсіби шеберлік деңгейін қоса</u> <u>алғанда)</u>	
<u>6. Өзгерістердің нәтижесі</u>	
<u>7. Ұсынылған инновациялық педагогикалық</u> <u>тәжірибе бойынша жарияланымдар</u>	

III. Мұғалімнің инновациялық тәжірибесіне сипаттама

Еркін түрде толтырылған, бұл мұғалімнің 1 бетке дейін (1800-2000 таңба) инновациялық тәжірибесін нақты сипаттауы.

IV. Қарау

<u>Күтілетін масштаб және өзгерістердің таралу формалары</u>	
<u>Рецензенттің тегі, аты, әкесінің аты, байланыс телефондары, электрондық пошта мекенжайы, пошталық мекенжайы</u>	

V. Тәжірибенің ақпараттық сипаттамасы**

<u>Инновациялық тәжірибенің сипаттамасы</u>	<u>Білім</u>	<u>Тәрбие</u>	<u>Қосымша білім беру</u>
<u>1. Құндылықтар мен құндылық бағдарлар</u>			
<u>2. Мақсаттар мен міндеттер</u>			
<u>3. Білім беруді басқару (білім беру мекемелері үшін де, мұғалімдер мен кураторлар үшін де)</u>			
<u>4. Білім беру мазмұны</u>			
<u>5. Технологиялар, соның ішінде АКТ</u>			
<u>6. Қорлар</u>			
<u>7. Әдістер</u>			
<u>8. Ұйымдастыру формалары</u>			
<u>9. Білім беру ортасы</u>			
<u>10. Ақпараттық-әдістемелік орта</u>			
<u>11. Ақпараттық ресурстар</u>			
<u>12. Ұйымдастыру ресурстары</u>			
<u>13. Мотивациялық ресурстар</u>			
<u>14. Адам ресурстары (білім беру ұйымдарында енгізілген жаңалықтарды сипаттау үшін)</u>			
<u>15. Ғылыми-әдістемелік ресурстар (оқу мекемесі үшін де, мұғалімдер үшін де маңызды)</u>			
<u>16. Материалдық-техникалық ресурстар (оқу мекемесі үшін де, мұғалімдер үшін де маңызды)</u>			
<u>17. Нормативтік-құқықтық ресурстар (білім беру</u>			

мекемесінде жаңалықтарды сипаттау үшін)	енгізілген			
--	------------	--	--	--

«Тәжірибенің ақпараттық сипаттамалары» кестесі жұмыс мазмұнын білдіретін құрамдас бөліктерге сәйкес тәжірибенің маңызды сипаттамалары негізінде толтырылады.

Таңдалған ұяшыққа ұсынылған тәжірибенің мәнін құрайтын өзгерістерді көрсететін 3-5 кілт сөзді енгізіңіз.

«Мен растаймын»

Сараптамалық кеңестің төрағасы

Толық аты-жөні

«___» _____ 20 ж.

**Қорытынды
инновациялық оқыту тәжірибесі үшін
білім беру саласында**

Білім _____ беруді
ұйымдастыру _____

Авторы _____

Тақырыбы _____

1. Инновациялық педагогикалық тәжірибенің өзектілігі _____

Қорытынды: жұмыстың білім беру ұйымының қажеттіліктеріне, әлеуметтік тапсырысқа сәйкестік дәрежесі, білім беру ұйымының жұмысындағы елеулі кемшіліктерді жою мүмкіндіктері (білім беру ұйымы жұмысының сапасын арттыру. Қарау талаптарын қараңыз. _____

2 . Инновациялық педагогикалық тәжірибе

Қорытынды: шығарманың шығармашылық жаңалығы (инновациялық) әлеуеті. Талаптарды қараңыз қарап шығу

3. Жұмыстың жаңашылдық дәрежесі – білім берудегі аналогтарының болуы немесе болмауы _____

Қорытынды: Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейі инновациялық педагогикалық тәжірибеге қойылатын талаптарға сәйкес келеді. Қарап шығу талаптарын қараңыз

4. _____ Жұмыстың _____ ғылыми сипаты: _____

Қорытынды: жұмыстың ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етілу дәрежесі. Қарау _____ талаптарын _____ қараңыз

5. Жұмыстың әдістемелік негізінің ішкі бірлігі мен сипаттамаларын бағалау: _____

6. Жұмыстың нәтижелерінің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізділігі _____ мен _____ сенімділік _____ дәрежесі

7. Жұмыстың _____ практикалық

маңыздылығы _____

Қорытынды: жұмыс өнімділігінің болжамы (есептер немесе сараптамалық бағалау негізінде). Қарап шығу талаптарын қараңыз _____

8. Дизайн талаптарына сәйкестік _____

9. Жұмысты пайдалану бойынша қорытындылар мен ұсыныстар (тәжірибені жалпылау және тарату, қайта қарауға қайтару және т.б.) _____

ЕС жауапты хатшысы

Толық аты-жөні

5-қосымша

«МАҚҰЛДАЙМЫН»
Сарапшының төрағасы
Кеңес
Толық аты-жөні

«__» _____ 20....

ҚОРЫТЫНДЫ

орта білім беру саласындағы инновациялық педагогикалық тәжірибесі үшін

Білім беруді ұйымдастыру _____

Авторы _____

Тақырыбы _____

1. Инновациялық педагогикалық тәжірибенің өзектілігі _____

Қорытынды: жұмыстың білім беру ұйымының қажеттіліктеріне, әлеуметтік тапсырысқа сәйкестік дәрежесі және білім беру ұйымының жұмысындағы елеулі кемшіліктерді жою мүмкіндіктері. Қарап шығу талаптарын қараңыз _____

2. Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейі: _____

Қорытынды: Шығарманың шығармашылық жаңалығы (инновациялық) әлеуеті. Қарап шығу талаптарын қараңыз.

3. Жұмыстың жаңашылдық дәрежесі – білім берудегі аналогтарының болуы немесе болмауы: _____

Қорытынды. Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейінің бүкіл мектептің ғылыми-әдістемелік даму деңгейіне сәйкестігі. Қарап шығу талаптарын қараңыз. _____

4.	Жұмыстың	ғылыми
----	----------	--------

сипаты: _____

Қорытынды: жұмыстың ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етілу дәрежесі.

5. Жұмыстың әдістемелік негізінің ішкі бірлігін және сипаттамаларын, оның білім беру ұйымын дамытудың жалпы стратегиясымен байланысын бағалау

Қорытынды: жұмыстың әртүрлі элементтерінің тұтастығы, жүйелілігі

6. Жұмыстың әрбір нәтижесінің, ғылыми ұстанымының, тұжырымдары мен қорытындыларының негізділігі мен сенімділік дәрежесі:

Қорытынды: жұмыстың негізділігі мен сенімділік дәрежесі. _____

7. Жұмыстың практикалық маңызы: _____

Қорытынды: жұмыс өнімділігінің болжамы (есептер немесе сараптамалық бағалау _____ негізінде). Қарау _____ талаптарын қараңыз. _____

8. Жұмыстың аралық және қорытынды нәтижелерін ұсыну нысандары мен әдістері (мақалалар, баяндамалар, шығармашылық есептер, оқу-әдістемелік қамтамасыз етілетін ашық сабақтар, оқу-әдістемелік құралдар, ұсыныстар және т.б.) _____

Қорытынды: жұмыс нәтижелерін ұсыну деңгейі _____

9. Жобалау талаптарына сәйкестігі. Жұмыстың мазмұнына қатысты кемшіліктер _____ мен пікірлер: _____

Жұмысты пайдалану бойынша қорытындылар мен ұсыныстар (сынау, қорытындылау, тарату, басып шығару, бекіту, куәландыру, кемшіліктерді жою, нақтылау және т.б.) _____

ЕС жауапты хатшысы

Т.А.Ә

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорытындылай келе, дайындалған әдістемелік ұсынымдар мұғалімдерге өз бағдарламаларын әзірлеуге, тестілеуге және орындалуын бақылауға көмектесуге арналғанын атап өткен жөн.

Бұл құжатта түпнұсқалық бағдарлама тұжырымдамасын, әзірлеу принциптерін, бағдарлама құрылымын, түпнұсқалық бағдарламаға қойылатын талаптарды, әзірлеу кезеңдерін және әдістемелік негіздерін қамтитын түпнұсқалық оқу жоспарын жасаудың теориялық негіздері қарастырылды.

Меншікті бағдарламалардың дамуы келесі заманауи тенденциялармен сипатталады:

–оқытуды жекелеңдіру, яғни. әрбір студент үшін жеке білім беру траекториясын құру;

–әртүрлі пәндерден алынған білімді интеграциялау ретінде пәнаралық тәсіл;

–оқу үдерісіне интерактивті тақталарды, онлайн платформаларды, мобильді қосымшаларды және басқа да цифрлық құралдарды енгізу арқылы цифрлық технологияларды пайдалану;

–оқушыларда сыни тұрғыдан ойлау, шығармашылық, қарым-қатынас және ынтымақтастық сияқты негізгі құзыреттіліктерді дамыту.

Мұғалімдердің бастапқы бағдарламасын әзірлеу, сынау және бақылаудың практикалық аспектілеріне ерекше назар аударылды. Атап айтқанда, аталған кезеңдердің әрқайсысы бойынша ұсыныстар беріліп, бағдарламаны бағалау критерийлері мен авторлық бағдарламаны бағалау жүйесі ұсынылды.

Авторлық бағдарламаны әзірлеу және енгізу кезінде келесідей маңызды аспектілерді ескеру қажет:

•жүйелілік принципі: бағдарламаның барлық құрамдас бөліктері өзара байланысты және ортақ мақсатқа жетуге бағытталған болуы керек;

•икемділік принципі: бағдарлама өзгерістерге және жаңа жағдайларға бейімделуге дайын болуы керек.

•ғылымилық принципі: бағдарламаның мазмұны қазіргі ғылыми білімге сәйкес болуы керек;

•практикалық бағыттылық принципі: студенттердің алған білімдері мен дағдылары өмірде қолдануға жарамды болуы керек;

•Гуманизация принципі: бағдарлама оқушы тұлғасын дамытуға бағытталуы керек.

Өзіңіздің бағдарламаңызды жасаған кезде әріптестеріңізбен бірлесіп жұмыс жасаңыз, тәжірибе алмасыңыз және идеяларды талқылаңыз.

Заманауи технологияларды қолданыңыз, өйткені Интерактивті тақта, презентациялар, онлайн ресурстар оқуды қызықты етеді.

Жұмысыңызды бағалаңыз, жұмысыңыздың нәтижелерін жүйелі түрде талдап, қажетті түзетулер енгізіңіз.

оқу үдерісінің сапасын арттыруға ықпал ететін сапалы және тиімді түпнұсқа бағдарламалар жасауға ұмтылатын мұғалімдер үшін пайдалы құрал болады деп сенеміз.

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі

1. О статусе педагога. Закон Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 293-VI ЗРК// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1900000293>
2. Об утверждении Правил и условий проведения аттестации педагогов, занимающих должности в организациях образования, реализующих общеобразовательные учебные программы дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего образования, образовательные программы технического и профессионального, послесреднего, дополнительного образования и специальные учебные программы, и иных гражданских служащих в области образования и науки/ Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 января 2016 года №83.// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600013317>
3. Ахметова Г.Б., Сейдина М.З., Тилеуова С.С. Готовность будущих педагогов к проектированию авторской программы DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.002
4. Леонтьева В.В. Рекомендации по составлению и оформлению авторской программы (для руководящих и педагогических работников муниципальных образовательных организаций). - Магадан, 2018// https://gormetod.ucoz.ru/GMO/metodicheskie_rekomendacii_po_razrabotke_avtorskoj.pdf
5. Горовая В.И., Линенко О.А., Палиева Н.А. Теоретические основы разработки авторской образовательной программы// Вестник Ставропольского государственного университета. – 2007 - №49. – С.98-103// <https://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskie-osnovy-razrabotki-avtorskoy-obrazovatelnoy-programmy>
6. Авторская учебная программа в школах Казахстана// <https://edu.mcfr.kz/article/1765-avtorskaya-programma>
7. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/business/17459>
8. https://research_activities.academic.ru/544/
9. Об образовании. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>
10. Сиденко А.С. Авторские педагогические разработки: роль, типы уровни//«Муниципальное образование: инновации и эксперимент». – 2008. - №6. - С.16-19//<https://cyberleninka.ru/article/n/avtorskie-pedagogicheskie-razrabotki-rol-tipy-urovni>
11. Урбанович И.А. Технология разработки авторской программы//<https://rused.ru/upload/119/>
12. Создание авторской программы воспитания и обучения воспитанников дошкольной образовательной организации: метод. рекомендации/авт.-сост. Н.К.Полуянова. Ханты-Мансийск: Институт развития образования, 2019. – 42 с.
13. Ситаров В.А. Дидактика. - М.: Академия, 2008. - 414 с.
14. Маркс К. и Энгельс Ф. Капитал// Соч. 4-е изд. - М.Политиздат, 1961. - т. 20.
15. Кусаинов Г.М., Кагазбаева А.К., Абыканова Б.Т., Айтбаева Д.Б.,

Мылтыкбаева Л.Р., Нугуманова С.Б. Наука об обучении и новая образовательная практика: Учеб.-метод. пособие: В 2-х кн.— Нур-Султан-Алматы: Изд-во Эверо, 2019. — т. 1. — 304 с.; т.2. — 296 с.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
1-тарау. Авторлық оқу бағдарламасын құрудың теориялық негіздері	5
1.1 Авторлық бағдарлама туралы түсінік	5
1.2 Құру принциптері	13
1.3 Бағдарлама құрылымы	20
1.4 Авторлық бағдарламаға қойылатын талаптар	32
1.5 Даму кезеңдері	33
1.6 Әдістемелік негіздері	35
2-тарау. Авторлық оқу бағдарламасын әзірлеу, апробациялау және мониторингілеу бойынша әдістемелік ұсынымдар	55
2.1 Бағдарламаны әзірлеу	55
2.2 Бағдарламаны апробациялау	68
2.3 Орындалу мониторингі	69
2.4 Бағдарламаны бағалау критерийлері	71
2.5 Авторлық бағдарламаны бағалау жүйесі	79
Қосымша	103
Қорытынды	117
Пайдаланылған дереккөздер тізім	118